

3 2044 059 348 813

SZILAGYI SANDOR

Revay Péter és a ~~s~~zent ~~K~~orona
1875

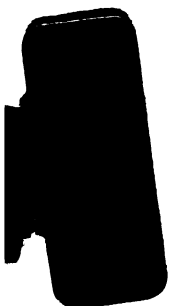
HD

HUN

905-66

SZI

HARVARD
LAW
LIBRARY

160

Hungary 699

ÉRTEKEZÉSEK

A TÖRTÉNELMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

FRAKNÓI VILMOS,

OSZTÁLYTITKÁR.

V. KÖTET, I. SZÁM. 1875.

RÉVAY PÉTER

ÉS A

SZENT KORONA.

(1619—1622).

SZILÁGYI SÁNDOR,

R. TAGTÓL.

(Olvastatott a m. t. Akadémia 1875. márczius 2-iki ülésén.)

Árs 20 Kr.

PRINTED IN HUNGARY

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN.

(Az Akadémia bérházában.)

ÉRTEKEZÉSEK

a történeti tudományok köréből.

Első kötet. 1867—1870.

I. Szám. Hazánk közlekedési eszközeiről. Hunfalvy János- tól. 1867. 55. l.	Ára 35 kr.
II. Szám. A perdöntő bajvivások története Magyarországon. Pesty Frigyes-től. 1867. 190 l.	1 frt. 30 kr.
III. Szám. Dunántuli levéltárak ismertetése különös tekintettel II. Rákóczi Ferencz korára. Thaly Kálmán-tól. 1867. 46 l.	30 kr.
IV. Szám. A magyar birodalom nemzetiségei és ezek száma vár- megyék és járások szerint Fényes Elektől. 1867. 77 l.	50 kr.
V. Szám. Egy lap Erdély legújabb történelméből. Szilágyi Ferencz-től. 1867. 160 l.	90 kr.
VI. Szám. Bethlen Gábor fejedelem trónfoglalása. Szilágyi Sándor-tól. 1867. 74 l.	45 kr.
VII. Szám. A Temesi Bánság elnevezésének jogosítatlansága. Pesty Frigyes-től. 1868. 48 l.	30 kr.
VIII. Szám. Babylonia és Assyria őskori történelmének hiteles- sége. Ribáry Ferencz-től. 1869. 51 l.	30 kr.
IX. Szám. Báth Károly m. akad. tag emlékezete. Rómer Fló- ristól. 1869. 25 l.	20 kr.
X. Szám. II. Endre szabadságlevelei. Knauz Nándor-tól. 1869. 79 l.	50 kr.
XI. Szám. Rendi országgyűléseink jellemzéséhez. Salamon Ferencz-től. 1869. 36 l.	20 kr.
XII. Szám. Zilah történelméből. Szilágyi Ferencz-től. 1870. 136 l.	85 kr.

Második kötet. 1872.

I. Szám. Jelentés az Antwerpiában 1871-ik évi augusztus 13— 22-éig tartott nemzetközi geográfiai congressus munká- latairól. Hunfalvy Jánostól. 1872. 31 lap.	20 kr.
II. Szám. Nyitra vármegyének XV. századbeli vámhelyei. Wen- zel Gusztáv-tól. 1872. 14 l.	10 kr.
III. Szám. Péter és Aba. Szabó Károly-tól. 1872. 48 l.	30 kr.
IV. Szám. Henckel János, Mária királyné udv. papja. Frankl Vilm. ostól. 1872. 31 l.	15 kr.

RÉVAY PÉTER

ÉS A

SZENT KORONA.

(1619—1622).

SZILÁGYI, SÁNDOR,

R. TAGTÓL.

(Olvastatott a m. t. Akadémia 1875. márczius 2-iki ülésén.)

PRINTED IN HUNGARY

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-IVVATALA.

(Az Akadémia bérházában.)

HUN
905.66
SZI

For Tx
S

APR 17 1933

Budapest, 1875. Nyomatott az A t h e n a e u m nyomdájában.

RÉVAY PÉTER ÉS A SZENT KORONA.

SZILÁGYI SÁNDOR R. TAGTÓL.

Révay Péter — írja Bél Mátyás azon előszóban, mely-
lyel ennek »De Sacra Corona Regni Hungariae Commenta-
rius« czímű munkáját harmadik kiadásban sajtó alá rendezé,
— »bis praeclari Custodis munere perfunctus est: altero, dum
singulari cura in Sacrae Coronae custodia excubat; altero
dum geminum de illa opus conscribit.«

Ugy van. Révay Péter mint koronaőr a tettek mezején
becsülettel megállta helyét, mint író kora annalistái közt ki-
váló helyet foglal el. Hivatalában missiot látott, mely nagy
felelősséggel jár — s hogy e missio fontosságának elismerést
szerezhessen, és utódaiban ébren tarthassa annak érzetét:
megírta a szent korona történetét. Előszóval fogott hozzá,
tanulmányokat tett s mint Berger Ilyés találóan mondja
róla: »mira brevitae, ab ovo ad poma« elkészíté művét »fata,
incluta facta, decora et merita S. Coronae« s 1613-ban
Augsburgban kinyomatta. De a külföldön készített, különben
igen diszes nyomtatás nem volt ment a sajtóhibáktól; s ő
1616-ban elhatározá ismét kiadni. De nem mint egyszerű má-
sodik kiadást, hanem újra dolgozva. 1618-ban el is készült e
munkával: »De Monarchia et Sacra Corona Regni Hunga-
riae Centuriae Septem,« mely tulajdonkép Magyarország tör-
ténete, tekintettel a szent koronára, az első kiadásnak teljes
és gyökeres átdolgozása s 1618-ig II. Ferdinánd koronázá-
sáig folytatása. A munka csak 40 év múlva látott világot ki-
adva Nádasdy Ferencz, s javítva és bővítve Jongelinus Gás-
pár magyar historiograph által. E munkának ez az egyetlen ki-
adása, de az előbbent a Commentariust másodizben 1723-ban,
egy bevezetéssel a Révay-nemzettségről s a korona történetét

azon időig lehozva, Nagy-Szombatban kinyomatták, míg nem Bél Mátyás magának Révaynak javításaival és bővítéseivel Schwandtner Scriptoresei II-ik kötetében harmadizben tette közzé.

Valószínű, hogy Révay nagyobb munkájával az elsőt feledtetni akarta. De a sors nem adta meg neki ez örömet. 1818 után már nem volt ideje sem kiadni azt, mi elkészült, sem folytatni a munkát. Pedig viharosabb és változatosabb története soha sem volt a koronának mint az azután következő években s több eszély és hazafiság soha sem kívánta-tott koronaórtól, mint tőle épen ezen időkbén, midőn a korona már nem volt a koronás király tulajdona — a mi aztán szükségessé tette, hogy ő ne csak egyszerűen conservatora, őrzője, hanem megőrzője legyen annak.

Hogyan oldotta meg Révay Péter e feladatát: a feleletet megtaláljuk b. Révay Simonnak styávnicskay levéltárában, mely nagyszámú történelmi becsű kincsei közt a koronaórnek összes levelezéseit és irományait is őrzi, s melyet a tulajdonos liberalitása megnyit az azt használni kívánó történetbuvárok-nak. E szivességnék köszönhetem én is, hogy a szent korona történetének ez érdekes episodját eddig nem ismert részletes-séggel s új világitásban mutathatom be.

I.

II. Mátyás uralkodásának kezdete és vége közt kiáltó ellentét, betölthetetlen úr van. — Az elveken, melyeknek ő trónját köszönte: az alkotmányosság és vallásszabadság, elvein, Magyarországon s az örökös tartományokban, államférfiai, a midőn csak alkalmuk nyílt rá, egyet a más után, elegendő rést ütöttek, de azokból a király utolsó éveiben már annyit sem volt képes megmenteni, mennyit a belbéke érdekében mulhatlanul fentartandónak hitt. Aggúltan, elbetege-sedve, a mint Ferdinánd főherczeget utódjává tette, egymás-után siklottak ki kezéből hatalmának eszközei; s végre már önmagának árnya, nem volt annyi hatalma, hogy kegyencze Khlesl bukását elfordítsa, nem annyi befolyása, hogy Ferdi-nándot a csehek iránt engedékenységre, eszélyességre bírja.

Megérte még, hogy a cseh tartományokban, a lázadás lángja mindent elborított: de halála (1619 márcz. 20.) megkimélte a látványtól, hogy az utraquista sergeket Bécs kapui előtt campirozni lássa, s a bécsi csőcseléket a Burg ablakai alatt orditozni hallja (1619 jun. 6.)

Bethlen Gábor másfél évig tényleg néma szemlélője volt az eseményeknek. De komoly államférfi, azok után, miket vele tettek, hogy kivessék székéből s azon időben, mely kínálta neki az alkalmat, hogy e szék birtokában megszilárdítsa magát, hihette-e, hogy e várakozás egyéb volna az alkalmas percz bevárásánál? Mert már akkor ő volt a helyzet ura otthon s a szomszédos helyeken: a két nagy-szombati béke Mátyás alatt s a nagy-károlyi értekezlet Ferdinánd idejében az ő javára, előnyére ütöttek ki. Ki beszélt volna már akkor az ő ellenjelöltjéről Homonnairól, daczára, hogy ennek akkor, midőn hadat vezetett ellene, kettős kilátása volt a sikerre: a török által, ha Jenő átadását Bethlen megtagadja, s a fejedelem népszerűtlenné létele által, ha Jenőt feladja a töröknek.

Bethlen feladta Jenőt, s még se lett népszerűtlenné. Az ügy, melyet ő védett, s személyével azonosítani tudott, a protestantismus ügye, az elv, melyet ő képviselt, az alkotmányosság elve volt népszerű. Mert valóban ez volt azon kor felfogása róla. Hijában mondotta ki a bécsi béke a vallásszabadság elvét, ez akkor lehetetlenség volt. Azon idők vallásos fanatismusa, türelmetlensége természetes fejleménye volt a dolgoknak. A tiszai megyék Erdély állam-souverainitása mellett nyilatkoztak minden alkalommal szóval, tettel, midőn módjukban volt; semmi mandatum nem bírhatta rá, hogy Erdély ellen felüljenek, s a megyegyűlések zajos jelenetek, éles protestatiók színhelyeivé lettek, ha ilyesmi került szőnyegre; ellenkezőleg kis biztatás is elég volt arra, hogy Erdély mellett táborba szálljanak. Az Ausztriával határos megyék, már fekvésöknél fogva is erre utalva, Ausztria szövetségében tekinték a szét-darabolt magyar korona összeforrasztásának lehetőségét, s épen ezért a vallás kérdése náluk politikai tény is volt. De ellenkezőleg mint Európa többi államaiban, soha sem azonosították az absolutismus ügyével.

Forgács bibornok, ki rendkívüli tehetségeivel, fényes

eszével, alkunni nem akaró hajthatlanságával s pihenni nem tudó tevékenységével a megindulni készülő ellenreformationnak előidézője volt, míg élt (1615. oct. 16. †) nem csak szítá, de vezette a mozgalmat, melyet testvére a kassai generalis, s utóbb nádor akárhányszor compromittált, Dóczy és Homonnai pedig mindannyiszor megbuktatott.

A Bethlen ellen intézett támadások e három vezetője együttesen sem mérközhett Bethlennel. A generalisban több volt az elbizakodottság, Homonnaiban több a nagyra-vágyás s Dóczyban több az önzés mint a tehetség: hanem e két utóbbiban bőven volt elvetemültség s gonoszság is, míg a generalist ilyesmivel nem lehet vádolni. Ő szolgálni akarta az ügyet meggyőződése szerint becsületesen, melyet a két kalandor becsületlenül kizsákmányolt. Mindketten kiszakadva családjukból, örökösen viszályban és perben élve rokonaikkal, ellentétben állva megyéikkel, váraikkal s a kormányzatukra bízott néppel nem a pártoskodás, hanem az elszigeteltség szomorú képét nyújtják. A rokonság kötelékénél (mert Homonnai anyja Dóczy Fruzsina volt) jobban összefűzte őket terveik és célzataik közössége, melyhez a főlépcső Homonnai fejdelemsége lett volna. Ha nem hisszük is el, hogy oly veszélyes lett volna a Dóczy pohara, mint a milyennek egy kortársa írja, ¹⁾ de a közvélemény nyilatkozványának vehetjük ezt, mely őt még a méregkeverés bűnére is képesnek tartá. A nélkül is senki sem volt pártjokban, kit erkölcsi süllyedés tekintetében mellőlök lehetne tenni.

Bethlen Gábor ügyének kétségtelenül használt e közvélemény, mert ha Báthori eljátszta is Magyarországon népszerűségét ²⁾, Bethlen sem volt az midőn Szkender fegyvere vezette Erdélybe. De még kevésbbé pártolták Dóczy aljas útait, Homonnai üres ambícióját s erőszakoskodását, — s ha eleinte megelégedtek azzal, hogy e két nagyra-vágyót nem segítették, alig két év múlva már többre mentek: akadályokat

¹⁾ Sepsei Laczkó Kronikája 164. l., ki Simouyi hajdúkapitány megmérgezésével vádolja

²⁾ »Ha a keresztyénekhez gonosz igyekezettel volt, az magyar nemzetnek javára lett ilyen véletlen halála« — mondja Thurzó nádor 1613. nov. 13. Dóczyhoz írt levelében. Kamarai levéltárban.

vetettek utjaikba. Híjába rendelték ezek hadfelkelést, (1616.) a megyék nem szálltak táborba, s Bethlenben is volt annyi ildom, hogy Széchy György kérésére visszavezette hadait Magyarországból, hova ezek támadása készteté beütni.

Ő soha sem veszté el mérsékletét, nem önuralmát. S épen ez kellett ezen időkhöz; mert a kedélyek már fel voltak izgatva, a politikai szerepvivők vére már forrongott, s országgyűlésen és megyék zöld asztalainál, baráti lakomákon s családi összejöveteleken már mérközni kezdetek a pártok. Az izgatottság, mely Németországon jóval a háború kitörése előtt szemlélhető volt, átcsapott ide is: a protestansok üldözésről és törvényszegésről, a katolikusok sérelmekről és gúnyoltatásról panaszkodtak. S midőn Németországban kiütött a háború lángja: egy szikra kellett, hogy fellobogjon itt is. De Bethlen még nem látta elérkezettnek az időt, hogy e szikrát a lőporos hordóba vesse — s pártfeleit is fékezni tudta, hogy azok se vessék idő előtt bele.

Pedig Széchy György a hatalmas és erős olygarcha már leste a perczet, hogy a hit és szabadság védelmére sikra szállhasson, s mellékesen: hogy a hűtelen pápista urak vagyonára kinyújtsa kezét: ő a felsővidék egyik leggazdagabb protestans főúrával Perényi Ferenczczel még ekkor szívvel-lélekkel Bethlené volt. Az ifjú fenkölt lelkű Thurzó Imre, a wittembergi egyetemből nem rég hazatérve, hitéért meggyőződése erejével készen állt szablyát vonni. Kortársa Rákóczy György kevés-sel előbb lépve a közélet palaestrájára, pezsgő vérétől ösztönöztetve még nem ismeré a mérsékletet és ildomot, melyek később annyira jellemzők: pataki várában már készült. De a vallásos eszmék áramlata nem hagyta érintetlen a higgadt és nyugodt kedélyű dús gazdag Nyáry Istvánt, nem a megfontolásra különben sem hajlandó Illésházy Gáspárt, a fenkölt lelkű és magas miveltségű Révay Pétert, az ildomos Thurzó Szaniszlót, Thököly Istvánt, Jakusith Andrást, a két Nádasdyt, Szunyogot, Erdődyt, s a felsőmagyarországi főurak egész hosszú sorát, ¹⁾ kik részben türelmetlenül várták az

¹⁾ Eszterházy Miklós nádor élete. Pest 1863. 67. l.

események fejlődését, részben pedig a Fátrán túl lakók, Széchyvel és Perényivel élükön, nógatták Bethlent, hogy ha ők segélyére voltak ellenségei ellen, ő is »segítse meg őket ilyen szükségükben, hitők szabadsága mellett«¹⁾.

Nem e biztatások folytán, nem is a vett sérelmek visszatorlásáért, hanem hogy a Bocskay által teremtetett helyzetet, melyet Mátyás és Ferdinánd kormányai sokkép kiforgattak, visszaállítsa — Bethlen csakugyan készült ekkor. A nagykárolyi értekezleten, hol Ferdinánd végre elismerte őt Erdély fejedelmének, Dóczy által felajánlá közbenjárását a cseheknél, s a pozsonyi juniusi országgyűlés után, hol még a protestans ellenzék nem tudott többet elérni, mint hogy a cseheknek a kért segély helyett közbenjárást ajánlott, de minden hadfölkelést ezek ellen eltiltott, oly időben, midőn Ferdinánd ügye határozottan rossz fordulatot vett, (jul. 9-én) sőgora Károlyi Mihály által, — ki azonban inkább szított Ferdinándhoz mint hozzá²⁾ — megizente, hogy »micsoda mediumokkal kellene élni ő felségének e mostani motus leszállításában,« felajánlván confoederatioja tartása szerint »kedveskedő jóakarátát«³⁾. Mintegy előre elhárítá a felelősséget magától azokért, miket később tett.

S ez alatt volt, hogy »minden dolgoknak mindenütt, a hol csak kellett és kívántatott, jó fundamentumot vetett«⁴⁾. Mialatt Zneskál a cseh rendeknél egyengette a jövő szövetkezés útját, Mikó Ferenczet nagykövetül jun. 21-én a portára küldé felhatalmazást kérni Magyarország megtámadására. A nagykövet jul. 9-én már tárgyalta a dolgot a nagyvezérrel s a felhatalmazást, bár némi megszorítással kinyeré⁵⁾. A »jó

¹⁾ Bethlen G. levele Révay Péterhez 1619. sept. 12. a styávnicskai levéltárban.

²⁾ Eszterházy a pártok állásáról egy névsort készített s ebben Károlyit a kénytelenségből meghódoltak közé számítja. Eszterházy élete 67. l.

³⁾ Pray Epist. Proc. III. k. 330 s Bethlen levele Nyitramegyéhez. Eszterházy élete 60. l.

⁴⁾ Bethlen levele Révay Péterhez. Debreczen sept. 12-ről, a styávnicskai levéltárban.

⁵⁾ Gróf Mikó: Erdélyi tört. adatok II. k. 174 l.

fundamentom« már alkalmasint meg volt vetve, midőn aug. elején Pozsonyban új országgyűlés nyílt meg, zajosabb, elke-seredettebb és eredménytelenebb a megelőzőnél, mely már mutatta, hogy az út a békéhez csak fegyveren át visz. Mire a rendek hazaértek, Ferdinánd már meg volt fosztva a cseh koronától, de fel volt diszítve az imperiumi koronával: — je-léül, hogy kiegyezésnek, békés elintézésnek többé helye nincs.

Ezt mutatta az is, a mi Magyarországon történt.

A júniusi pozsonyi országgyűlés megtiltotta ugyan a hadszedést és hadfelkelést a csehek ellen, de a »pápás« urak — így nevezték a Ferdinánd-pártiakat — kiknek ama végzés nem volt inyökre, nyíltan, sőt némi ostentatioval ké-szülődtek. Alig oszlott el a gyűlés s a nádor és egy pár prae-latus rögtön megkezdte a toborzást a csehek ellen menő ha-dak számára. A mint pedig az augustusi gyűlés megnyílt s az előbbinél is élesebb, elke-seredettebb vitákban tört ki, con-statálva, hogy az ellentét a pártok közt már is áthidalhat-lanná lett: Alaghy Menyhért szerelni kezdte várait, Eszter-házy Miklós a dunáninnen-i részek főkapitánya s Homonnai György országbíró és örökös fejedelemjelölt, a felső megyé-ken hadakat fogadtak a csehek ellen és Dóczy a kassai ge-neralis, Lónyay András a kállai kapitány által s személyesen is a hajdúkapitányok megnyerésén, felültetésén munkált, s hogy a megyéket megfélemlitse, a leglármásabb megyét Zem-plént elakarta némitani, haddal jelenvén meg ennek Terebe-sen tartott gyűlésén.

Bethlenre nézve az, mi szomszédjában történt, nem lehetett közömbös, legkevésbbé pedig, hogy a csehek ellen az 1608-iki confoederatio széttépésével magyar hadak vezérel-tessenek, mert könnyű volt neki kiszámítani, hogy a csehek leverése esetére minő sorrenddel fogja Ferdinánd végrehaj-tani Magyarország leigázását s az ő megbuktatását. De a sikernek egyetlen valószínű kilátása, sőt annak egyetlen biz-tositéka az volt, hogy meg ne előztessék, s ezért mennél nyíl-tabban szervezkedtek a Ferdinánd-pártiak, annál zajtalanab-bul készült Bethlen — sőt készült el egészen. Széchyvel, Rákóczyval, »kik a vármegyék akaratjából és consensusából« hitlevelet küldtek neki, egyetértésre jutva gyűjtötte, szerelte

sergeit s szólitotta fegyver alá a mezei hadakat, úgy hogy az augustusi gyűlés eredménytelen eloszlása őt már harczkészen találta. Mert a gyors elhatározás után még gyorsabb actioba lépés szerezhette meg a diadalt s annak első feltétele volt kiűtni addig, míg a csehek ellen toborzott hadak táborrá nem egyesülnek. Ezt meggátolni a Felső-Magyarország több pontján egyszerre kitört fölkelésnek volt feladata. Szept. elején Fáy Péter a cserhádi és hernádmenti ifjúsággal s hajdúkkal Jászót, Nyáry István a leleszi, egy más csapat a szepesi káptalant, a hajdúk Szerenye várát lepték meg, prédálták fel, vagy foglalák el mindnyájan egyszerre. Ugyan ez napon Rákóczy György Terebest, Homonnai várát s főtoborzási helyét megakartá támadni, de hadai egy része nem jött el a rendes időre s Homonnai Lengyelországba menekült.

Rákóczy most Kassa ellen fordult. Dóczyt a »generalist, a király képét« kicsiny, nagy gyűlölte a maga városában, hol ő volt a legnépszerűtlenebb ember ¹⁾, s távolról sem sejté, hogy Rákóczy és a bíró Reyner az ő letartóztatására teljes egyetértésre jutottak. A tanács hadakat húzott össze a városba a szomszéd helyekről s a bíró ágyúkat szegeztetett a Dóczy házának mignem Rákóczy hadával megérkezett, kit »sok tracta után« bebocsátottak. Ibrányi Mihály Rákóczy megbízásából hozzá ment: »nagyságod az ország foglya és az erdélyi fejedelemé, hanem oldja le nagyságod az oldaláról a fegyvert.« — »Nem oldom én, mond Dóczy, mert a római császár kötötte az én oldalomra a fegyvert, azért lássa, ki oldja el.« De a fenhangú szó nem használt — Ibrányi leoldotta s Dóczy fogva vitetett Patakra.

Ez idétt már Bethlen is útban volt.

Mindannak, mi Magyarországon történt, a csomóját e rendkívüli ember tartá kezei közt, ki egy a csehországi felkeléssel combinált hadjáratot tervezett. Nem nagy haddal, mert sergének zömét a magyarországiaknak kellett kiállítani, indult s érkezett Debreczenbe. Itt volt első megállapodási pontja. Itt adta ki, innen küldte szét felhívásait a főurakhoz, me-

---

¹⁾ . . . nagy gondba esik, eszébe veszi, hogy visszavagyon városával« . . . mondja Sepsei Laczkó Máté. Mikó: Adatok. I. k. 219.

gyékhez és városokhoz, ¹⁾ s az európai közvéleményhez intézett szövegét, a »Querela Hungariae«-t. Nehány napot töltött ott — mialatt a felsőmagyarországi urak az ő segélye, hadai közreműködése nélkül meghódították a Tiszavidéket, Kállót a kállai hajdúk Lónyay András kapitány letartóztatásával megadták, Alaghy Regécz ura színleg a felkelőkhöz állott s Rákóczy Szendrőt, Tornát, Szádvárát (Pethétől), Széchy Gy. és Bakos János Murányt, Jeszenőt, Rozsnyót, Fileket, Szécsént, Dévényt, Palánkot kardcsapás nélkül bevették ²⁾. Itt várta be, hogy a felkorbácsolt szenvedélyek és fanatizmus első vihara, melynek néhány pap s gyűlött »pápas« áldozatává lett, s melyeket úgy se lett volna ideje vagy ereje fékezni, kitombolja magát.

Aztán megindult. Szept. 17-én Kenészlőnél átkelt a Tiszán s Rákóczyhoz Patakra ment, honnan Dóczyt, a nélkül hogy fogadta volna, Fogarasba küldte. Innen Kassára vette útját, melynek polgárai szeptember 20-án lelkesedéssel fogadták s más nap megnyitá az országgyűlést, melyen őt a rendek »fejökké, előttök járójokká« választák s ez idő szerint teljhatalommal látták el, Rákóczy Györgyöt felső-magyarországi generalissá és kassai kapitányná tették, követeket jelöltek ki Lengyelországba s a portára, általános hadfelkelést rendeltek, az országból megszökteknek a hazatérésre 15 napot engedtek s elintézték a vallásügyi kérdéseket. Mire (sept. 26.) a gyűlést bezárta, a keletéjszaki megyék, kulcsos városok és várak (Munkács kivételével) már mind kezén voltak s szervezve a hadakat, útját a Poprád mentének vette, és bámulatos gyorsasággal, »nem úgy mint a had szokott járni, hanem ahhoz képest postaképpen« folytatta a Szepességen, Liptón át Trencsénbe, honnan Várinból oct. 1-ről válaszolt a lengyel király azon szemrehányására, hogy hivatlanul az országba

¹⁾ Mindenikhez némely pontokban megegyező, de egészben még is sokban eltérő felhívást tett közzé. A Nyitra megyéhez intézett kiadta Szalay (Eszterházy élete. 59.) s részben közölte Horváth nagy munkájában; a Révay Péterhez intézett meg van a styávnicskai levéltárban, a Besztercebányára küldött ezen város gazdag levéltárában.

²⁾ Leopold főherczeg levele Ferdinándhoz. Bécs sept. 11-ről. Hatvani: Brüsszeli Okm. IV. k. 154 l. s Sepsei Laczkó kronikája szétszórt helyei.

tolakodott. »Hogyan — felelé — hivatlanul, hiszen Pozsonyon s a Dunántulon kívül egyetlen megye, vár sincs, mely kezemen ne volna«¹⁾. Két nap mulva Nagy-Szombat tárta fel előtte kapuit. Itt fogadta a cseh-morva rendek követeit oly gyönyörű had élén, mely ezeket meglepte²⁾, s melyek közül tizezeret, Rhédey Ferencz nagyváradi kapitány vezérlete alatt, Morvába indított. Maga pedig tovább ment Pozsony felé.

II.

Ferdinánd helyett — ki még mindig Németországban volt — az ügyeket Leopold főherczeg intézte. Bethlen támadása s még inkább a gyorsaság, melylyel előnyomult, és a készség, melylyel találkozott mindenfelé, meglepte őt. Sept. elején megfordult a nádor nála s ezt Magyarországba küldte, hogy a veszélyeztetett haza állapota felett híveivel tanácskozzék³⁾. De a dolgok gyors fejleménye sept. 21-én új kövek küldésére bírta, kik Breiner Siegfried és Stadeon János »titoktanács« voltak⁴⁾, s midőn az üres kézzel menő követek sem a fizetetlen várőrségeket váraik feladásától, sem a főurakat az önkénytes és önkénytelen hódolattól visszatartani nem tudták, oct. 12-én Teuffenbach Rudolfot küldte híveihez, hogy őket hívja meg tanácskozásra Bécsbe⁵⁾.

Ezek — a tótországiakon s főpapokon kívül — vajmi kevesen, mindössze öten (Eszterházy Miklós, egy Zrinyi, egy Bánffy, két Pálffy) voltak. A többiek vagy nagy gyorsan engedélyt kérve az átállásra, hogy így a jövőt biztosítsák, vagy e formáságot szükségesnek sem tartva, Bethlen körül gyülekeztek.

A szent koronának őrei Révay Péter és Pálffy István

¹⁾ Az erdélyi Archiv des Vereines. Új folyam I. 259. l. s Hatvani i. h. 154. l.

²⁾ Schallendorf az egyik követ szavait idézi Horváth nagy munkája 202. l.

³⁾ Leopold herczeg levele Révayhoz. Bécs 1619. sept. 12. a styávnicskai levéltárban.

⁴⁾ Ugyanaz ugyanahoz. Bécs 1619. Sept. 21. a styávnicskai levélt.

⁵⁾ Ugyanaz ugyanahoz. Bécs. 1621. okt. 12. a styávnicskai levélt.

voltak. Bethlen közeledtének hírére az első épen útban volt Szklabinya felé, de e hírre rögtön Pozsonyba a korona székhelyére ment, kérve Forgácsot a nádort, hogy a várnak eleseggel s őrseggel megrakásáról gondoskodják. A nádor felszólítja a megyéket, de eredménytelenül, fel a király helyettesét, ki Pozsony környékébe s a külvárosokba csakugyan küldött hadakat. »Alkalmazkodjatok a körülményekhez,« — tanácsolá Leopold főherczeg aggodalmaskodó híveinek s ezeknek csakugyan nem volt más mit tenni, mert Bethlen Gábor kihez a pozsonyi tanács Kamper által előre beküldte hódolatát és meghívását, okt. 14-én kitűnően felszerelt hadával már Pozsony alatt állott. Hajnal hasadta előtt két órával, midőn az egész város aludt, s a készülő eseményekről senkinek sem volt sejtelve: több oldalról egyszerre rohanta meg a külvárost s verte szét az egész »egybeszokott, tanult«¹⁾ őrseget, melynek romjait a nádor beereszté a várba.

Bethlen még az nap két követet — Forgács Pétert s egy erdélyit — a nádorhoz küldött egyezkedés megkezdése végett. Forgács Leopold felhatalmazásához alkalmazkodott, Bethlen sátorába ment s hamar kiegyezett: döntsön ez ügyben az ország s Pozsonyba Szent-Márton napra országgyűlést hirdetett az 1618-iki LVIII-ik törvényczikk értelmében.

De Bethlen minden eshetőségre a koronát is akarta biztosítani: Pécsy Simon korlátnokát s Perényi Ferenczet a koronaörökhöz küldé. Ezeknek írott utasítása volt hitlevelet venni a koronaöröktől, hogy sem a várat, sem a koronát nem fogják az országgyűlés megtartása előtt »idegen« kézre adni. A koronaörök letett esküjökre hivatkoztak: becsületes nevet kell nekünk utódainkra hagyni. — »Mit se kíván a fejdelem, mi ezekkel össze nem fér«, mondák a biztosok s végre is a koronaöröknek meg kelle adni a hitlevelet, hogy híven őrzendik a koronát is mig esküjöktől fel nem oldatnak s annak elidegenítésére a közelebbi országgyűlésig mit se próbálандnak. Pálffy pedig, hogy a dologról jelentést tegyen, Bécsbe utazott.

Bethlen gyorsasága ez úttal is döntő volt. Ugyanis Leo-

---

¹⁾ Így nevezi Bethlen egy Alvinczyhoz írott levelében. Századok II. k. 230. l.

pold herczeg érezve, hogy a korona veszélyben van, oct. 15-én felhivta azokat, hogy hozzák azt Bécsbe s e célra hadak küldését is ajánlá: de mire a koronaörök e levelet megkapták már nem állott módjokban s talán kedvök sem volt, rendeletét teljesíteni ¹⁾).

Pozsony és a korona ekkép biztosítva lettek s Bethlen, hogy az összejöendő országgyűlést egy nagy és nevezetes fegyverténynyel állítsa szembe, Bécs ellen indult. Ekkorra a császár is visszatért örökös tartományaiba, s az ő alkunni nem tudó, meg nem törhető lelkülete a védelmi rendszert új karba helyezé. Tiltakozott az országgyűlés ellen, megmaradt híveinek a meg nem hódolást rendelé, Dampierret Magyarország ellen indítá s Bouquoit Bécs védelmére küldte. Bethlen nov. 26-án Schönbrunnál táborozott, s csak egyik csapatának pontatlanságán múlt, hogy a császárt el nem fogta ²⁾, de Bouquoit ütközetre nem bírhatva, még inkább a hírre, hogy Rákóczyt a homonnai csatamezőn a Homonnai által behozott lengyel hadak szétverték, visszafordult, utjában 9 austriai vár hódolatát s oct. 30-án a Sopronét fogadta. A következő hó elején már Pozsonyban volt, hadai egy részét Széchyvel Rákóczy segélyére küldvén.

Csakugyan mióta Ferdinánd visszatért, fennakadtak Bethlen ügyei s ennek lelke egész erélyére volt szüksége, hogy az egyensúlyt helyreállítsa. Az országgyűlés megnyílt, de a rendek lassan gyülekeztek. Ferdinánd tiltakozása, a lengyelek rablóhadjárata, kik egész Szerencsig pusztították a vidéket, nyomasztólag hatottak a kedélyekre. De lassanként még is gyülekeztek, s a kik együtt voltak túlnyomólag Bethlen-pártiak, (bár a főbbek ezek közül: Rákóczy György, Széchy, Perényi Ferencz, Melith Péter, Zrinyi, Batthyány, Nádasdy Pál, különböző hadak élén távol voltak) Bethlen megválasztásán gondolkoztak ³⁾. Ennek előkészítése végett a rendek

¹⁾ Leopold főhg levele okt. 15-ről Révayhoz a styavnicskai levélt.

²⁾ »Minthogy a császár is csak alig szalada be előljáróink előtt« írja Bethlen. Tört. Tár. IV. k. 198. l.

³⁾ Bethlen idézett levelében: »a rendek propositumokat akarák promoveálni és de electione mea 18 conditionat küldének.«

Bethlenre bízták »az koronának gondviselését« s e célból Forgács Pétert a várba küldték a koronaőrökhöz, hogy együk, Révay másnap reggel 7 órakor jöjjön le a rendek közé. »Halálunkig a korona mellett kell maradnunk, azt e harczy zajban el sem hagyhatjuk — aztán még nincsenek is mind együtt a rendek« — felelék ezek.

Nov. 19. már egész követség ment fel hozzájuk: Rákóczy Zsigmond, a György testvére, Jakusith András főurak, Szerdahelyi Mihály, Amade István megyei és Tanczos Pál városi követek. Most se hajoltak: »Minket eskü, és törvény köt, utunk alatt valami eshetnék a koronán, s ha a rendek megmaradnak a kényszerítés mellett, ők ünnepélyes protestatiót fognak tenni.«

Nem így akarák a rendek. S most Thurzó Szaniszlót, Ocskay Gáspárt, Fánscy Ferenczet, Gyürky Benedeket, Amade Istvánt, Pertenger Jánost — főurakat s követeket — küldék hozzájuk: isten mentse őket, hogy a korona veszélyét akarnák, csak jöjjenek bátran, ők küldenek be őrizetet, 200 embert, kik addig a korona mellett maradjanak.

Most hát világosan állt a koronaőrök előtt, hogy »az ország praesidiumját akarják a várba bocsátni« azaz, hogy tulajdonkép Pozsonyvár megszállása van célba véve. »Csak ha lemondunk a koronaőrségről bizzuk másra« felelék. Estve újra felment Forgács Péter a várba, s kiegyezett velök, hogy másnap Pálffy István jöjjön a rendek közé.

Nov. 20-án Pálffy lejött, s most világosan elébe terjeszték a kérdést: fogadják be a katonaságot, kit a rendek küldenek a korona őrzésére. »Tisztársam nélkül nem adhatok választ« felelé ez, s a rendek Perényit, Jakusithot, Ocskait, Fulót a várba küldék. »Mentsék fel őket az eskü alól« felelték — s a hevesebbek, Dóczy István, Kállay, Amade most keményebb fellépést sürgettek. »Legalább engedjék meg, hogy a császárnak irhassanak s adjanak nekik menedék levelet« kérték végre. Meg lesz, mondták a rendek, s most a két Thurzó, Zichy György, s Rákóczy Zsigmond főurak és négy követ mentek hozzájuk. — »Hát nem nagyobb e a korona biztossága — mondták ezek — ha magyar hadak őrzik? hát nem szolgái,

urai vagytok-e ti a rendeknek, hogy így daczoltok? ügyeljetekek mert rohammal fogjuk bevenni.»

Csak e szót várták a conservatorok. Mi csak kötelességünket akartuk teljesíteni, s nem daczolni a rendekkel — hanem ezek is biztosítsák őket s utódaikat, hogy hírókben, becsületükben fogyatkozást nem fognak szenvedni, s egyikük mindig kész lesz a rendek közé ezek parancsára lemenni. Nov. 22-én az ország biztosai: Thurzó Szaniszló, Dóczy István, Rákóczy Zsigmond, Alaghy Menyhért főurak, s Szerdahelyi, Bogdány, Fáncsi, Fulló követek kétszáz főből álló hadat Monoki Miklós és Mérey Gáspár vezérlete alatt bevezettek a várba. Révay pedig nov. 26-án lehivatott a rendek közé, kit Pálffival együtt újlag koronaórré választák, (XII. t. cz.) s a fellegrvárba magyar hadaknak küldését törvénybe iktatták (IX. t. cz.)¹⁾.

Ekkor már szép számmal össze voltak gyűlve a rendek: 57 főúr, 4 püspök, a megyék, városok követei: kiknek nagy volt az ingerültsége a meg nem jelentek, — nagy épen Eszterházy ellen, ki daczára, hogy neje még eltemetlenül a halottas ágyon feküdt²⁾, legmunkásabb volt a Bethlen ellen intézett mozgalmak vezetésében s kit épen ezért az általa személyében megbántott Thurzó Imre hevesen megtámadott az országgyűlésen, emlegetvén származását, házasságát s fiát Hágár fiának nevezvén. »Kit honnan vett kegyelmed — válaszol neki, azt maga tudja... mert nemcsak ezt, hanem ezenkívül kettőt is adott volt nekünk Isten szegény atyámfiaival« — s hogy a gúnyos szóért adós ne maradjon, épen e levelében Bethlent »török feltartott, nevelt rabnak,« régi »kapucsi basának« nevezte³⁾. E fellángoló szenvedélyek, e kiegyezhetlennek látszó ellentétek közt vállalkozott a nádor a békéltető, a közvetítő szerepre.

¹⁾ Lásd a függelék II. sz. Ferdinánd decz. 23-ról nagy elismeréssel irt Révay ezen magatartásáról, s hiszi, hogy ezután sem követ el olyasmit: »quod vel officio tuo derogare, vel certe etiam posteritati tuae in dispendium aliquod vergere valeat.« A styávnicskai levéltárban.

²⁾ »Kiből hasznát sem látom kegyelmednek, hogy még az földszint lévén meghidegedett tetemeit ezzel ruházza« — írja Eszterházy decz. elején.

³⁾ Eszterházy nádor élete 80. l.

Bethlen nem volt idegen attól — még az országgyűlés megnyilta előtt kijelenté Nádaszy Tamás egyik dunántúli kapitánynak, kit a császár e részben puhatolódással bizott meg. Azonban bár épen nem kedvező hírek jöttek a portáról, hol nem szívesen nézték, hogy »nem a szélbe hágott Magyarország, hanem közepibe,« bár a határszéli basák rezgelődtek, nem akart minden áron békülni. Nagy súlyt fektetett az országgyűlés véleményére, melyen két áramlat dolgozott. A kik Eszterházy szerint »kételenségből« hódoltak Bethlennek, támogatták a nádort közvetítő szerepében, a kik »hitták vagy kedvvel vették« királyi akarták választani — természetesen Ferdinánd letételével. Már decz. elején szóba hozták a detronisatiót s csak két megye volt — Liptó és Szepes — mely nem látott arra elegendő okot ¹⁾. Bethlen maga sem akarta ezt s bizonynyal az ő befolyása alatt egyeztek belé a rendek, hogy Ferdinánd követéit az országgyűlés kezesekkel cserélje ki. Egész a hónap végéig folytak az alkudozások ez ügy módzatai felett ²⁾ s nem elébb mint decz. 27-én cseréltettek ki a követek és kezesek.

Az országgyűlés ismét zajossá lett: Bethlen feltétlen hivei az északkeleti urak hányták vetették a dolgokat, éles szavakat és kifakadásokat hallattak Ferdinand ellen, a sérelmeket hánytorgatták s latin nyelven tíz ív papíron írták össze »a ratiokat, melyekért meg kellene vetni a királyságát.« A békepártiak e zajos napokban kevés eredménnyel dolgoztak, a nádor közbelépése mit sem használt, s egy időre el kellett némulniok. A rendek elkészítették a választási feltételeket 18 pontban, melyek közt »illetlen semmi nem volt,« s felterjesztették Bethlen elé, sürgetve, hogy koronáztassa meg magát ³⁾.

Bethlen nem adott azokra választ, hanem intézkedett, hogy 1620 jan. 2. a formaszerinti alkudozás kezdetét vegye. A követek Meggau és Preiner, Lépes és Nádasdi bemutatták előterjesztésüket — de meg se akarták őket hallgatni. Ők már választottak maguknak új királyt, »nem engedi tisztességek,

¹⁾ Eszterházy jelentése a császárhoz. Eszterházy élete. 95. l.

²⁾ Hatvani: Brüsseli Okmánytár IV. k. 173. l.

³⁾ Bethlen levele Alvinczi Péterhez. Századok. II. 230.

hogy örökké való gyalázatjukra egyszeri végzéseket retractálhassák» — ez az ő resolutiojuk, küldjék fel a császárhoz.

Ekkor jött a Bécsben levő túsok egy levele, mely a dolognak új fordulatot adott: »egy csausz jött — irák ezek — a portáról, ki a császárnál fennen hirdette, hogy a nagyvezér Bethlen visszatérését — minthogy ez akarátja nélkül jött ki — elrendelé. A fejedelmet s az ország elméjét »felette megzavará« e hír, s az első tanácskozások a körül forgottak, hogy ha a porta is a confoederatusok ellen támad, minő állást foglaljanak el ők? De csak hamar megnyugodtak s a királyválasztást végre akarták hajtani.

E gondolattól borzadt Eszterházy, hogy »a szent és sérthetetlen korona ilyen gyászos érintkezés által szentségtelenítették,« az ettől való félelem tette Ferdinándot engedékenynyé, hogy gyorsan és meglepő feltételeket ajánlott. Maga Bethlen is habozott, mérlegelte a párt arányokat, a dolog következményeit, mely nem fog visszalépést tűrni, a portai viszonyokat s az országgyűlést a királyválasztás elhalasztására birta. Jan. 8-án azonban a rendek Magyarország fejedelmévé választák s e címet Bethlen fel is vette. Nyolcz nap mulva a fegyverszünet és a békealku praeliminareit, úgy mint ezt a biztosok benyújták, mely két siléziai herczegséget s 4 magyar megyét örökösen és 8-at haláláig biztosita neki, elfogadta Bethlen, 18-án bezárta az országgyűlést, 19-én aláírta a cseh királlyal kötött szövetség diplomáját s korlátnokát Pécsyt a ratificandó példányok átvételére hátrahagyva, s e célból Bécsbe két követet küldve, elutazott.

De a ratificálás fennakadt, Ferdinand oly záradékkal akarta azt eszközölni, mely ellen Pécsy tiltakozott. A hír Szent-Benedeken érte Bethlent s ő Thurzó Szaniszlót rögtön visszaküldte — Révayt pedig elővigyázatra inté. Cselt látott a dologban, félt, hogy ott nem létét a császár a korona kézre kerítésére fogja felhasználni, s Révaynak a pozsonyi várban lakását nem tartá bátorságosnak »sok okokra nézve,« — ha azonban időközben confirmálta volna, csak maradjon a várban ¹⁾. A confirmatio február 4-ikén — záradék nélkül —

¹⁾ L. a függelék IV. számát.

történt meg: a mit záradékba akart tenni, azt levélbe foglalta ¹⁾.

A szent koronának most már kétféle őrei voltak: a régiekből megmaradt idegen csapat, s az a kétszáz hajdú, kiket az ország küldött be. Mindenikkel sok baj volt: azok Bécsből huzzák zsoldjokat, a hajdúk pedig fenn kezdték orrukat hordani. Sok összeütközésre adott alkalmat a két porkolábbal a fizetetlenség, engedetlenség s egy néhány »zajgó, morgó legény,« kik a zavarok kovászai voltak. A katonai fegyelem rendbe hozta ezeket, s Révay Péter maga is visszautazhatott Szklabinyára, hol neje és leánya betegen feküdtek ²⁾.

Hoszabb tárgyalásra adott alkalmat a német csapatok ügye. Bethlen Kassára márcz. 8-ára összehívta ³⁾ a főurakat tanácskozásra, követküldés s más ügyek végett. Újabb hírek szárnyaltak a lengyelek beütési tervéről s ezek szükségessé tették az intézkedéseket azok megelőzésére ⁴⁾. A fegyverszünet fegyveres béke volt csak, s hogy a császár annak pontjait nem sérté meg, nem volt más oka, minthogy egész erejét a csehekre akarta mérni, kik viszont Bethlennél kerestek támaszt ⁵⁾.

Bethlen ily körülmények közt készült a Besztercze-Bányára hirdetett országgyűlésre, mely dönteni fogott az ország sorsa felett s intézkedett a korona biztosságáról, mely azon a gyűlésen nevezetes szerepet volt játszandó. Mindenek előtt a német őrseget akarta a várból kiűzni, s mart. 20-ról felszólítá a két koronaört, hogy az országnak ezek eltávolítására vonatkozó végzését hajtsák végre. Irt Dóczy Istvánnak is a kamara administratorának, ki a fejdelem rendeletét rögtön közölte is a Hévvizen levő Révayval. Itt tudta meg Révay, hogy már Pálfi is megkapta az erre vonatkozó rendeletet, itt kapta meg Thurzó Szaniszló hívását, hogy siessen Pozsonyba. Mire oda

¹⁾ Hatvani: Okmánytár IV. k. 106.

²⁾ L. Okmánytár V. szám.

³⁾ A Rákóczyhoz küldött eredetije (Kelt Kassan febr. 12.) a m. k. kamarai levéltárban.

⁴⁾ Thurzó Szaniszló levele Révayhoz. Okmánytár 14. sz.

⁵⁾ Okmánytár VII. sz.

érhetett volna, ápril 24-én és 25-én a német hadak kiköltöztek Pozsonyból, s a várszolgálat egész terhe a magyar hajdúkra maradt, kiknek a fizetetlenség miatt elég okuk volt a panaszsra, ¹⁾ de kiknek megbízhatóságában ez idő szerint legalább, nem volt oka kételkedni.

III.

A Besztercze-Bányára hirdetett országgyűlés határideje máj. 31. volt. Előre látták, hogy az első napokban az alkudozásokhoz hozzá sem fognak kezdhetni, mert egyelőre Ferdinánd nem követeket, csak biztosokat fog oda küldeni. Bethlen junius 19-én tartá bevonulását ²⁾, s minthogy valóban nem követek, csak biztosok (a kninini cz. püspök, Teuffel és Laminger) jöttek, a megnyitás tovább haladt. A tárgyalás ezekkel meggyőzte Bethlent, hogy a fegyverszünetből háború lesz — s július 2-án a négy leghatalmasabb úrral (Szécsy, Rákóczy, Thurzó Imre, Illésházy) »az ország szabadságáért s megmaradásáért hittel összekötelezte magát» ³⁾. Másnap megnyitotta a gyűlést s leküldte propositioit a rendek közé, küldött menedéklevelet a Ferdinánd követi számára, de ezek megérkezte előtt hittel kötelezte magához a gyűlésre megjelenteket ⁴⁾. Már ekkor kezében volt a jun. 22-én kelt ferman, mely ajánlá a rendeknek, hogy »saját szabadsága, törvénye s rendtartása szerint« királyt válaszszanak maguknak ⁵⁾.

Erre célzott Bethlen.

De nem Ferdinánd letételével, nem a koronának saját fejére tételével. Nagyságának egyik alapja az önmérseklet volt: s bár hívei, a lelkesebbek, a vérmesebbek sürgették, ő megmaradott szándéka mellett. Latba vetette az eshetőségeket,

¹⁾ L. Okmánytár VIII—XIII. számait.

²⁾ Beszterczébánya története Ipolyitól. Századok. 1874. évfolyam. 704-ik l.

³⁾ Bethlen G. szövetségei történetéhez. (Akad. Értesítő. 21. l.)

⁴⁾ A 165 pecséttel s aláírással ellátott oklevelet l. Tört. Tár. IV. k. 215. l.

⁵⁾ A ferman egykorú fordítása a Nemzeti Muzeumban 515. fol. l. Megjelent a Török-Magyarkori Államokmánytár. I. k. 22. l.

melyek a hagyományos formák mellőzését követték volna. A vallás kérdését nem látta oly könnyen megoldhatónak, s aztán ki tette volna fejére a szent jelvényt, midőn az esztergomi érseket éppen akkor nőtázták? Csak annyit akart, mire volt historiai előzménye János Zsigmond példájában, nem többet. Még csak intézkedést sem tett a koronának Pozsonyból elhozatalára — ellenkezőleg rendelkezett annak Pozsonyban biztosítására.

Jó és hű kézben volt az ott — a Révayéban. Egy saját kezű irattal Ferdinánd május hó 1-éről felhatalmazá, vagyis inkább felkérte Révayt, hogy menjen el a besztercze-bányai gyűlésre, — de Bethlen másként intézkedett. Kívánta, hogy Révay és Pálffy, a korona mellett Pozsonyban maradjanak, a várostól ne távozzanak, s minthogy Dóczy István az administrator s Thurzó Szániszló a gyűlésre hivattak, nemcsak a várra, hanem a városban levő őrségre is ők viseljenek gondot ¹⁾. S hogy pedig »valami véletlen szerencsétlenség« — nem várt roham a császár-pártiak részéről — ne találja, a gyűlés jul. 27-én értesíté, hogy a vár őrségének erősítésére s a korona őrzésére a fejdelem 200 harczost küld oda, kik tőlök függjenek s úgy lesznek megesketendők mint a korábbi őrség ²⁾. Révay megunta a zaklatott állapotot, egészsége hanyatlott, s hivatala e kényes időkben nem engedé, hogy fürdőre, jószágaira menjen. Beküldé lemondását a koronaőrségről az országgyűlésre. Aug. 17-én tárgyalák a rendek, de nem fogadják el; »bizunk hazafiságában«, hogy saját kényelmét a közügy kívánalmának alárendeli ³⁾. Révay maradt.

Épen ez napon — aug. 17-én — dőlt el a békeértekezlet ügye is. Bethlen a kiegyezés őszinteségének csak egy biztosítékát látta: ha Ferdinánd a cseheket is befoglalja a békébe, de ennek bekövetkezését annyira nem tartá valószínűnek, hogy intézkedéseit a nem sikerülés eshetőségeihez alkalmazta, s a biztosok megérkeztekor már a cseh-osztrák-magyar unio nem sokat különbözött egy véd- és daczsövetségtől, melyre a haj-

¹⁾ L. Okmánytár XIV. és XV. számait.

²⁾ L. Okmánytár. XVI. számát.

³⁾ L. Okmánytár XVII. számát.

dúk is — a magyar koronának legszámbevehetőbb hada — jul. 28-án megesküdték ¹⁾. Már ekkor folyt az alkudozás a beszterczebányai gyűlés s Ferdinánd biztosai közt; de a lengyel király követe, s aug. 1-je óta Sigongne Miklós XIII. Lajos francia király megbízottja inkább Ferdinánd érdekében közvetítettek, de az első kérdés — a csehek kizárása — meghozta a szakadást, s Ferdinánd biztosai aug. 17-én tiltakozva távoztak. Aug. 25-én a gyűlés Bethlen Gábort magyar királylyá választá, aug. 28-án az erdélyi rendek külön 12,000 harczos kiállításának kötelezettsége mellett beléptek az unióba ²⁾ s 29-én bezáratott a gyűlés.

A királyválasztás utolsó fellángolása volt a szalmatűznek. A magyar urak, kik magok vágták el a béke útját, sőhajtva tekintettek a béke husos fazekaira. Bethlen nem úgy folytatta a hadat milyenhez ők voltak szokva, zsoldosok állítása által, magok hon maradván. Ő személyes jelenlétöket követelte, fáradságokat sőt még vérök ontását is, gyors meneteivel, merész támadásaival. Már sept. 9-én Érsekújvárnál táborozott, sept. 17-én Nagy-Szombaton volt, sept. 30-án pedig Hainburg alatt állott.

Ferdinánd magyarországi hadainak vezére Dampierre ez alatt a Huszár és Petneházy által ostromlott Lakompak felmentésére ment, elűzvén alóla Bethlen vezéreit, egy merész és nagy horderejű fegyvertényt tűzött maga elé: Pozsony és a korona elfoglalására sietett. De Bethlen erős keze visszragadta a harczí szerencsét. Az okt. 9-én Pozsony ellen intézett rohamban, Dampierret Rákóczy egy hajdúja lelőtte, s két nap mulva Petronellnél Colalto teljesen megveretett.

E diadal nem volt képes Bethlen aggodalmát a korona sorsa iránt megnyugtadni. Egy váratlan fordulat sietteté elhatározását: a fordulat, melyet a csehek fehérhegyi tönkre veretése (nov. 7.), királyuk megszaladása, kinek nem volt bátorsága bevárni Bethlent s Mansfeld segélyét, az unio megrendülése maga után vont. Mindaz, mit Bethlen tett és még tehetett volna érettek egyszerre feledve lett, titkon egyezkedni kezdé-

¹⁾ Szilágyi: Bethlen Gábor szövetségesei 22. l.

²⁾ Ugyanaz u. o. 26. l.

nek a nádorral, mások »Kain módjára, kétségbe esvén az Istennek ereje és irgalmassága felől,« keresett ürügy alatt haza mentek, fizetett népével s erdélyi hiveivel hagyva a választott királyt, »mintha azzal — írá Bethlen keserűen emlékezve e napokra — immár magukat salvalhatták volna az német előtt hogyha nekem utolsó ruinám következett volna is« ¹⁾).

Bethlen nagysága e kétes helyzetben ragyogott legfényesebben: Bouquoi egész hadseregét hatodfél hónapig tartóztatá fel. Mindenek előtt a korona biztosítására gondolt. Nehogy Pozsonyt újabb támadás, s a koronát veszedelem érje, maga Bethlen tanácsosaival Pozsonyban létében tanácskozást kezdett a koronának biztosabb helyre szállítása ügyében. A koronaörök inkább le akartak mondani, hogysem ebbe beleegyez-nének s Révay kijelenté, hogy ő ott Pozsonyban kész életét is elfogyatni a korona mellett; »minek azt? mondák a tanácsurak, nagyságod lemondása nem menti meg azt,« s Bethlen a törvényesség külfarmájához is szigorúan ragaszkodva, nem fogadta el. Végre a tanácsurak határozott akarata annyi engedékenységre bírta őket, hogy tétessék át a korona lakhelye valamelyik várába. A koronaörök Nyitrát akarták, a tanácsurak Zólyomot, s végre a két ör és Illésházy Gáspár s Perényi Gábor csakugyan elkisérték e ritka szép fekvésű s építészeti tekintetben is nevezetes várba ²⁾).

De Zólyom nem volt annyira megerősítve, hogy nagyobb ostromot kitudott volna állani, s egy véletlen támadástól sem volt egészen biztosítva, mert a Hainburgban 1621 febr. 1 én megkezdett bekealkudozások daczára csak ezen hely és Nagy-Szombat a Bethlen székhelye közt volt fegyverszünet — a többi helyeken megszakadás nélkül folyt a háború. Nagy-Szombatban épen akkor országgyűlés volt, s Révay Péter Zólyomból febr. 9-éről Fėja Pétert az országgyűlésre küldé, hogy terjeszsze elé a várnak fogatkozásait — melyekről különben

¹⁾ Bethlen Gábor levele Alvinczy Péterhez. Századok. 1868. évf. 228-ik l.

²⁾ L. okmánytár XVIII. sz. Závodszy Katonánál (XXX. 655.) nov. 14-re teszi az elvitel napját, de az, mint az idézett oklevél mutatja nov. 21. előtt nem lehetett. Egy erre vonatkozó jelentés a styávnicskai levéltárban.

Pálffy István s azok a biztosok is, kik a koronát oda hozták, adhatnak felvilágosítást. Ha tovább is ott akarják tartani: erősítsék meg a várat, szaporítsák az őrséget s jelöljék ki, hogy megtámadtatás esetére hounan húzhatnak össze csapatokat? De Főjének más megbízatása is volt: ha a rendek azt határoznák, hogy a korona az országba bellebb vitessék, jelentse ki a Révay lemondását, ő beteges, gazdasága tönkre megy s nem győzi a munkát ¹⁾. A rendek csakugyan utasították a szomszéd megyéket, hogy megtámadtatás esetére nyújtsanak segínyt a koronának ²⁾.

Súlyos napok következtek Bethlenre: a megpróbáltatás napjai. Magyarországi pártja feloszló félben volt. Lelkének egész erejére szükség volt, hogy megmentse magát, országa jövőjét. A fehérhegyi csatavesztés megzavarta az urakat, a prágai mészárlás híre minden bátorságokat elvette, az örökös tartományok leigázása, a lázadás kiirtása a meghódolás gondolatára vezette őket. Most midőn Németországon is már Ferdinánd volt a helyzet ura, nem bíztak többé Bethlen csillagában, és nem akarták kard élén kockáztatni azt, mit szerződés által megtarthatni reméltek — mert a felség-levél széttépése után is hitték, hogy ők fognak csinálni olyan szerződést Ferdinánddal, melyet ez nem fog széttépni az első alkalmas perczben. Egész lélekkel óhajták a hainburgi értekezlet sikerét s a franczia közbenjárókkal lázas tevékenységet fejtettek ki. Csak két ember nem akarta: Ferdinánd és Bethlen. Az első úgy akart elbánni Bethlennel is mint Pfalzi Frigyes-sel: Bethlen pedig érezte, hogy e pillanatban a protestantismus ügyének ő az utolsó őre ³⁾ tudta, hogy neki a dolgok fordulatára, a jövőre kell dolgozni. De a mint az értekezlet sikerének reménye tünedezett, hívei is elálltak tőle. — Legelőbb a nádor foglalt ellenséges állást, azután Széchy egyezkedett Eszterházyval, aztán Apponyi Pál, Pálffy István,

¹⁾ L. Okmánytár XIX.

²⁾ L. u. a. XXI.

³⁾ »Mint állottan strázsát . . .« írja Bethlen Alvinczinak. Századok II. 231. V. ö. Bethlen levele Rimayhoz april 19-ről. Mikó: Adatok. II. 394.

Bozsnyák Tamás hagyták el, — végre pedig 112 úr és nemes Bouquoival, kit Bethlen még mindig feltartott, érintkezésbe tette magát, hogyha hadaival a Morva folyamhoz ér, csatlakozni fognak vele — Bethlen ellen.

Bethlen korán értesült e törekvésekről s rossz következményeit elhárítá. Mindenek előtt a korona biztosságáról gondoskodott: híre járt ottan, hogy Ferdinánd a szolgálatában levő kozákok egy csapatját Zólyom ostromára küldi, oly megbízással, hogy a koronát kézhez kerítsék, s hogy e tervnek Pálffy is meg volna nyerve. Révayt, Bethlen vigyázatra inté, meghagyván, hogy se Pálffyt, se szolgálát a várba ne ereszsze ¹⁾.

Ugy volt. Ferdinánd márcz. 9-én Balogh Istvánt mint biztost Felső-Magyarországra küldé, előkészíteni a bányavárosok meghódolását, Révay Pétert megbizta, hogy e »zavaros időkben« vigyázzon a koronára, a beszterczebányaikat pedig, hogy puskás gyalogokat bocsássonak rendelkezése alá ²⁾. Balogh el is ment: de Muránynál nem mehetett tovább az utak bizonytalansága miatt, — itt tartózkodott Zichy Györgynél. Mind a mellett próbát tett megoldani feladatát s apr. 18-án a bányavárosoknak írt, hogy Bethlen katonáit be ne bocsássák, s hogy Révaynak, ha kívánná adjanak hadat ³⁾. Ugy látszik, reménye volt ezt megnyerhetni Pálffyval közös actiora. Híjába. Révay becsületessége biztosítékot nyújtott Bethlennek, hogy a koronát »véletlen meglepetés« nem fogja érni.

Ily körülmények közt, elhagyatva Magyarországi hivatól, egyedül erdélyi erejére támaszkodhatva, Bethlennek vissza kelle vonulnia. Hadi tehetsége fényesen ragyogott ez útjában is: biztosítá a háta mögött maradt nagyobb erősségeket s apr. 25-én Szent-Kereszten volt, innen szemrehányásokkal telt levelet intézett a nádorhoz kétértelmű magatartása miatt, kije-

¹⁾ L. Okmánytár XX. sz.

²⁾ Ez azon levél, melyre Bethlen czéloz april 25-én Forgácshoz írt levelében (Eszterházy Élete. I. k. 197. lap.) »Balogh Istvánnak a beszterczebányaiakhoz írt levelének pontjai az kegyelmed igazságát megbizonyítják.« stb.

³⁾ Ferdinánd levele Révay Péterhez 1621. márcz. 9. a beszterczebányaiakhoz ugyane napról. Balogh István a beszterczeiekhez, Murány

lentve, hogy ő bár most is kész a tractára, de nem az ő közbejárásával. Hallja, hogy generalisságot sürget, »mely ha leszen igen örülöm és kegyelmedet bizony vig szívvel elvárom — írj neki nem minden czélzás nélkül 1611-iki kudarczára« ¹⁾.

Három nap mulva Bethlen Zólyomba ment a korona átvételére. A helyzet itt aggasztó volt. Az őrség e várban másfél száz emberből állt, de a bányavárosok megtagadták, hogy Zólyomnak segítséget adjanak, mert ők is egy hajóban eveznek velek, »kivántatik, hogy kiki maga lakó helyére, feleségére, gyermekeire gondot viseljen.« Attól is tartottak, hogy Szécsy egy fényes ténynyel behizonyítandó a maga hűségét, Zólyom ellen támadást intézend ²⁾. A kozákok beütésének híre is még tartottá magát — körülmények, melyek lehetlenné tették Bethlennek, hogy a koronát háta mögött hagyja.

Révay előre látta ennek bekövetkezését, de el volt határozva egyelőre tovább nem menni. Híjában figyelmeztette egyik híve, hogy neki kötelessége el nem hagyni a koronát: »hogyan fog nagyságod az ország, hogyan saját lelkiismerete előtt számolni? hiszen ha ellenségkép vinnék el s nagyságodnak módja volna benne — ugy is vele kellene menni, hát most midőn ő felsége bona fide akar az koronának providealni szabad-e elhagyni?« ³⁾ szándékán ez mit sem változtatott. »Nekem, mondá Bethlen ellenvetéseire, mint a korona legfőbb öröknek conservatorának, gondoskodnom kell annak biztosságáról. Hogyan számolhatnék be a rendeknek, ha baj érné?« — »És engemet, felelé Révay, a rendek előtt letett eskü köt.« — »Jó, felelé Bethlen, én hát teljes királyi hatalmammal intéz-

---

apr. 18. küldi másolatban ő felsége parancsát Révay Péterhez, hogy ha ettől felszólíttatnának, adjanak neki segílyt: »Gabrielem quoque Bethlen, sed neque milites suos cujus cunque ordinis ii sint, in civitatem vestram non intromittentes, Quod si fecerint in omnibus privilegiis permansuri Dom. Vrae libere sibi persuadere possunt majorem quoque gratiam a sua Caesarea R. Matte recuperaturi atque accepturi.« A styávnicskai levéltárban.

¹⁾ Eszterházy Élete. I. k: 198. l.

²⁾ Révayhoz intézett jelentései Zmeskálnak april 10, 11, 28. — a styávnicskai levéltárban. L Okmánytár XXIII—XXV.

³⁾ Apr. 28-án kelt jelentés a styávnicskai levéltárban. Okm. XXV.

kedem. Legyen azonban kegyelmed nyugodt: a hazából nem fogom kivitetni, és sorsa felett a legközelebbi országgyűlés által fogok intézkedni.«¹⁾

Bethlen a koronával Kassa felé vette útját, Eperjesre jun. 1-ére országgyűlést hirdetvén. De mielőtt oda ért volna, már hírét vette, hogy Ferdinánd (máj. 2-ikán) az önkényt meghódolóknak amnestiát hirdetett: azoknak t. i. kik máj. 30-ig Apponyinál, Jakusithnál, Eszterházynál vagy Széchynél május 30-áig jelentik magukat. Ez erős csapás volt a Bethlen-pártiak ellen, még a határozottabbak is ingadoztak s készültek meghódolni. »Mely bolondoskodásoknak — mondja Bethlen — ha én isten vezérlése által egyedül nem állok vala ellene s megengedtem volna elvételét annak a gyalázatos és minden szabadságoknak az által való örökké elnyomatandó gratia-levélnek: bizony nem különben jártak volna eddig a morvaiaknál, bécsieknél és ausztriaiaknál.«²⁾ Hatása az amnestiának ennek folytán az eddigi elpártolásokon kívül nem igen lett, de az Eperjesre jun. 1-ére hirdetett országgyűlésről is elmaradtak a megyék, s Bethlen azt Kassára akkori tartozkodási helyére, hova még máj. 14-én megérkezett, tette át.

Vele volt a korona is. Sok főur jelenlétében elhelyezték a koronátartó ládába, s lepecsételték. Most már ott volt a Bethlen kincses házában. Már nem »lakott« ott mint Zólyomban a fényes lovagteremben, nem álltak előtte őrt a koronadarabontok, nem czirkált körülötte a két porkoláb, nem volt mellette a hű őr Révay. El volt zárva a sötét kincses házban, együtt az arany és ékszerhalmazakkal a fejedelmi hadak őrizete alatt, kik közül egyik se esküdött meg különösen neki. De legalább biztosságban volt — s a fejedelem is mint Révaynak megígérte, ügyét a rendek elé terjeszté. Jun. 11-én elhatározták a rendek, hogy a korona vitessék Ecsedre, annak további őrzését ismét Révay Péterre

¹⁾ L. az Okmánytár XXVI. számát.

²⁾ Bethlen levele Alvinczyhoz. Századok II. k. 230. l. Az amnestia terjedelmes kivonata Eszterházy élete I. k. 201. l.

bízták s egy határozattal felszólíták ezt, hogy elegendő kísérettel ellátva kísérje oda. ¹⁾

A háború tüze az amnestia határidejének eltelte után ismét élesebben fellobogott. A nádor kitétette az ország zászlóját s az meghordoztatott a németek közt is. ²⁾ Ezek csapás után csapást mértek a Bethlen hadaira. Pozsony, Füle a bányavárosok elestek s Forgács Bouquoival Érsek-Ujvár ellen ment, keményen viva ez erősséget s a Bethlen által annak felmentésére küldött hadakat két ízben is visszaverve. Sőt Ferdinánd hadai Putnokig jutottak s egyenesen Kassa ellen igyekeztek. E hírre Bethlen is kitétette az ország zászlóját, rendkívüli erélylyel és gyorsasággal, melyet nagy veszélyek idején szokott kifejteni, pár nap alatt hadsereget teremtett s már jun. 18-án kiindult Kassáról.

Ezen hadi utjában, — valójában diadal út volt az, mely Ujvárt felmenté, s Bouquoinak halált hozott — gondoskodott a korona sorsáról. Gönczről jun. 20-áról felszólítá Révay Pétert, hogy az országgyűlés határozatához képest haladéktalanul siessen Kassára, hogy még ezen a héten megindulhasson a koronával Ecsedre, megbizonyítván ezzel hűségét az országhoz, keresztyén indulatját a koronához, s vonzalmát hozzá. ³⁾

Révaynak azonban aggodalmai, követelései voltak s ő ezekkel Féja Györgyöt és Horváth Gáspárt a sztubnyai fürdőből, hol ez idétt tartózkodott, jul. 9-éről Bethlenhez küldé. Mindenek felett családját óhajtá biztosítani, s »Oszlán környékének kését« (cultellus decimae Oszlaniensis) kérte. A vitézlő nép fizetése szolgáltassék ki pontosan, s Kincsi Pál neveztesse ki korona porkolábbbá. Ecsed várának egész őrsége eskettessék fel a korona hűségére, s szükség esetére rendeltessék neki elegendő segély. Adassék neki át a korona kincseivel a törvényszabta mód szerint. ⁴⁾

Bethlen Érsekujvár alatt jul. 25-kén kapta e föltétele-

¹⁾ L. Okmánytár XXIX. számát.

²⁾ L. Okmánytár XXVII. számát.

³⁾ L. Okmánytár XXX. számát.

⁴⁾ L. Okmánytár XXXI. számát.

ket, s elfogadta minden nehézség nélkül. Csak az oszláni dézmának felét inscribáltatta neki (másik fele Bossányié volt), s mert a háborúval el van foglalva az ünnepélyes átadást halasztá visszatértére. ¹⁾ Révay belenyugodott : a koronát Révay Péter, az őrző, a porkolábok, darabontok ünnepélyesen, a megyék kíséretével Ecsedre szállíták, ezen a lép középebe épített, őt kapuval ellátott, falakkal, bástyákkal és tornyokkal körülvett erődbe, melynek főerejét mégis a természet alkotá.

De mégis volt elég fogyatkozás. Az ecsedi kapitányt sérté az, hogy ő a koronának új hitet tegyen le, az őrség a jövedelem nem volt elég, s mire Bethlen oct. 3-ki rendeletével ²⁾ a sérelmek orvoslását elrendelé, új fordulat állt be.

Bethlen diadalmasan nyomult elő, Felső-Magyarország nagy része már neki hódolt s ő Morvába tette hadát. »Most az ideje békélni, mert mi szabhatjuk a föltételeket« mondák magyarországi hívei. De Bethlen erre nem látta még eljötni az időt, s tovább folytatta a hadat. Okai nem győzték meg a magyar urakat, s most már ez évben másodszor el oszlának mellőle. Legelőször Rákóczy György ment haza, »feleségének fejfájására, avagy partusára«, utána a többi. E tapasztalat Bethlent más gondolatra birta, most ő komolyan fogott a békealkudozáshoz. Strazniczáról oct. 3-káról tudósítá Révayt, hogy a békealkudozással megbízott követei ez nap indulnak Rabensburgba.

Nem itt — hanem Nickolsburgban köttetett az meg. Annak egyik pontja elrendelé, hogy a szent korona az ékszerekkel vitessék Kassára, ott ő felsége biztosai megvizsgálják, azonosságáról meggyőződván, átveszik a koronaörökkel egyetemben, a Bethlen kíséretével együtt Trencsénbe szállítják, honnan majd a legközelebbi országgyűlés alatt Pozsonyba az őrzésére kirendelt helyre visszaviszik.

Ugy történt. De az egészségtelen ecsedi levegő az élesebb felsővidéki égaljhoz szokott, különben is beteges Révay-

---

¹⁾ L. Okmánytár XXXIII. számát.

²⁾ L. Okmánytár XXXIV. számát.

nak nem vált hasznára : s mire 1622. tavaszán Kassára ért volna, már halál hírért terjeszték.

Még nem volt igaz. De Révay mélyen szerető nejét Forgács Máriát végetlen fájdalommal tölté el a hír, s kitörő öröme lelkesíté annak megczáfolása. »Megszolgálom kegyelmednek az jó hirt« írá 1622. márcz. 18-kán Révay Ferencznek. ¹⁾ S a jó hír abból állt, hogy férje Kassán van, és közelebb jön hozzá.

Révay csakugyan Kassára szállítá a koronát, s erről, valamint eddigi eljárásáról jelentést tett Ferdinándnak. A király érdemeinek hízelt elismerése mellett május 3-án kelt leiratával ismét őt és Pállfy Istvánt bizta meg annak további őrzésével s Trencsénbe szállításával, hol ugymond a vár ura Illésházy Gáspár készségesen fogja teljesíteni a mire fel-szólítják. ²⁾

A koronát csakugyan elszállították Trencsénbe s ott még átvette Révay — de ez volt az utolsó szolgálat, melyet a szent jelvénynek tett. Az irgalom istene megadta neki az örömet, hogy már látta a perczet, melyben kegyeletének tárgya vissza fog vitetni oda, honnan ő soha sem akarta megengedni, hogy elvitessék, s honnan vérző szívvel követte hosszú másfél éves zarándokolásán át. Látta, de nem érte meg — mire a soproni országgyűlés összeült s határozott a korona sorsa felett, ő már meg volt halva. Ferdinánd junius 28-kán kelt leiratával s Thurzó Szaniszló a nádor ugyan ez nap irt levelével értesíték a gyászoló özvegyet: hogy Pyber János váradi püspök Czobor Imre, Ostrosyth István s Apponyi Pál vannak megbizva a korona átvételével s Pozsonyba szállításával.

Az átvétel Trencsénbe julius 5-én a bánatos özvegy jelenlétében megtörtént. Ezek négyen Pállfy Istvánnal és Peck Leopolddal kiállították az elismervényt hogy a szent koronát, melynek »Révay tizennégy évig és holta napjáig hű conservatora volt« átvették, Sopronba az országgyűlés helyére szállítás végett. ³⁾

¹⁾ L. Okmánytár XXXV. számát.

²⁾ L. Okmánytár XXXVI. számát.

³⁾ L. Okmánytár XXXVII—XXXIX.

*   *   *

És most, midőn búcsút veszek tárgyamtól, s még egyszer elvonulnak előttem ama viharos kor nagy alakjai, önkénytelenül megújúlnak emlékemben ama napok, midőn Styávnicskán a Révayak ősi kastélyában a vendégszerető házi gazda kalauzolása mellett tárgyamhoz az adatokat a családi levéltárban gyűjtöttem. A kastély gyönyörű parkját egy hosszú völgy képezi, melynek végében Szklabinya vára tűnik fel — egy emlék az ősidőkből. Ez volt Révay Péter lakhelye, itt pihente ki magát szerető szép nejének karjaiban, ha a harczok és államügyek a közélet fáradalmai és gazdasági gondok megengedék. Itt írta munkáját a szent koronáról. E munka zárszavát egy idézet teszi a szent írásból, melyet ő nem magára alkalmazott, de melyet egész joggal mondhatott magáról, midőn küzdelmes pályája végén révpartba vezette a szent koronát: »ama nevezetes harczot megharczoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam. Végezetre eltetett nekem az igazság koronája, melyet meg ád nekem az úr, amaz igaz bíró.«

Okmányok.

I.

Leopold főherczeg Révay Péternek: a szent koronának Bécsbe vitele ügyében 1619. oktob. 15.

Leopoldus Dei gratia Archidux Austriae Dux Burgundiae, Argentiniensis et Passaviensis Episcopus, Administrator Abbatiarum Murbacensis et Luderensis perpetuus, Landtgravius Alsatiae, Comes Tyrolis.

Magnifici syncere Nobis dilecti. Plurimum momenti Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Suae hostibus in eo positum esse scimus, ut reliquis, quae in nobilissimo illo Hungariae regno per fas et nefas occuparunt, etiam sacram Coronam Regiam adjungere eamque ex custodia vestra eripero et sacrilegis manibus suis contemnerare possint. Etsi autem eam in prudentia, fide et industria vestra fiduciam positam habeamus, ut nunquam permissuros credamus, quo hostes illa, salvis vobis, potiantur; quia tamen eosdem hostes nihil intermittere scimus quo sceleratum propositum suum impetratum habeant admonendos etiam atque etiam duximus, ut memores officii, fidei et iuramenti vestri curam ejusdem sacrae Coronae, si unquam vel maxime hoc tempore necessariam vobis persuadeatis, in eamque proinde maxima cum diligentia et sollicitudina intendatis.

Singulariter autem cogitandum vobis censemus, an non illa, ut propter periculum optima ex causa, sic non parvo cum fructu Viennam sit deferenda; in quo si concilia vestra nobiscum conveniant, eam misso praesidio deportabimus, atque hic tantisper, dum tumultus isti sedati fuerint, ita custodiemus, ut Sacrae Caesareae Regiaeque Majestati Suae Regnoque illaesa semper et salva permaneat. Quo de responsum vestrum exspectamus et quod reliquum vo-

bis omni meliori modo constanter affecti sumus. Viennae 15. Octobris Ao. 1619.

Leopoldus. m. p.

Ad mandatum Serenissimi Domini Archiducis
proprium

Jo: Balth: Schlegel

m. p.

Külczim: Magnificis Stephano Pálfi de Erdőd, Comiti Comitatus Poseniensis, arcisque ejusdem supremo Capitaneo, nec non Petro Révai, Comiti Comitatus Thurociensis, Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatoribus et Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Consiliariis, Nobis sincere dilectis.

(A levél Schlegel írása).

Eredetije a báró Révay család styavnickai levéltárában.

II.

Forgács Zsigmond bizonyáglevelé Révay Péter szádmára: a korona ügyében tett hasznos szolgálatairól. Pozsony 1619. november 27.

Nos Comes Sigismundus Forgach de Ghymes, Regni Hungariae Palatinus, Judex Cumanorum, nec non Comitatum Nogradensis, Saarosensis et de Zabolch Comes et Sacratissimi Principis ac Domini Domini Ferdinandi II. Dei gratia electi Romanorum Imperatoris, semper augusti, ac Germaniae Hungariae et Bohemiae etc. Regis, Archiducis Austriae etc. intimus Consiliarius et per Hungariam Locumtenens. Recognoscimus per praesentes: quod posteaquam motus quidam in superioribus Regni Hungariae partibus et Transylvania suscitari coepti fuissent, circa id plane tempus Spectabilis ac Magnificus dominus Petrus de Reva supremus ac perpetuus Comes Comitatus Thurociensis, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis per Hungariam Dapiferorum Magister et consiliarius, nec non Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservator, cum conjuge et liberis iter versus arcem Sklabinia in Comitatu Thurociensi existentem suscepisset, Nos, quibus praeter id etiam ex publicis rumusculis de rei

novitate constitisset, de ejusmodi nascentis belli tempestate pro capeSSenda in tempore communi cautela fideliter et quam primum amputato morae ulterioris tractu, septima nimirum Mensis Octobris ex eodem itinere praeter eas, quae tam scripto quam verbali denunciatione secutae sunt intimationes, certiores reddidit; utque crebrescentibus in dies de crescenti motu rumoribus penates Sacrae Coronae sarti tectique persisterent, Nos de sufficientibus praesidijs in Arce Posoniensi juxta tenorem Constitutionum Regni collocandis subsidio competenti sibi adjungendo, et commoatu, aliisque hujus generis necessarijs subministrandis sollicitavit, ac ad matura et tempestiva consilia animum convertendo, in confectoque dicti itineris cursu ac relictis dictis domesticis suis charissimis, statim et de facto ad Arcem Posoniensem conservatori Sacrae Coronae adeoque securae ejusdem permansioni iuvigilaturus, partium functionis suae memor, se opportuna celeritate recepit. Nos quoque Eundem ita exigentibus officij nostri Palatinalis partibus, vocatione quoque ipsius id requirente ad excubias et assistentiam Sacrae Coronae utpote cui et Sacrae Caesareae Regiae Majestati atque patriae charissimae fidelitatem omnem, curam et sollicitudinem utraque fortuna obligasset, seque pro tuitione post Deum optimum, maximum publici hujus thesauri devovisset, admonuimus, qua in parte prout praesentis casus et temporis necessitas postularent, absque ulla difficultate promptissimum experti sumus, et postulationem ipsius de subsidijs et alijs necessarijs, ut justam et a temporis necessitate exactam digne aestimantes bonoque communi quibus licet modis et remedijs optime consultum volentes, quantum fieri poterat, promovimus, et simul Comitatus vicinioreS peculiaribus Nostris hoc nomine requisivimus, quatenus sufficientium subsidiorum et suppetiarum in Arcem Posoniensem ferendarum tempestivam omni contentione inirent rationem. Quod licet effectuari non potuisset, Sua tamen Majestas Caesarea atque Regia interea certum ordinavit militem, qui superveniens circa Arcem Posoniensem et suburbia Civitatis stationes suas collocavit, et non multo post per copias Hungaricas Serenissimi Principis Transsylvaniae Gabrielis Bethlen, qui numeroSo instructus exercitu alioque omnis generis bellico apparatu munitus advenerat, decima quarta Octobris duabus ante diluculum horis irruptione diversis in locis in eadem suborbia facta partim coesus, partim profligatus fuit. Post quorum miserabilem stragem eodem die praelibatus

Princeps certos ad nos expeditiv Ablegatos Magnificum Dominum Petrum Forgách (Itt két hüvelyknyi üres hely) Siculorum Capitaneum, qui Nos ad ineundam cum Principe et ipsi adjunctis Hungaris tam Magnatibus, quam Nobilibus tractationem commonefacerent et invitarent, siquidem jam ea commodius peragi posse videretur propter propiorem Principis accessum, oblati etiam si necesse fore existimarem ad reditum nostrum obsidibus; quam tractationem Nos antehac quoque ex annuentia Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis vigore literarum Serenissimi Principis Leopoldi declarata fieri postulassemus. Eam itaque facile acceptavimus praeter id officio quoque nostro nos admonente, et habita ratione ac commiseratione sauciorum plurimorum Germanorum militum, mulierum et infantium, qui in dicta strage periclitantes servati et in arcem per nos non paucio numero recepti fuerant. Mox habito in castris colloquio, in quae ad Civitatem Poseniensem situata vocati descenderamus, conclusum extitit, ut Nos secundum muneris nostri Palatinalis exigentiam et vigorem Articuli 56. Anni 1618. generalem Statibus et Ordinibus Regni indiceremus Dietam, quam etiam ad Civitatem Poseniensem pro Undecima Novembris, diem nimirum S. Martino dicatam promulgavimus. Demum Conservatores Sacrae Coronae, per Ejusdem Principis Transilvaniae Ablegatos Spectabiles ac Magnificos Dominos: Simonem Pechij Transilvaniae Cancellarium et Consiliarium intimum ac Franciscum Prinij requisiti fuerunt, qui secundum voluntatem Principis pluribus verbis expositam et scripto comprehensam postularent, quatenus dicti Conservatores datis Reversalibus se unum cum Principe et Regno intellecturos et sensuros Arcem et Coronam ad unionem Regni fideliter conservaturos, neque interea temporis clam vel manifeste aliquid molitionis super eam meditatos, Diaetae vero tempore se communi Regnicolarum conclusioni accommodaturos promitterent. Praeasserti ergo Sacrae Coronae Conservatores ultro citroque multis habitis sermocinationibus reponderunt repetendo saepius, quod illi Sacrae Caesareae Regiaeque Majestati et Regno ad fidelitatem strictissimo juramento obstricti essent, cui adhaerere omnibus partibus et clausulis etiam cum vitae discrimine illamque propter conservandam illaeram conscientiam et propter bonum nomen ac existimationem inculpatam, ad posteros transmittendam, posteritatisque suae relinquendam, honestam denique inter homines conversationem retinere vellent; et orando, ut ea, quae

salva fide et conscientia ipsorum praestare possent, ab ijs exigerentur. Ad quae dum per prae-nominatos Ablegatos responsum fuisset, Principi ipsique adjunctis dominis nihil tale unquam in mentem venisse, quo integritas jurisjurandi ipsorum violaretur, tum scripto mediante Conservatores declararunt, quod illi ad Custodiam Sacrae Coronae fideliter et sollicite sicut hucusque permanserunt, imposterum etiam permansuri sint, quousque a juramenti obligatione liberati non fuerint, et quod ad Dietam futuram nullas practicas et molitiones sive manifeste sive clam super coronam meditaturi sint, promiserunt. Quibus modo praemisso peractis, continuo Sacrae Caesariae Regiaeque Majestati per Magnificum Dominum Paulum Palfy in noticiam pervenire curavimus, et de praesenti rerum nostrarum statu ac conditione eandem Majestatem Caesarream Regiamque tempestive edoceri fecimus; interim tota belli mole ad Posonium subsistente, Comitatuumque Hungaricorum et domesticorum militum, nec non Boëmicarum, Moravicarum, Silesicarum copiarum exercitibus in dies frequentiori numero adventantibus, ijsque in suburbij Civitatis et circa arcem locis idoneis stationes suas locantibus, in octava tandem S. Martin post terminum nimirum dietae promulgatae saepe-fati Sacrae Coronae Conservatores per Nos ex deliberatione Statuum et Ordinum Regni medio Magnifici domini Petri Forgach requisiti fuerunt, quatenus Spectabilis ac Magnus dominus Petrus de Reva etc. in conventum mediumque eorundem dominorum Statutum et Ordinum Regni in Civitatem die sequenti hora septima matutina descenderet, manente interim in Arce ad Sacram Coronam Spectabili ac Magnifico domino Stephano Palfy, ejusdem Coronae Conservatore. Ad quam Nostram ac Statuum et ordinum postulationem Conservatores responderunt, non universos Status et Ordines Regni adhuc, ut quidem ipsi intelligerent, praesentes esse, neque illud tenorem juramenti ipsorum ullo modo admittere, cujus ratio talis esset, ut si quem motum vel tumultum in Regno oriri contingeret, in persona sua ad mortem et vitae suae exitum fideliter et constanter Sacrae Coronae uterque assisterent. Cum vero jam talia occurrerint tempora, in quibus nihil videre praeter arma et armatam multitudinem variarum nationum licet, nihil audire praeter tympanorum strepitum et tuborum clangores, bombardarum et in vicinia majorem etiam tormentorum explosiones, quod viribus omnibus tenore obligationis suae strictissime se accommodare ut deberent, ita ad extremum vellent, rogarentque, ne Status

et Ordines se ad aliquid suscipiendum, quod iuramentum suum minime permetteret, adducere pergerent. Altera mox die alios cum iisdem postulatis Ablegatos spectabiles ac Magnificos dominos Sigismundum Rakoczy, Andream Jakusith, Generosos item Dominos Michaëlem Szerdahelij, Stephanum Amade, Vicecomites Comitatum Nitriensis et Poseniensis, eorundemque nuncios, et Paulum Tanczos Nuncium Civitatis Cassoviensis Status et Ordines ad memoratos Conservatores exmiserunt, instantes ut uterque Conservatorum descenderet, siquidem praesentes sint ex lege Regni Status et Ordines. His iterato responso hesterno responderunt, orando, ne se a lege iuramenti, cui adhaerere tenerentur, talibus postulatis discedere cogerent, ne forte, ut res humanae sub horarum momento vicissitudinibus obnoxiae sunt, accidatque in puncto, quod non speratur in anno, aperta hac occasionis via Sacrae Coronae securitas repentino aliquo damno et incommodo periclitetur. Quod si vero Status et Ordines omnino sententiae suae insistentes descensum urgerent, illos quidem se placito Statuum et Ordinum accomodatu-¹ros, ubi prius solennem fecerint protestationem et literas superinde extraxerint, ut si interea temporis (quod Deus Optimus Maximus avertere dignaretur) Sacram Coronam in periculo aliquo versari, ipsique aliquid adversi evenire contingeret, illos extra omnem culpam et noxam excusabiles futuros. Nec multo post eadem die per nos ac Status et Ordines medio Spectabilis ac Magnifici domini Stanislai Thurzo, Generosorum dominorum Casparis Ochkay, Francisci Fanchy, Benedicti Geörky, Stephani Amade, Joannis Pertinger Nuncij Civitatis Poseniensis eodem fere quo antea nunciatorum modo iisdem Conservatores compellati sunt et in medium nostri ex arce invitati: quod si vero periculi alicujus suspicio, quo tranquillitas Sacrae Coronae periclitari fortassis posse videretur, eos detineret, nominati jam nuncij ita Nobis ac Statibus et Ordinibus ordinantibus paratos se significabant, qui cum adjungendis sibi ducentis peditibus ad praecavendam ejusmodi adversitatem interea temporis in Arce permanere vellent. Verum saepe dicti Conservatores se id facere non posse responderunt, ut nimirum quasi resignata alijs sacrae Coronae Custodia, ad quam arctissimo iuramenti vinculo alligati essent, ipsi suo se munere abdicarent, quin potius illuc vires suas impenderent, quo pacto fidei suae sacramentum salvarent inviolatum, scirentque praeterea ducentos pedites nunquam tali iuramento, quale servitoribus Coronae impositum est,

se alligaturos: si autem pluribus jam vicibus Statuum et Ordinum Regni declarata staret sententia, annuere se, ut alteruter ex collegis Custodum Coronae descenderet. Igitur sub vesperam ejusdem diei per Magnificum Dominum Petrum Forgach nunciatum extitit, placere, ut spectabilis ac Magnus dominus Stephanus Palfy descenderet: quod ibi postero die fecisset, in frequenti Statuum et Ordinum Conventu cum eodem tractatum fuit, ut ob respectum praesentis motus praesidium certum ad custodiam arcis et Coronae per eos ordinandum reciperent: super quo quidem negotio cum sese nequiquam certi statuere posse respondisset, remque ad communem cum collega suo consultationem pertinere significasset, continuo alij Ablegati, Magnifici domini Franciscus Prini, Andreas Jakusith, Caspar Ochkay, Nicolaus Fullo expediti sunt, qui duorum Nobilium cum ducentis peditibus praesidium Conservatoribus Sacrae Coronae nomine Statuum et Ordinum Regni offerrent, et recipi atque intra moenia arcis, dimissis peditibus Germanis, intromitti vellent. Responsum est repetitis superioribus, suis nimirum humeris, suae curae et fidei provinciam conservandam Coronae impositam esse cum alijs juratis militibus, proinde rogare ut si alterius praesidij introducendi consilium est, Status et Ordines modum adinvenirent, quo ipsi et alij officiales sibi adjuncti cum alijs gregarijs utriusque nationis militibus, cum quibus undecim integros annos in servitio suarum Majestatum et Regni fideliter et absque ulla labe explevisent, a juramento fidei, quam Sacrae Caesareae Regiaeque Majestati et Regno deberent, absolvi redderentur, liberique pronuncientur. Quam ubi militum receptionem rursus medio Magnifici Domini Stephani Doczi, Nicolai Kallai, Stephani Amade urgerent, Sacrae Coronae Conservatores responderunt rogantes, ut si omnino placet introducere militem, ipsis ad Sacram Caesaream Regiamque Majestatem scribere permetteretur, impetrareque a juramento, quo eidem obstringerentur, absolutionem, vel Nos et Status ac Ordines certam iniremus rationem, qua ab obligatione fidei suae efficaciter liberi redderentur, vigore literarum Absolutionalium mediante. Quae quidem Absolutionales literae tum promissae sunt, quas suo tempore extradare parati essent, sed et alioquin etiam ex formula juramenti manifestum evaderet, ipsos Regi duntaxat Matthiae augustissimae memoriae fidei sacramento et non Fed inando obstrictos fuisse. Denuo tandem Status et Ordines medio Spectabilium ac Magnificorum Dominorum Stanislai Thurzo, Emerici

Thurzo, Georgii Zechy, Sigismundi Rakoczi, Francisci Fanchy, Michaelis David, Nicolai Fullo, Jakobi Szeliczky l. v. d. Civitatis Posoniensis Nuncij, Ablegatorum cum Conservatoribus Sacrae Coronae pluribus verbis expostularunt, qui nimirum fiat, quod ad tot Nostras, Statuum ac Ordinum et ea de re factas compellationes in recipiendo ducentorum peditum praesidio difficiliores se praebuissent, cum iuramenti ipsorum ratio et publica Regnicolarum constitutio id exigat, ut motus alicujus tempore, qualem nunc in Regno Hungariae videre liceret, cohortes etiam diversarum et plurium nationum, ut Hungarorum, Transsylvanorum, Siculorum, Boëmorum, Moravorum, Silesiorum terras hasce pervagari, praesiidum majus domesticum pro securae Sacrae Coronae permansione iisdem administretur: proinde se ipsis notum facere, quod si imposterum huic Statuum et Ordinum voluntati non assenserint, ultimam hanc admonitionem futuram, quodque universi Status et Ordines adjuncta sibi militia una contentione arcem ascendentes experiri vellent, qualiter erga illos se Conservatores Sacrae Coronae exhibituri essent: Meminisse etiam deberent Conservatores Coronam Regni, seque ejusdem Regni servitores esse, stipendia sua ab eodem percipere, propter quod non aliquid dominis suis praescribere, sed mandatis eorum obsequi necessum haberent. Qui consilio mutuos capto significarunt omnia, quae hactenus per ipsos Regnicolis nunciata fuissent, non Regno aliquid praescribendi studio facta esse, sed praeter toties repetitas antegressis legationibus rationes, salvandae suae conscientiae animo, qua nihil ipsis esset in vita praestantius et ardore contentandae fidei, qua Regi et Regno devincti fuissent: propter quod etiam orarunt, ut nos et Status ac Ordines modum adinveniremus, quo manifestum evaderet eos de fidelitate et cura conservandae Sacrae Coronae nihil remisisse, nihilque prius aut antiquius habendo juramento suo semper et summa cum integritate stetisse: Articulo denique publico caveremus, et literis datis assecuraremus, ne nunc et post funera etiam sua nomini ipsorum, famae et existimationi honestae, liberis, posterisque eorum per iniquas malevolorum calumnias sinistrae alicujus notae macula inureretur. Tandem spe postulatorum ipsis data in tot Nostras ac Statuum et Ordinum instantias consenserunt, ita ut ad tractatus publicos (siquidem et illud iterato postularetur) alter Conservatorum, Collega in Arce manente, quoties necesse esset, descenderet. Die itaque vigesima secunda Novembris Generosos dominos Nicolaum Monoki, Casparem Merey et ordinatos pedites ducentos

per Commissarios Spectabiles ac Magnificos dominos Stanislaum Thurzo, Stephanum Doczi, Sigismundum Rakoczi, Melchiorum Alaghy, Generosum item Michaelum Zerdahelij, Joannem Bogdani, Franciscum Fanchy, Nicolaum Fullo, postquam rogantibus Coronae Conservatoribus hanc esse Nostram ac Statuum et Ordinum voluntatem significatum fuisset, Regnicolae in arcem introduxerunt, exacto prius tam a nobilibus, quam alijs iuramento. Praetitulatus vero Dominus Petrus de Reva etc. vigesima sexta Mensis Novembris vocatus ad nos descendit, et hasce jurium suorum futura pro cautela sibi elargiri petiit. Quas nos, quia justa petenti non est denegandus assensus, in praemissorum omnium fidem sigillo et chirographo nostris munitas eidem extradandas duximus et concedendas, Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in Civitate Posoniensi, Vigesima septima Novembris. Anno Millesimo Sexcentesimo Decimo Nono.

Comes Sigis. Forgacz
de Gjmes m. pria. (P. H.)

(Eredeti je a báró Révay-család styavniczkai levéltárában).

A korona porkoláboknak folyamodása a koronaörökhöz a koronahajdúk fegyelmezése ügyében (kelet nélkül).

III.

Memoriale ad Spectabiles et Magnificos dominos, Dominos Sacrae regni Hungariae (*coronae*) Conservatores, ect.

Az két porkoláb azon könyereg nagyságtoknak, hogy jó módjával, híven és tisztességgel administrálhassák szent korona mellett az szolgálatot.

Legelőszér hagyja meg nagyságtok az közhajdúknak szóval és fenyegetse meg őket, hogy szót fogadjanak és az ü szolgálatjokat zajgás morgás nélkül megcselekedjenek (sic) és minekünk az fizetelenségünket szemünkre ne hányják, hanem ha néha az fizetések továbbra is halad, ük mindazáltal szót fogadjanak és az ü szolgálatjokba eljárjanak, kit ha nem mielnéjek (*mívelnének*), szabad legyen vagy megbüntetni vagy az szófogadatlant ki is iratni, ne vegye(n) az többi is túlök példát az engedetlenségre; mi tudjuk a ki

szótfogadó és a ki istrásáját zajgás, morgás nélkül megállja. Van-
nak közülök, a kik részegeskednek a kik éjjel az istrásájokat elmu-
latják, a kik megrészegedvén, az váron kívül hálnak és ha egynapi
tömlőcczel megbüntetjük, szembe állanak és feddenek velünk, nagy-
ságtokra appellálják és azt mondják, hogy nincs annyi hatalmonk
rajtok; a hol valami gonosztságot kívül az váron mielnek, arrúl ha
meg akarjuk büntetni őket, csak azt hányják szemünkre, fizesd (s i c)
meg és elmegyünk; több sok tiszteletlen böcsületlen szókkal illetnek,
kit másutt egy várba is egy porkoláb sem szenvedne, ki nagyságtok
reputatióját is néha illeti, hiszem mi csak nagyságtok személyét rep-
resentáljuk; efféléjek pedig, a kik ilyen zajgómorgó legínek, csak
egynéhányan vannak és félo, hogy néha itt az várba is reánk ne tá-
madjanak; kaputételre és kapufelnyitásra feddés morgás nélkül, a
mint instructiónk tartja, nem akarnak elő állani, hanem mind mive-
lünk, strásamesterrel és az tizedesekkel is szembe állanak és feddöd-
nek, ki miatt isten oltalmazzon, hogy valami fogatkozás ne történjék.
Nagyságtok előtt mi protestálunk és nagyságtoknak tudtára adjuk,
hogy a mint nagyságtok is parancsol, tartozunk nagyságtoknak
mindeneket tudtára adni.

Az két porkoláb könyergése mast is nagyságtoknál, méltóz-
tassék nagyságtok az mi tizedünkből mindenikünknek egy-egy hajdú
helyt deputálni, ilyen okkal, hogy mindenikünk egy-egy öreg tisztes
legínt szablyával puskával fog tartani, a ki mindenött elő mer ál-
lani és a kit mi fizessünk, ételt-italt adjunk neki és a ki mindenkor,
a mikor valamelyikünk az várból kimegyen, utánunk legyen, hogy a
mikor egyetmást fel kell izenni, avagy valakihez küldeni, elmehessen
és ugyan éjjel-nappal mellettünk a többi között jelen legyenek, va-
lahol szükség; mert így a mikor valamelyiknek mondanánk, hogy
egyikünkkel jüjjen, mindenik meri mondani, hogy nem tartozik
vele és így igen kevés becsületi vagyon az porkoláboknak ilyen
főhelyen.

Nagyságtok immár az octava után mind elmegyen, azért kö-
nyergünk mindnyájan, ez elmúlt esztendőbeli fizetésünket adja meg
nagyságtok épen és ezután cantor számra oztán fizessen nagy-
ságtok hennünket, kirül kegyelmes választ várunk.

Nagyságtoknak alázatos szolgálói

posoni porkolábok.

Kivül: Memoriale ad spectabiles et Magnificos dominos
Dominos Sacrae Coronae Conservatores.

(Egykorú másolat a báró Révay-család styavnickai levéltárában).

*Bethlen Gábor levele Révay Péterhez a korona elszállítása
ügyében. Szent-Benedek 1620. jan. 25.*

IV.

Spectabilis et magnifice Domine Nobis honorande.

Császár ő felsége mi okokból nem akarta confirmálni az plenipotentiarius követ urakkal való transactionkat nem tudjuk, és az két követnek felmenetelek után confirmálta-e nem-e azt sem tudjuk eddig, mert cancellariusunk el nem érkezék még utánnunk. Sokat gondolkodván azért az állapotról, hogyha nem fogta confirmálni, különben kellett az gondviseléshez serkennünk, mely punctokról Thurzó Szaniszló uramtól izentünk kegyelmednek. Kivántatik azért ez, hogy ha nem confirmálta császár az includalt conditioit, kegyelmed sietséggel Thurzó uramat tudósítsa róla, és hívassa Posonban azontól, megértvén ő kegyelmétől az mi discursusunkat és censuránkat, kegyelmeteknek ha tetszik accommodálja ahoz magát és cselekedje azt is, mert mi nekünk nem látszik bátorságosnak az kegyelmetek posoni várban való lakása sok okokra nézve, ha ugyan nem confirmálta ő felsége, sőt ez széles világon megmarad az ausztriai háznak stratagemájának gyalázatos neve, és bátor soha senki ezután nekik ne hidjen. Ha pedig confirmálta ő felsége, ugy kegyelmed semmit ne mozdítson, hanem mindenek maneant in suo statu, de serény gondviselés és vigyázás alatt. Az országnak ha mi kevés preventusa leszen, hogy az sok tisztviselők között el ne tékozolódjék, bizzuk administrálását és az végek contentálását Loránt Ferenczre és Lipót Peekre, kegyelmed együtt Dóczy urammal introducálja őket és demandet illis igazán járjanak el tisztekben, hogy gyalázatot és kárt ne valljanak vénségekre az ország előtt. Kegyelmed minden gyakorta irjon és engemet jóakarójának ismerjen, tartson. Bene valeat. Ex Szent-Benedek 25. Jan. 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Kulczim: Spectabili et Magnifico Domino Petro Rewaj de eadem, Comiti Comitatus Thurociensis Sacraeque Regni Hungariae coronae Conservatori etc. nobis honorando.

(Eredetije, mely egészen Bethlen Gábor írása, a Járó Révaiak stiavnicskai levéltárában).

Thurzó Szaniszló Révay Péternek a korona ügyében. Sempte 1620. febr. 13.

V.

Spectabilis ac Magnifice Domine et Frater mihi observandissime.

Salutem stb. Noha tudom, hogy kegyelmednél constál az lengyel hadnak Morvába való berohanása és azoknak sok kártételek. De az mint hírek folynak, sőt az kit megfogtak benne, ugyanazt vallották, hogy még többen is jönnének utánok; kik mihozzánk is mi szándékban legyenek, csak isten tudja. Kérem azért kegyelmedet, mint jóakaró uramot, atyámfát, kegyelmed legyen vigyázásban. És ha valamit értene, ki hazánknek és nemzetünknek ártalmára lehetne, nekem is adja tudtomra. Én mindenővé megparancsoltam az végházakba, hogy az vitézlő nép készen legyen, azonképen az hajdúság is, ki mostan itten keről leszállott és megtelepedett. És valahova az szöksig kívánja, mindjárt velem együtt odamenjen, hogy vigyázatlanságunk miatt valami szerencsétlenség rajtunk ne történjék; sőt noha az mostani gyölésben való vígezés azt tartja, hogy in casu necessitatis urunk ő felsége requirálja az országbelieket; de én ehez a gonosz hírhez képest magam is írtam mindenik vármegyére. Annakokáért, ha kegyelmetek valamiben requirál és szükséges leszen mindjárt kész leszek mentől többet magammal lehet odamennem, az hova kívántatik. Éltesse isten jó egészségben kegyelmeteket. Datum in Arce Sempthae die 13. Februarii Anno 1620.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et Frater paratissimus

Comes Stanislaus Thurzó

m. pria.

Külczim : Spectabili ac Magnifico domino Petro de Rewa stb.
domino fratri mihi observandissimo.

(Eredeti je a báró Révay család styavnickai levéltárában).

VI.

*Thurzó Imre levele Révay Péterhez a korona ügyében. Bicsé
1620. febr. 19.*

Spectabilis ac magnifice Domine Frater mihi observandissime.
Salutem diuturnam praecatus, officia mea et promptum serviendi
studium Dominationi Vestrae Spectabili et Magnificae defero et
consecro.

Non sine singulari voluptate contigit mihi lectio literarum Domi-
nationis Vestrae spectabilis et Magnificae Sklabinya 17. Febr. exarata-
rum, quae mihi Dominationem Vestram Spectabilem et Magnificam
florenti sanitate perfrui ad suosque charissimos salvam et sospitem
reversam esse significarunt. Ut autem congratulor jure Dominationi
Vestrae Spectabili et Magnificae tam de reditu salvo et incolumi
quam de statu moderno sanitatis satis firmo, ita maxime condoleo
Dominationi Vestrae Spectabili et Magnificae ob adversum statum
valetudinis charissimae suae conjugis et Filiae dulcissimae. Est, quod
fateor, non parum me perturbavit casus iste domesticorum Domi-
nationis Vestrae Spectabilis et Magnificae. Metuo namque ne vel mo-
ram vel certe impendimentum objiciat Dominationi Vestrae Specta-
bili et Magnificae quominus ad sponsalitia charissimae meae Sororis
(ad quae per Illustrissimam Dominam Matrem Dominationem Vestram
Spectabilem et Magnificam esse quoque invitata scio) venire pos-
sit. Quod ut ne eveniat, Dominationem V. S. et M. eo, quo possum
meliori modo formaque amanter oro rogoque, Deum autem aeternum
veneror, dignetur clementer Vestram quidem Dominationem S. et M.
in diurtuna et florentissima conservare valetudine: charissimam
autem Ejusdem dominam Conjugem ut et filiam pristinae sanitati
restituere et sic Dominationem V. S. et M. moerore et luctu, ipsos
autem morbo eliberare. Statum Coronae diversum nunc ex literis S.
et M. Dominationis Vestrae longe percipio, quam qui antea ut populari
rumore ita verisimilibus quoque relationibus ad me perferebatur.

Communis haec est malorum consuetudo, ut de bonis ut nunquam bona proferant, ita quaevis falsa temerarie in eosdem confingant. Evanescit tamen semper talis nebula, exorto statim veritatis sole. Faxit Deus, ut sacrum illud Diadema, non postremum ornamentum Patriae nostrae aeternum cum gloria gentis Hungaricae hostibus terrori, nostris autem decori esse possit valeatque. Quandoquidem autem occurrunt varia et certe talia, ex quibus facile vel diuturnam gentis Hungaricae, Patriaeque nostrae charissimae permansionem vel certe occasum polliceri nobis possumus, Dominationi Vestrae S. et M. per me confidenter communicanda iterum atque iterum per illam quae inter S. et M. Dominationem Vestram et me Servitorem suum intercedit, animorum sinceram conjunctionem propensamque bonae voluntatis affectionem. Eandem obtestor, ne dedignetur una cum charissima domina Conthorali et dominabus filiabus abnuere petitioni et invitationi Illustrissimae Dominae Genitricis meae ad sponsalitia sororis meae peractae. Faciet certe ut rem charissimae dominae Genitrici perquam acceptissimam, ita mihi optatissimam et forte (ut facies est moderna nostrae Reipublicae) Patriae etiam non inutilem. Servet Deus Dominationem Vestram Spectabilem et Magnificam diutissime valentem ipsiusque charissimos domesticos, optata sanitate ornare, Eandem vero brevi florentissima ornatam sanitate mihi conspiciendam praebere non dedignetur. Cujus Protectioni Dominationem V. S. et M. unice recomendo. Datum Bicsé die 19. mensis Febr. Ao. 1620.

Spectabilis et Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et frater quam
addictissimus

Comes Emericus Thurzó mpria.

Külczim: Spectabili ac Magnifico domino Petro de Rewa, Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori stb.

(*Eredetije a báró Révay-család styavnickai levéltárában.*)

VII.

*Beleti Mátyás Révay Péternek a hadi mozgalmakról. Pozsony
1620. márcz. 6.*

Alázatos szolgálatomnak ajánlása után isten minden kívánta jókkal áldja meg nagyságodat. Im ma estve csak kaputételkort adák meg az nagyságod levelét, kit megértettem; azért nagyságodnak én mind errül, mind egyéb sok aprólékos dologról irtam volt még 28. Februarii és póstíra adtam volt; csodálkozom, hogy eddig meg nem adták nagyságodnak azt az levelemet. Turzó Stanisló uram itt is szélllyel az uraknak és vármegyéknek írt volt, hogy viritim felkeljenek és Tómpír ellen támadjanak; ezt csak az posoni polgárok híréhez képest költötték; mert ő nekik continue Bécsben emberek vagyon, a ki hírrel tartja őket, de abban sem bizonyos nem volt, hogy ide készüljen, hanem mind Tómpír Buggoý és az kozákok oda Bécsen feljül Crembs felé mentenek és ott valahol az morvai had is közel volt, arra mentenek és meg is koczogatták egymást, kétszer is, a mint mondják; most is mind oda vannak; itt semmit nem kell félni az praeifluxus terminus alatt, császár hadátúl; mert minden ember a ki onnéid felyül jön, azt mondja, hogy velünk magyarokkal ü felsége az végezést sancte megakarja tartani; de az csebek és morvaiak az ország végezése szerint és az pacificationis induciarum articulusi szerint ü felségét meg nem találta, sőt inkább aprólékos harcizásokkal provocálták és ingerlették és ahoz képest ü felsége is egy protestációt nyomtatva kiadta és mindenütt publicáltatta és ad valuas affigáltatta, protestálván mind isten mind emberek előtt, hogy ü nem ad okot reá, sem keresztyén vér ontását nem kívánja, de velle nolle ellenek kell procedálnia, valamint lehet és ahoz képest minden hadát ellenek bocsátta, ha meg nem térnek tehát se várat se várost meg ne szállják se ustromolják, hanem derék táborára menjenek és ott próbálják meg, kinek isten adja és igaz causája leszen; azért minden hada ü felségének most oda azok ellen vagyon és az imperiomi fedelmek is ü felségét admoneálják és főképen hogy az sok engedelmességnek és gratiának békét hagyjon, hanem ugyan sincere procedáljon ellenek, holott justa causája vagyon és ük is minden felől népet adnak melléje, valamit ad isten, az csehek pedig és morvaiak mind untalan az erdélyi fejedelmet sok panaszkodással értetik és

könyörögnek, hogy el ne hagyja őket. Ű is azelőtt két héttel az vármegyékre szélyyel írt ; most is újonnan küldözött leveleket ide, ki-ket Dunántúl való vármegyékre posoni bíró elküldözte, az ű követét is Hallert ennek előtte ű felségéhez Bécsbe küldette és most is ott vagyon és az dolgot tractál ; most hallám, hogy immár az csehek nagy legációt 30 szekérrel küldettek volna ű felségéhez Bécsbe ; de nem tudom bizonynyal, ha csehek-e az legáció avagy austraiaik-e, ez napokban jobban meghalljuk. Pálfi uram is itt volt nálunk ezekhez az hírekhez képest ; mert Thurzó uram ű neki is írt volt, hogy insurgáljanak ; de látván, hogy semmi bizonyos félelem nincs, megint Vereskübe ment ; ha mi olyas leszen, tudom, hogy befutamik hozzánk. Az várasiaik Sz. Lőrincz és az Duna-kaput bétöltették és igen félnek ; nekünk még mast nem szükség kapubézárás, ha valami bizonyosb oka nem érkezik. Ma az városi bíró bizonynyal mondá, hogy ez napokban Nádasdy Tamás Bécsből hazajött és hertelen halállal holt meg. Az Duna is még újonnan, ma negyed napja, hogy általfagyot és általjárják szekerekkel ; valamig tart, igen nagy száraz hidegek járnak. Mi itt békével vagyunk, a minapi prédát, valaki feljött és a mi itt volt, mind megadtuk, valami aprólék még vagyon, ha keresi valaki, azt is megadtuk. Az várasí bíróval szóltam az nagyságod szállása felől, de ű nyögve azt mondja, hogy immár az felső házakat sellyéreknek osztotta, a kik mégis valamit adnak, az ház héát és az kis istállót az udvaron ű nem adhatja, mert másnak esett részére ; az kertet sollicitáltam, és azt mondja, hogy az prépost kertinek felét nagyságodnak kimutatják és nagyságod az püspöki, szunyogdi jobbágyokkal megke-
ríttesse ; ott istállója is elég lehet nagyságodnak és talán kamara és szoba is lehet. A több dologból mi mast, hála istennek, semmi félelemben nem vagyunk ; csakhogy az várasiaik semmiképen nem lehetnek és magokat nem biztathatják. Dóczy uram is haza ment felesége temettetni ; mast többet nem tudok mit irnom nagyságodnak, ha mi leszen, írok megint, csak megadnák nagyságodnak. Isten sokáig stb. éltesse nagyságodat. Posonii 6. Martii. 1620.

Nagyságodnak alázasos szolgálja

Beletij Mátyás m. p.

Itt minden drága, kinyér, bor, hús és hal nincsen, hanemha hoznak ezután, egy heringet 5 pinznél ócsóbban nem vehetni ; soha Posonban egy napra többet nem költettem, mint mast : ha nagysá-

god valamikor ide akar jünni, bátor hazul hozzon élést, mert a mit találni is, igen drága minden. Az legatio Austriaca (itt kimaradtott néhány szó), de még nem adott audienciát nekik, mindaddig is, míg az népet el nem bocsátnák. Az Bethlehem követének sem volt még audienciája.

Kulczim: Spectabili et magnifico domino, domino Petro de Réwa stb. Sclabinia. Ex Rudno transmittantur. Cito stb.

(Eredetije a báró Révay-család styarnicskai levéltárában.)

VIII.

Bethlen Gábor Révay Péternek a német őrségnek Pozsonyból leendő eltávoztatása ügyében. Kassa 1620. márczius 20.

Gabriel Dei Gratia Regni Hungariae Transilvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc.

Spectabilis et Magnifice Domine, Nobis sincere dilecte. Salutem et favorem Nostrum. Adák értésünkre, hogy kegyelmednek tavollétében Poson várából a német praesidium két gyalog németet Ferdinánd császárhoz felküldvén fizetéseket újlag húsz tiszta tallérül meghozták volna; mely dolgon eleget nem győzünk csudálkozni, holott az ország végezése szerint mi azt itéltük, hogy régen Posonból az németek kiküldtettenek. Az mostani állapotokhoz képest ha az dolog mind ebben megyen elő, félő hogy azon az helyen valóani szerencsétlenség ne essék, ki ha megtörténnék (kitől Isten megoltalmazza szegény hazánkat, nemzetségünket) mennyi alkalmatlanságok fogják abból követni, kegyelmed igen könnyen megítélheti. Kegyelmedet azért intjük, sőt autoritate Nostra, qua publice fungimur, hagyjuk és parancsoljuk ez dologról Pálfi István urammal beszélgetvén, mindjárt találjon modot benne, és mentől hamarébb a német praesidiumot Posonból küldje ki, mert ha tovább mégis az ország végzése ellen az várban benmaradnak, abból akárki iteleti szerint semmi jó nem következik. Secus non facturum. Cassoviae die 20. Martii Anno 1620.

Bethlen kezével: Az egész tanács és palatinus uram végezésekből irom ezt kglmednek, mely tegnap lött, hogy azokat az németeket absque ulla mora az várból kiküldje és az Dunán békességgel által

késértetvén Hamburgig, (Hainburg) vigye in effectum kegyelme-
tek az ország statutumát.

Gabriel m. p.

Simon Pechy
Cancellarius m. p.

Kulczin: Spectabili ac Magnifico Domino Petro de Rewa Comitatus Thurocziensis, Sacrae Regni Hungariae Conservatori ejusdemque Regni Consiliario etc. Nobis syncere dilecto *).

Cito sat

Noctes diesque.

(Eredetiye a báró Révayak styávnicskai levéltárából.)

IX.

Bethlen Gábor Révay Péternek bizonyos államokmányok felkeresése ügyében. Kassa 1620. márcz. 20.

Gabriel Dei gratia Regnorum Hungariae, Transilvaniae Princeps ac Siculorum Comes etc.

Spectabilis et Magnifice Domine nobis honorande. Salutem et benevolentiam Nostram. Császár ő felsége kívánván a posoni kamaráról oly leveleket, melyek ez jövődő gyűlésre az ország gravaminaira való választételt kívánna, igen szükségesek: kegyelmedet intjük sőt hagyjuk is, maga mellé vévén administratort Horvát Gáspárral és az kamorásokkal, bemenjen maga az archivumba, arra való szükséges leveleket és nem egyebeket felkeresvén, adja Horvát Gáspár uram kezébe, ő kegyelmek tudják micsoda helyen vagyon; semmiféle egyéb levelet csak egy czédulát arra való leveleken kívül ki ne vegyen. Az kulcsot pedig maga kezénél megtartván senkit ennek utána oda be ne bocsásson. Bene valeat nec secus faciat. Datum Cassoviae die 20 Martii Anno Domini 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

*) Egészen szórúl szóra hasonló levelet irt Pálffy Istvánnak a másik koronaőrnek, csak hogy a szövegben Pálffy neve helyett a Révayé fordul elő. Eredetiye a styávnicskai levéltárban.

Kulczim : Spectabili et magn. Dno Petro de Rewa Comiti Comitatus Thurociensis Consiliario et sacrae Coronae inelyti Regni Hungariae Conservatori etc.

(*Eredetiye a Révayak styavniczkai levéltárában.*)

X.

Bethlen Gábor Révay Péternek a Pozsonyban lévő német katonák ügyében. Pozsony 1620. apr. 4.

Gabriel Dei gratia Regnorum Hungariae Transilvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc.

Spectabilis et Magnifice Domine Nobis honorande. Salutem et benevolentiam nostram. Leveléből értvén kegyelmednek az hévvizben való lételét, használatjára és jövőndő kedves egészségére kívánjuk, hogy legyen. Az németeknek Posonból való kivitele felől az mi a kegyelmed tetszése, hogy generalis és Pálfi uraméknak is irnunk kellene felőle és admoneálnunk ő kglmeket, arról immár ez előtt nemcsak generalis és Pálfi uraméknak, hanem Dóczynak is az administratornak irtunk, melyhez képest csak a vagyon hátra, hogy kegyelmetek a dologban szorgalmatosan járjon el. Et bene valeant. Datum Cassoviae die 4 Aprilis Anno 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Kulczim : Spectabili et Magnifico Domino Petro de Rewa, Comiti Comitatus Thurociensis et Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori etc. Nobis honorando.

Révay kezével : In thermis Stubnensis 18 Aprilis redditae.

(*A Révayak styavniczkai levéltárából.*)

XI.

Dóczy István Révay Péternek a Pozsonyban levő németek felől. Pozsony 1620. apr. 4.

Spectabilis Magnifice domine Amice observandissime. Salutem stb. Akarám kegyelmedet megtalálnom ez levél által az posoni vár-

beli németek dolga felől(1). Ir ü felsége énnekem is egy levelet felőle, tudom kegyelmednek is s mind penig Pálffy uramnak írt ugyanazon dolog felől(1); nem kellene azért kegyelmed(nek) az dolgot prolongálni, hanem kegyelmetek(nek) az articulushoz continentiája szerént exequálni kellene az dolgot; kegyelmed azért ha bejöne, mutua intelligentiánknak kellene lenni; kegyelmed azért adja értésemre, mikorra jön be kegyelmed. Éltesse isten kegyelmedet stb. Posonii 4. Aprilis Anno 1620.

Spectab. ac Magn. Dominationis Vrae

Servitor et amicus paratissimus

Stephanus Dóczy m. p.

P. S. Énnekem ü felsége megírta, hogy kegyelmeteket az dolog felől szorgalmaztassam, és hogy ü felségének az kegyelmetek akaratját megíriam. Generál uram is örömet szemben lenne kegyelmeddel, csak érthetné az kegyelmed bejövételét.

Külsőim: Spectabili ac Magnifico dno Petro de Rewa stb. Cito, stb. Scabinia aut Stubina.

(Eredetiye a báró Révay család styavniczkai levéltárában.)

XII.

Thurzó Szaniszló Révay Péternek a Pozsonyban levő német katonák ügyében. Sempte 1620 apr. 5.

Spectabilis ac Magnifice Domine et Frater mihi observandissime.

Salutem et Servitii mei paratam commendationem. Mit parancsolt legyen urunk ő felsége Poson várában levő német praesidium felől, tudom kegyelmednek az ő felsége levelit megadták. Miért hogy penig nekem is ír azon dolog felől ő felsége: azért kegyelmedet kérem egyéb dolgait hátra hagyván siessen alájönni és az ő felsége parancsolatját effectuálni. Hol penig nem akarna abban eljárni, engem is arról tudósítson; kegyelmednek megszolgálom. Éltesse isten sokáig kegyelmedet kedves jó egészségben. Ex arce Semptae 5. Aprilis 1620.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et Frater paratissimus

Comes Stanislaus Thurzó m. p.

4*

Kívül más kézzel: Magister Postarum dirigat ad manus Suae Spectabilis et Magnificae Dominationis.

Más kézzel: Ex Rudno statim transmittantur. G. O.

Kulczim: Spectabili ac Magnifico domino Petro de Rewa stb.

(Eredetiye a báró Révay család styávnitzkai levéltárában).

XIII.

Thurzó Szaniszló Révay Péternek: a koronaörsök fogyatkozott állapottal lévén sietteteli feljövételét. Pozsony, 1620. ápril 24.

Spectabilis ac Magnifice domine frater mihi observandissime.

Salutem et servitiorum meorum paratissimam commendationem.

Urunk ő felsége parancsolatjából én fölöttem Posonban még tegnap és ő felsége nevével intöttem az várbeli praesidiumot, hogy ki-menjen az várból; immár költöznek partékájokkal és holnap mindenképen expeditusok lesznek az várból. Az szent koronának érzésére deputált vitézlő nép panaszkodék előttem, hogy oly fogyatkozott állapottal volna az fizetetlenség miatt, hogy sokan közülök készerítettnek kapálni menni az szőlőkben; mely dolog még a szent koronának is gyaláztatára vagy, ki miatt sokan közülök elakarják hagyni az szolgálatot. És, kitől isten oltalmazzon, hogy ha mi történnék, azt mondják, csak harmadnapig való élések sem lehetne. Hogy azért efféle fogyatkozott állapotjok miatt valami szerencsétlenség ne essék az váron, kegyelmedet kérem, sőt ugyan tisztem szerint intöm, hogy kegyelmed jöjjön föl és viseljen gondot fizetésekre, hogy ne készerítettessenek az szolgálatot elhagyni. És ha nem egyébert, csak azért is siessen kegyelmed foljönni, hogy az németeknek ki kölletik menni; tegnaptól fogva nemis állottak strását; minthogy ezután immár több vigyázás kívántatik, kegyelmed ne késsék foljönni, hanem mindjárt jöjjön fel és vigyázzon, mert periculum est in mora. Isten tartsa meg stb. Datum ex Libera ac Regia Civitate Posoniensi die 24. Aprilis Anno 1620.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et frater paratissimus

Comes Stanislaus Thurzó m. p.

Külön lapon: P. S. Az minemő egy egy forintot rőndölt az ország contribuálni az előbbeni gyűlésben, kegyelmednek legyen gondja reá, hogy beszédessék az is. Az Morván való keletekett (sic) küldött m va la láttatni udvari hadnagyomat felesed magával, micsoda őrizetben vannak, találtanak az lengyelekre, kik az császárhoz akartak menni, egynehányig fogtanak benne mind partékástól.

Külczim: Spectabili ac Magnifico domino Petro de Rewa, Comitatus Thurócziensis supremo Comiti ac sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori etc. domino fratri observandissimo.

Kivül más kézzel: In thermis 29. Aprilis.

(Eredetije a báró Révay család styavniczkai levéltárában).

XIV.

Ferdinánd király Révay Péternek; felhatalmazza, hogy az országgyűlésre menjen. Bécs 1620. máj. 1.

Lieber Reway. Ob wollen ich euch Ewer mier bekanten Treu und dexteritet wegen vorderist gern zu Prespurg bey verwahrung meiner Cron sehen wollte: So werde Ich doch berüchtet dasz Jer auf den hungarischen Landtag nach Altsoll zu verraisen willens seyt, Alda Jer in gleichem viel guetes verrichten khindet: Alsz ist mier gnedigst nit zuwieder dasz Jer Euch zum vorstehenden Landtag verfueget gneedigist ersuechent, Jer wöllet aldort guethe officia praestirn, hund an euch nichts erreiten lassen damit alles wiederumben zu fridlichen Standt gerichtet werde, dasz will in khüniglichen gnaden, damit Ich Euch vorderist wollgewogen erkennen. Datum Wienn den Ersten May Sechzehn hundert und zwainzig.

Ferdinand m. p.

Külczim: Magnifico Petro de Rewa Comitj Comit . . . Thurociensis Dapiferorum Regalium in Hungaria . . . io ac Sacrae ejusdem nostrj Coronae Conservatorj et consiliario nostro fideli Nobis dilecto.

(E Handbillet eredetije a báró Révayak styavniczkai levéltárában, Correspondentiae Fasc. VIII. Nro 31.

XV.

*Thurzó Szaniszló Révay Péternek: Dóczy eltávozáván, kéri
hogy jó vigyázással legyen. Sempte 1620. jun. 19.*

Spectabilis ac Magnifice domine frater mihi observandissime.

Salutem et servitorum meorum stb. Minthogy urunk ő fölsége azt parancsolja, hogy sietséggel ő fölségéhez az beszterczei gyűlésre menjek, noha elhittem azt magamban, hogy kegyelmed igaz hazája fia lévén, oly vigyázásban és gondviselésben léssen, hogy semmiben fogyatkozás nem léssen: mindazonáltal kegyelmedet én is szeretettel kérem, mivelhogy Dóczy István uram ő kegyelme is ott nem léssen, hogy kegyelmed nemcsak az várbéli, de még az városbeli praesidiumnak is addig, míg Dóczy István uram megtér, Pálfi István urammal együtt viselje gondját, hogy messze az várostól el ne távozzanak, hanem benn lévén, szorgalmatos vigyázásban legyenek. Sőt ha valami dolog miatt zöndülés történék közöttök véletlenül, kegyelmetek azt is közöttök componálja és eligazítsa, mert meghagytam nekik, hogy kegyelmeteket találják meg fölöle; kit kegyelmetek megcselekedvén, mind urunk ő felsége kegyelmetektől jó néven veszen, s mind penig én meg igyekezek kegyelmeteknek szolgálni; hogy penig kegyelmeteknek erről kölleték írnom, kegyelmetek énnekeim megbocsásson. Isten tartsa meg kegyelmedet stb. Datum ex Arce Sempthe die 19. Junij Anno 1620.

Spectabilis ac Magnif. Dominationis Vestrae.

Servitor et frater paratissimus

Comes Stanislaus Thurzó
mpria.

P. S. Megírtam az ott való városbeli praesidiumnak, azonképen az ott való városbelieknek hogy kegyelmetöktől függjenek.

Külczim: Spectabili ac Magnifico domino Petro de Rewa stb.

(Eredetije a báró Révay család styavnickai levéltárában).

XVI.

Az ország rendei Révay Péternek: felhívják, hogy a 2000 gyalogot bocsássák be a várba. Besztercebánya 1620. júl. 27.

Spectabiles ac Magnifici Domini, affines et amici observandissimi.

Salutem et servitorum nostrorum paratam commendationem. Az mostani állapot és hírekhez képest szükségesnek ítélte mind ő felsége mind az nemes ország, hogy több praesidiummal megerősítse mind az Poson várát s mind az várost, hogy valami véletlen szerencsétlenség se az szent koronát se az helyt ne találja. Azért az minemő kétszáz gyalogját ő felsége az várnak és koronának erőzésére oda küldött, vegye be az várba kegyelmetek az hadnagyokkal és vajdákkal egyetemben, azon hitre megeskettetvén őket, az mint az várbeli gyalogokat megesküdtette az nemes ország az elmúlt győlés alatt: úgy hogy minden dependentiajok az korona urak őrizőtől legyen. Kegyelmeteket azért requiráljuk egész országu, hogy az szerint recipiálja be az ő felsége kétszáz gyalogját az várban pro tutiori conservatione arcis et Sacrae Coronae. Éltesse Isten kigyelmeteket. Datum in Libera et Regia Montana Civitate Novisoliensi die 27. Mensis Julij Anno Domini 1620.

Spectabilium et Magnificorum Dominationum Vestrarum

Servitores affines et amici paratissimi: N. Palatinus caeterique Status et Ordines Inclyti Regni Hungariae nunc in Comitys generalibus Novisolj congregati.

Külszöveg: Spectabilibus ac Magnificis Dominis N. N. Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatoribus etc. Dominis affinibus et amicis nobis observandissimis.

Kivétel: Révai Péter kezével: Redditae Posonij 29. Julij mane hora media sexta ex Diaeta Neosolica.

Jegyzet: Hátral a nádor és a rendek 24 pecséttel pecsételték le.

(A Révayak styavniczkai levéltárából Correspondentiae Fasc. VIII. nro 34.)

XVII.

Az ország rendei Révay Péternek: bizonyáglevél a korona körül szerzett érdemeiről. Besztercebánya 1620. aug. 17.

Spectabilis ac Magnifice Domine Frater Affinis et Amice Nobis observandissime. Salutem et officiorum Nostrorum paratissimam commendationem.

Redditae sunt Nobis literae Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae, ex quibus intelleximus quanto cum desiderio se praestandae custodiendae Sacrae Regni Hungariae Coronae provinciae abdicare velit, eoque nomine dimissionem sibi a Nobis dari, cum contentatione promerita postulat. Agnovimus autem et ipsi jam ante ad reliqua ejusdem mox ab ineunte aetate in communem patriam contestata merita accessisse etiam istud publicum, quod tot annis summa cum industria et virtute gessit officium, et praemiis et gratiarum actione publica longe dignissimum. Et quanquam facile in animum admittamus non deesse Spectabili ac Magnificae Dominationi Vestrae causas atque rationes, ob quas immunis eo munere atque expedita, valetudini tantum modo rebusque suis in tranquillitate animi vacare contendat; verum pro judicij sui dexteritate altius secum Spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram reputaturam; sicut alias plerumque mutationes politicas solere, ita hanc quoque fieri posse periculosam, si hoc rerum statu custodes Sacrae Coronae immutarentur et innovarentur, plane nobis persuademus, denique non tanti aestimaturam etiam commoditates resque suas privatas ut eas praesenti reipublicae necessitati anteponendas esse volupe sibi ducat atque conveniens. Proinde Spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram amice rogatam esse volumus, ut qua alacritate constantia suam Nobis hactenus probavit operam, eadem porro munia isthaec sustinere velit, tantisperque veniam et valedictionem differre duntaxat, donec Deo omnia humana moderante res et tempora laetiora affulserint et commodiora, nihil dubitantes quin Divina providentia oneri ferendo grato quippe sibi et accepto corporis et anime viris eidem sit superadditura. Id quod nos votis exoptantes nostris, officiis praeterea quibusque paratissimis sicut et pro emeritis servitiis contentatione apud Spectabilem et Magnificam Dominationem

nem Vestram per omnes promeveri adnitemur occasiones. Datum Novisoly in Generali Regni Diaeta die 17. Augusti Anno 1620.⁴

Spectabilis ac Magnificae Dominationi Vestrae

Fratres Affines et Amici
ad officia paratissimi : Comes Pa-
latinus ac Universi Status et Or-
dines Incltyti Regni Hungariae in
praescripta Diaeta constituti.

Külczim : Spectabili ac Magnifico Petro de Rewa Supremo Co-
miti Comitatus Thurociensis, nec non Sacrae Regni Hungariae Co-
ronae Conservatori etc. Domino, Fratri, affini et amico nobis obser-
vandissimo.

(*Kivül a nádor s még 14 főur saját pecsétikkel pecsételték le, három sorban
5—5 pecséttel soronként.*)

(*Eredetije a Révayak styavnicskai levéltárában. — Correspondentiae Fasc
VIII. nro 35.*)

XVIII.

*Forgács Zsigmond nádor bizonyígtalevele Révay Péternek a
korona elszállítása ügyében. Nayy-Szombat 1620. nov. 21.*

Nos Comes S'gismundus Forgach de Ghymes Regni Hunga-
riae Palatinus et Judex Cumanorum nec non Comitatum Neogradien-
sis Saarosiensis et de Zabolch Comes etc. Memoriae commendamus
tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod post-
eaquam hisce recenter praeteritis diebus Electa Regni Hungariae
Regia Majestas coeterique Consilarii tunc Posonij constituti, moder-
num Regni statum, quo omnia facile periculis obnoxia essent altius
animo perpendentes animadvertissent, locum Conservatorij Coronae
nostrae Hungariae in finitima arce Posoniensi constitutum esse, ut
ab adversa vicina parte periclitari possit, proinde consilia pro aver-
tendis quibusvis casibus, qui huic communi Regni thesauro forte con-
tingere deberet suscepissent, et cum Spectabilibus ac Magnificis
Dominis Petro de Rewa Comite Thurociensi et Stephano Pálffi co-

mite Posoniensi Coronae Conservatoribus de domicilio Coronae, cum tutiori et securiori loco commutando maturam inijsent tractationem, ipsi vero domini Conservatores fidem et juramentum suum, Regni item constitutiones, quibus ad Arcem Posoniensem quae in iisdem expresse nominata extaret, tanquam locum domicilio Coronae per Regnicolas mox ab ingressu ejus in patriam ordinatum se obstrictos esse praetendissent, allegatis simul novissimis in Diaeta Posoniensi Anno Millesimo Sexcentissimo Decimo Nono celebrata superinde conclusionibus, nec se ab obligatione sua et publico statuto discedere posse, et ad officia deponenda potius paratos esse (uti et dimissionem a nobis postularent) significassent. Tandem autem post plurima sua argumenta quibus Coronae permansionem in loco hactenus solito ursissent, auctoritati Suae Serenitatis coeterorumque consiliariorum deliberationi et consensui comuni, rationumque firmitatj quod nimirum unum jam hostilem impetum, et illum periculosum assaultum Sacra Corona sustinuisset, ac in loco finitimo praetereaque periculis cbonoxio hucusque asservaretur, in quo imposterum quoque similes aut majores insidiae eidem parari possent; quae commodissime per mutationem conservatorj in locum tutiorem averti posse censerentur; quin et ipsi domini Conservatores ex praescripto juramentij sui ad procavendum omne periculum Coronae imminens obligati essent se se accomodantes in translationem ejus consenserunt, rogantes ut talis pro domicilio Coronae ex bonis ejusdem, et non in inquilina tu eligeretur, in quo tuto persistere posset nec nova migratione opus haberet, quandoquidem Coronae peregrinationes saepe numero praeviae contigissent infoelices. Quibus modo praemisso peractis commissarios Spectabiles ac Magnificos Dominos Casparem Illeshazy et Gabrielem Prinÿ, qui Coronam ad arcem Veterozoliensem (licet ipsi domini Conservatores locum aliquum viciniorem, Arcem Nitriam vel alium in peculio Coronae deligi postulassent) futurum ipsius domicilium committarentur, plena cum informatione ordinassent. Super qua suae Serenitatis ac coeterorum Consiliariorum cum dictis dominis Conservatoribus tractatione et Coronae translatione cum praemissa omnia nobis etiam praesentibus tractata fuissent, iidem domini Conservatores literas a nobis testimoniales et recognitionales sibi dari postularunt; quas nos eisdem extradandas duximus et concedendas, futura ipsorum

pro cautela. Datum Tyrnaviae die Vigesima prima mensis Novembris
Anno Domini Millessimo Sexcentssimo Vigesimo.

Comes Sigismundus Forgách
de Gjmcs m. p.

(A nádor nagy pecsét-
jének helye.)

Emericus Zholeh m. p.

(Eredeti patens level ivrét írva, őriztetik a báró Révaiak styavnickai levél-
tárdban. Correspondentiae. Fasc. VIII. nro 33.)

XIX.

*Révay Péter utasítása Féja György a nagyszombati gyűlésre
küldött követe számára. Zólyom 1621. febr. 9.*

Instructio pro Generoso domino Georgio Feya Vice notario
Comitatus Thurociensis.

1) Exponetur publice coram Illustrissimo Comite Palatino Con-
siliariis, Magnatibus et Comitatum nuncijs nunc Tyrnaviae congre-
gatis, et privatim coram primariis, locum istum in quem Corona est,
deliberatione et voluntate electae Regiae Majestatis, praetitulati Do-
mini et Consiliariorum Regnum repraesentantium delata est pluribus
laborare difficultatibus et defectibus; quos tam ex relatione Domi-
norum Commissariorum ad Coronae deductionem deputatorum, quam
ex domino Stephano Pálffy conservatore cognoscere potuerunt. Ad
commodam itaque et securam Coronae Dominorum Conservatorum
et praesidii hoc loco permansionem, rogabit super complanandis circa
eundem difficultatibus certi aliquid statui utque arci, si Coronam in ea
imposterum quoque conservare consilium est, munitione, fortificatione
commeatu et aliis, quae ad defensionem ejus pertinent prospiciatur.

Deinde quoniam quinquaginta praesidarii milites veterani in
arce Poseniensi detenti sunt, cognoscendum an loco dictorum Vetera-
norum ad Coronam alii pari numero vel plures conducendi essent,
provideaturque de pecuniae tempestiva administratione, unde tam Do-
minis conservatoribus, quam conducendis peditibus justa penderentur
stipendia. Deliberaretur etiam unde in casu quo forte majus huic loco
periculum immineret majores suppetiae pro defensione loci ad requisi-

tionem Conservatorum suppeditari deberent, quo ipsi tanto commodius obligationi ipsorum satisfacere possent.

II) Quod si vero intellexerit Coronam in locum alium et remotiorem adhuc transferri debere, significabit me provinciam Conservatoris ulterius sustinere non posse. Liquido constare omnibus qua fidelitate, dexteritate et studio ab annis integris duodecim ad conservaturam Coronae, precipue ob contestandam erga patriam charissimam amorem, obsequium et officia paratissima permanserim, nulli parcendo industriae, per quam iuramentum meum integrum constitisset, cum maximis etiam ut verum fatear rei propriae dispendiis, quam toto hoc triennio durantibus motibus, curare inspicere mihi non licuit, cum neglectu domesticorum carissimorum, a quorum consuetudine per continuas ad thesaurum istum vigilias abstraherem. Quae omnia incommoda nec quicquam quiescentibus bellis in dies augentur; bona enim quae in diversis comitatibus possideo, per absentiam meam adhuc notabilibus jacturis afficiuntur, et si ad remotiora ab hinc loca, in quibus nulla haberem bona, cum Corona proficiscendum foret, majora in rebus meis damna sequerentur, in illis potissimum partibus quae Moraviae vicinae et quibusvis injuriis ac damnis expositae sunt.

Ad haec arces peculiares et privatas, quae totaliter proprii mei juris essent, me non habere, sed communes cum aliis dominis et consanguineis; proinde loci commoditate me destitui cui tuto conjugem, liberos dulcissimos, supellectilem tam a parentibus acceptam, quam per me ab incunte aetate acquisitam committere possem. Solet enim in ejusmodi tempestatibus, ut exempla testantur, ab hominibus domesticis etiam, ut saepe inconstantibus et rerum alienarum cupidis, periculum non minus quam ab externis imminere. Praeterea servitores meos majori ex parte in bonis versus Moraviam securitatis gratia degere, ut si nova profectio cum Corona suscipienda foret, vix essent qui itineris comites existerent. Nam et illi quos ad latus habeo, remotius a domo sua proficisci difficulter vellent. Veteranos autem servitores relinquere et novis se committere, ut nunc omnia suspecta sunt, tutum non est.

Et sic absolutio a iuramento meo et venia postulanda, obtinendaque assecuratio unde emeritum restans stipendium meum percipere debeam.

Si vero responderetur, Status et Ordines in praesenti conventu

authoritatem non habere mutandi conservatores, ad illud modeste et summa cum submissione dicendum: si Status et Ordines potestatem habent disponendi de loco Coronae, mutare ejus domicilium, sequitur potestatem quoque habere eosdem dispensandi cum conservatorum officio.

Denique si ab officio omnino dimitti nollem, tum per modum protestationis significandum: me ulterius cum Corona proficisci ad remotiora loca non posse ex praescriptis rationibus; proinde regnum tempestive de alio Conservatore provideret. Super quo Litterae Protestationales a Domino Palatino authentice extrahendae.

III) Deliberatio si fieri potest authentice extrahatur et mihi assignetur.

Haec cum Magnifico Domino Pálffy Collega meo communicet.

Literas et claves ad Michaellem Kunovith directas ipsi assignet et etiam perlegat. Ipse vero Kunovith commissa exequatur.

Actum in arce Veterisoliensi 9 Februarii Anno 1621.

Petrus Reway. m. p. (P. H.)

(Eredetije a b. Revaiaak styavniczkai levéltárában. Correspondentiae Fasc. IX. nro 3.)

XX.

Bethlen Gábor levele Révay Péterhez: a korona ellen tervezett támadás megelőzésére. Nagy-Szombat 1621. marc. 24.

Gabriel Dei Gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Sclavoniae Rex, Transilvaniae Princeps et Siculorum Comes.

Spectabilis et Magnifice fidelis Nobis honorande. Salutem et prosperitatem. Nem tudjuk kegyelmednek vagyon-e hírével avagy nincsen és ott mint vigyáz az korona mellett, de itt vulgari fama circumferáltatik, hogy császár oly stratagemával akar élni, miképen az koronát onnan elvitethesse. Ebben pedig ilyen formát és módot akar követni, hogy az mely kozákok mellette voltak, azokat elbocsátotta, mintha hazájokban mennének, de azonban oly instructiojuk vagyon, hogy ott benn Lengyelországban magokat lovasokkal és gyalogokkal muniálván kiüssenek Besztercze felé, és Zólyomot környül vegyék, és hogy ebben jobb módjok legyen, az kglmed komjával és

társával Pálfi Istvánnal correspondentiája vagy on császárnak, hogy mikor az kozákok oda érkeznék, ő is akkor ott benn találtaassék az korona mellett és az koronát kézhez adja. Kglmed azért ezeket így értvén, igen serio requiráljuk, hogy tisztí szerént legyen szorgalmatos vigyázásban, és ha Pálfi uram oda érkezik, se magát, se szolgálait az várban be ne bocsássák, minket pedig minden állapotokról informáljon mindjárást diligenter. De cetero eidem benigne propensi manemus. Datum Tyrnaviae die 24. Martij Anno 1621.

Gabriel m. p.

Kulczim : Spectabili ac Mfico Dno Petro de Rewa Comiti Cot-tus Thuroczien. Consiliario Nro ac Sacrae Regni Coronae Conservatori etc. Fideli Nobis honoran.

(Eredetiye a b. Révaiak styaenicskai levéltárban : *Correspondentiae Fasc. IX. nro 7.*)

XXI.

Pálfi István levele Tessényi Györggyhöz Pozsonyba menetele ügyében. Vöröskő, 1621. marc. 26.

Generose ac Egregie Domine, Amice nobis observande. Salute stb. praemissa.

Értem az kegyelmed leveléből, hogy kegyelmed megint proponálta legyen az ország előtt az korona mellett való fogyatkozásokat és hogy az nemes ország is instált legyen urunk ő fölségénél, hogy ő fölsége az vármegyékre serio írásson de provisione. Az mellett írja kegyelmed, hogy Révay uram ő kegyelme kívánná bemene-telemet, hogy ő kegyelme is várában egy kevésbé excurrálhatna és ott disponálhatna. Elhídj kegyelmed, ha eddig is én az resolutiora nem vártam volna, bementem volna ; avagy ha csak úgy akartam volna bemenni, mint eddig, absque omni resolutione, ki sem jöttem volna. Nem akarnám, hogy az adagium engem is illette : megjött Antal Budárúl ; várok azért mind ő fölségétül s mind az nemes or-szágtül s palatinus uramtül is ; sőt az mint meg is irtam ő fölségének, minekelötte bemegyek, én magam is ő fölségével szemben leszek ; valamit vagy jelent, vagy parancsol ő fölsége, abban eljárók s azzal is tudok Révay uramhoz mennem s talám ez napokban palatinus

uram is, tudván és értvén még itt való várakodásomat, ő is izen valamit. Az nemes ország is ő fölségétől, urunktól az requisitíójokra mi választ ő fölsége resolválja magát, így bemegyek és örömet supportálok én is ő kegyelmét mindenekből, mint meg is cselekedtem Posonban laktunkban; de ugyan választtal akarnék ő kegyelméhez menni. Isten éltesse kegyelmedet. In Vöröskő. 26. Martij A. 1621.

Generosae Dominationis Vestrae

Servitor et Amicus

Pálffy István m. p.

Kivül más kézzel: Anno 1621. die 27. circa horam decimam matutinam D. Bornemisza Cubicularius Suae Majestatis pro certo asseruit, jam esse pacem confectam; quod felix faustumque sit salutari atque vale.

Külczim: Generoso ac Egregio Domino Georgio Thessényi etc. Domino et Amico observando.

(Eredetije a b. Révay család styavnickai levéltárában).

XXII.

Wenger Mihály levele Révay Péterhez a korona őrzésére kitéltetendő katonák ügyében. Selmecz 1621, ápril 10.

Magnifice domine, domine mihi gratiose. Salutem stb.

Literas Magnificae Dominationis Vestrae, in quibus statu isto turbulento exigente, pro conservatione Sacrae Coronae et Arcis Zolienensis, ducentos Sectores pixedarios quanto celerius fieri possit, sibi transmittendos demandat, recte accepi; et utinam ut fidelem Suae Majestatis Servitorem doceat, mandato Magnificae Dominationis Vestrae satisfacere possem, in me quicquam desiderari paterer; verum Eandem certiore facere cum Veritate possum, in Civitate hac Schemniciensi in toto vix ducentos Sectores armatos et virilis aetatis reperiri, quorum si minima aliqua pars ex fodinis (quae alias propter profunditatem et aquarum succursum, quibus difficultatibus fodinae Neozolienensis et Cremniciensis non agravantur, vix unum diem ne dum septimanam aut aliud longum tempus absque damno incultae

mancre possunt) hinc expediri deberet, irrecuperabile inde, ut dictum et Regis et Regno emergeret incommodum. Accedit et hoc, quod Civitas haec nullo ut reliquae Civitates Cremnicziensis et Neozoliensis muro est circumdata; Nosque tanto periculo expositi, ubi cuilibet aditus pateat, vix ipsi nobis ad vigilia et defensionem praestandam sumus sufficientes, prout etiam Magnifica Dominatio Vestra ex literis Civitatis uberius intelliget. Quapropter Magnificam Dominationem Vestram obnixe rogo, velit ob praedictas causas nostrorum benignam rationem habere et ex Civitate Neozoliensi Cremnicziensique, quae populosiores sunt, praesertim autem Neosolium, et quae absque damno fodinarum eo melius militem expedire possunt, praenominatos ducentos pixedarios postulare et adimplere. Quo ad com meatum et sustentationem eorundem attinet, Camera haec Schemnicziensis penes Cameram Cremnicziensem et Neozoliensem, portionem suam libentissime solvere procurabit. De reliquo Magnificam Dominationem Vestram diutissime valere et florere animitus desidero. Datae Schemniczii die 10. Aprilis Anno Dni 1621.

Magnificae Dominationis Vestrae

obsequentissimus servitor

Michaël Wenger m. p.

Kivül: Tabellio expeditus est hora nona vespertina.

Külczim: Spectabili ac Magnifico Domino, Domino Petro de Réva stb. Veterizolium.

(Eredetije a báró Révay család styavniczkai levéltárában.)

XXIII.

Zmeskal Jaroslav Révay Péternek a Zólyomba küldendő segély ügyében. Beszterczébánya 1621. apr. 10.

Spectabilis et Magnifice Domine Fautor observandissime atque confidentissime.

Servitiorum meorum stb. Küldtem nagyságodnak az vár szükségére lisztet, puskaport is egy mázsával; ólom, nem tudom, vagyon-e az várban.

Filek dolga csötörteken történt, az mint éitem; szerdán peniglen ír énnkem Széchy uram, hogy valaki azt köldette (kül-

tötte) felöle azt hirt, hogy caesareanus volna, szitkozódik az anyjárúl leveleibe, még azt is szidja, az ki annak az hírnek helyt adna. Im-már nem tudom, interessatus-e ebbe az dologba; bocsáttam embere-met értekezni: szólván nagyságod Györki urammal is, onnan is kel-lenék embert bocsátani és értekezni, Széchy uram mit gondol, hogy ha vindicálni fogja-e Filek állapotját és oda való vármegyék mit gondolnak, vagyon-e valahun mezei nép, item Rédei Ferencz uram elmehet-e békével. Ir Györki Benedek uram, hogy segítséget adnánk Zólyom várába, talám elegendő nép vagyon most ott, az mint hal-lom, másfél száz fizetett ember, ezek ellen igen megállhatni Zólyom várába, mert ha sok nép lészen, profont is több kívántatik és rövid az idő hozzá.

Ezen órában érkezett ő felségétől Sós István uram, holnap Gyarmatra akar menni, megtartoztattam, hogy vagy harmad vagy negyednapig el ne menjen, még mindenfelől informáltatjuk magun-kat; gondolhatja nagyságod, hogy ha nem nagyobb szökségünk va-gyon-e itt az emberekie; hanem nagyságod is irjon neki, hogy várakozzék, én is prima occasione írok ő fölségének felöle. Nagysá-godhoz örömet mennék; de az egészség nem szenved; ha mit értek nagyságodnak éjjel nappal értésére adom; nagyságod is azt csele-kedje, kérem. Isten éltesse nagyságodat. Novisolio 10. Aprilis Ao 1621.

Speatabilis et Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor addictissimus:

Hieroslaus Zmeskal m. p.

Hier. B. Zmeskal

Külczim: Spectabili et Magnifico Domino, Domino Petro de Rewa stb. Vetusolium.

(Eredetije a báró Révay család styavniczkai levéldrában).

XXIV.

Zmeskal levele Révay Péternek: a Zólyomba adandó ürség ügyében. Beszterczébánya 1621. ápril 10.

Spectabilis et Magnifice domine Domine Patrone observantissime atque confidentissime.

Servitiorum meorum stb. Körmeczi követek ez estve érkeztek ide Beszterczére, pro consultatione moderni status, praedicatio előtt az itt való tanácsosal propositiomra azt végezték, hogy az hívségbe megakarnak maradni, mivelhogy az követei is ország gyölésébe in publicis tractatibus vannak, segítséget Zólyom városának adni nem akarnak; mondják, hogy ők is azon hajóba öveznek, az mint Zólyom városa, és kívántatik, hogy kiki maga lakó helyére, feleségére és gyermekére gondot viseljen; hanem ez beszterczeiek mondják, hogy vármegye statutomjához tartják magokat.

Az vár szükségére ha mi kívántatik és szerit tehetjük, nagyságod parancsoljon és örömet succurálunk; ha nagyságod parancsolja, akar személyem szerint is nagyságod mellé megyek. Pattanyásunk nincsen.

Ma érkezett emberem Murány felől, Széchy uram Murányvárába vagyon; hanem az népe ez elmúlt csötörteken ment volt Fillek felé; mi fejébe nem, nem érthette.

Ha Széchi uram ebbe az dologba interessatus, soha én azt nem bihetem, hogy ő koronatartó helyt merné infestálni, igen lenne Homonnay háztúl; azzal ő az egész ország ellen nagyot impingálna; más az, azt is tudja, hogy szép szóra az várat és az koronát ő neki meg nem adják és ha ott késnék húsz érkeznek reá: sőt ereje sincs annyira való, hogy ő várat megszállhassa. Vagyon oda emberem értekezni, ha mit ujat hoz, nagyságodnak értésére adom. Isten éltesse nagyságodat. Novisolio 11. Aprilis Ao 1621.

Spectabilis et Magnificae Dominationis Vastrae

Servitor addictissimus

Hieroslaus Zmeskal.

Külczim: Spectabili et Magnifico Domino, Domino Petro de Rewa stb. Vetusolium.

Eredetije a báró Révay család styavnickai levéltárában.

XXV.

Zmeskal levele Révay Péternek : a korona tovább szállítása ügyében. Beszterczebánya 1621 apr. 28.

Spectabilis et Magnifice Domine et Patrone observandissime.

Servitiorum meorum commendatione praemissa. Györki Benedek uram zólyomi házánál beteges állapottal létembe mikoron nagyságod engemet méltóztatott megvisitálni és conquerálkodott volna az több nemes uraim előtt is Geréb András uramra : az nagyságod elmenetele után elmélkedvén ez mostani időnek állapotjához képest, találtam azt fel, hogy ő felsége ilyen periculumba nem kezdi itt hagyni az koronát, és privátim mondám Györki Benedek uramnak per questionem : ha ő felsége el kezdi vinni az koronát, mi volna legjobb, elmenni-e az koronával nagyságodnak avagy elmaradni? arra Györki uram azt felelte, hogy nagyságod azt mondotta volna, hogy el sem megyen; sőt az korona mellett kész is megöletni magát : erről én ott ágyamba nem keveset elmélkedtem és az mennyire elmémmele felértem, opinionomot nagyságodnak meg akartam jelentenem.

Jöthat (sic!) nagyságodnak eszébe minekelötte az ország ő felségét királlyságra elválasztotta volna, oly bizadolommal volt az ország ő felségéhez, hogy az koronának gondviselését ő felségére bízák és noha nagyságod ő felsége praesidiumját ország híre nélkül (mint-hogy elfelejtette volt az ország nagyságodnak írnya) nem akarta Poson várába bévenni az ország híre nélkül : az ország nagyságodnak megírta, hogy nagyságod az praesidiumot bebocsássa és így, ha akkór, mikoron az ország ő felségét még az királlyságra el nem választotta vala, merte az koronának gondviselését ő felségére biznya, mennyivel inkább post electionem, holott az ország az egész országnak gondviselését is ő felségére bizta. Emlékezhetik nagyságod arról is, mikoron Posonba ez beszterczei gyűlés után felment vala ő felsége et propter defectum commeatus még nem maradhatott ő felsége Posonba, hanem Nagy-Szombatba készöl, akkor nagyságodnak jelenlétebe az tanácsba korona dolgát ő felsége proponálta, noha nagyságod disputált az ellen hogy Posonba köll nagyságodnak Conservatornak lenni, minthogy az ország azt az helyt pro conservatione Coronae rendelte és hogy nagyságod kész az korona mellett ott az helyben életét is elfogyatni,

az mint nagyságod meg is bizonyította, mikoron Kamper odajött volt : de jól emlékezhetik nagyságod róla, hogy az tanácsba azt találták hogy nagyságod halálával meg nem menekedjék az korona az országból való kivitelétől et per hoc concludálták, quod melius est praevenire quam praeveniri, és az koronát ad pacatiora tempora tutiorb helyre vinni és provideálni, mely dolog Nagy-Szombatba ez idején egybegyölekezett országnak is tetszett. Mivelhogy peniglen in vicinitate praeter omnem spem et expectationem az koronának újabb ellensége támadott, ergo quid, nem stal-e posoni deliberatio ? Azért ha ő felsége látja, hogy az korona in periculo versetur, non abs re faciet, hogyha gondját viseli és in tutiorem Magyarországba valo locum deportálja és dubio procul, hogy praerecensito exemplo, tanácsból közd az kimenni, az hova az koronát helyeztessék ; mely koronától ha nagyságod elmaradna, miképen adhatná nagyságod okát az ország előtt és maga tulajdon conscientiájának is ; mert ha hostili modo elvitetnék az korona és idegen országba, így is módja lévén nagyságodnak benne, tartoznék nagyságod az korona mellett megmaradni eo usque, quousque intra limites Regni, ubicunque locorum constituta esset : quanto magis, hogy ő felsége bono fine akar az koronának provideálni, tartozik nagyságod az koronát követni és in quibus terminis marad meglátni és így osztán, ha kívántatik, az országnak értésére adni ; mert ha nagyságod az országnak azután csak az hallomást értésére adná, ki tudja, quoniam varia sunt hominum ingenia, fortassis multi multa loquerentur ; nagyságod megbocsásson, quod non interrogatus respondeo ; viszen reá hazámhoz való szeretet és nagyságodhoz jó akarat. Isten éltesse nagyságodat. Novisilio 28. Aprilis Ao. 1621.

Spectablis et Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor addictissimus

Hieroslaus Zmeskal m. p.

Kulczim : Spectabili et Magnifico Domino Domino Petro de Rewa. sth.

(Eredetiye a báró Révay család Styavniczkai levéltárában).

XXVI.

Bethlen Gábor bizonyáglevele Révay Péternek: a koronának Zólyomból leendő elszállítása ügyében. Beszterczébánya 1621. apr. 28.

Nos Gabriel Dei Gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Sclavoniae etc Rex Princeps Transilvaniae et Siculorum Comes etc Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod cum post foelicissimam in inclyto hoc Regno Nostro Hungariae in regiam dignitatem libere ac legitime factam electionem Nostram inter reliquas regni leges ac libertates maxime ac praecipue cura simul et custodia sacrae ejus Coronae, supra et ultra conservatorum ac custodum ipsius curam Nobis a Statibus et Ordinibus concredita ac votis supplicibus exorata fuerit: et sicut circa initium modernorum motuum, imperatoria ac Regia Majestas Ferdinandus Secuudus illam armis atque hostiliter ex gente Hungarica, eque Regno ac Regni Hungariae finibus abducere et auferre intenderit, nec dubium sit durante bello in eadem intentione ac studio in posterum quoque eandem Majestatem Imperatoriam perseveraturam; ideo Nos antea ex pleno tam consiliariorum quam e numero Ordinum deputatorum suffragio Posonio eam deferendo, dum de pace una cum libertatibus Regni restituenda, de praefata Imperatoria ac Regia Majestate spe meliore ducebamur, hic Veterosolý ejus conservationem statuerramus: verum cum eandem suam Majestatem Caesaream ac Regiam duriores quam sperabamus in restitutione Regni liberatum nacti simus, eamque belli potius quam pacis consilia contra Nos Regnumque Nostrum Hungariae agitare sentiamus, minime hic tutam atque securam Sacrae istius Coronae Conservationem, tam propter loci arcisque minus firmam constitutionem, inopiam commeatum et angustias itinerum difficiliore, quam ut in tempore, re ita exigente, justo illi succurrere possemus auxilio, manifeste judicantes; placuit Nobis tamquam supremo Custodi et Conservatori, de tutiore ac securiore ejusdem Coronae conservatione tempestive providere. Cui etsi legitimus et ordinarius Custos ejusdem Spectabilis et Magnificus Petrus de Rewa Comes Comitatus Thurociensis, partim propter socii ac collegae ipsius absentiam, partim propter strictissimum obligamen et juramenti sui

Statibus et Ordinibus Nobisque superinde depositi vinculum minime consenserit, neque in ablatione et mutatione loci sacrae Coronae, consensu et voluntate ipsius quicquam a Nobis factum esse, praesentibus literis Nostris palam atque publice contestamur, imo quietum atque securum eundem harum testimonio facimus et pronunciamus de facto: verum Nos temporum ac rerum volubilitatem ob oculos habentes, ne ut antea saepius contigit, sacra Regni Nostri Hungariae Corona Nostro aevo in alienas peregrinasque manus deveniente, culpa ejus alienationis, Nobis a Statibus et Ordinibus adscribi attribuique possit, eandem Sacram Coronam ad loca hujus Regni Nostri Hungariae tutiora, atque securiora deducendam et transferendam ex plena autoritate nostra Regia omnino decrevimus. Ita tamen ut tam ipsum praefatum conservatorem, quam per eum alios quosvis universos Status et Ordines assecuramus, affidemus et certificamus, quod saepefatam Regni nostri Hungariae Coronam nequaquam aut ullo quaesito sub colore ac praetextu e Regno hoc Nostro Hungariae efferri curabimus, aut efferemus ullo pacto; verum quam primum Statuum atque Ordinum conventum procurando, quidquid de secura ac tranquilla conservatione ejus voto et suffragio publico actum atque deliberatum fuerit, id in omnibus Nos quoque facturos et prosecuturos promittamus; prout assecuramus, affidamus et certificamus, quietumque ac securum reddimus et pronunciamus; prosecutionemque fiendae deliberationis promittimus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in libera Civitate Nostro Veterosoliensi die uigesima octava Aprilis Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Primo.

Gabriel m. p.

(P. H.)

(Erede'ije, melyről Bethlen nagy pecsétje ki van vágva a Révaiak styavnickai levéltárában. Correspondentiae Fasc. IX nro 10.

XXVII.

*Thurzó Imre Révay Péternek: a korona elszállítása ügyében.
Likava 1621 máj 7.*

Spectabilis et Magnifice Domine Frater mihi observandissime.
Salutem et servitiorum stb. commendationem.

Szent Mártonból mai napon, úgymint 7. praesentis Mensis de-
 ákol irt kegyelmed levelét énnekem megadák, melyet nagy szeretet-
 tel vettem s meg is értettem. Kegyelmednek, édes bátyám uram, eb-
 beli hozzám való jó akaratját, hogy ez mostani állapotban is levelével
 meglátogatni nem neheztelt, szolgálatimmal megigyekezem hálálni s
 bizony meg is tapasztalja kegyelmed, ha isten éltet, hogy kegyelmed-
 nek szolgálatra köteles jóakaró öcsce leszek. A koronának elvitelét
 a mi nézi, hallottam volt már édes bátyám uram, ennek előtte is s
 bizony én is igen akarnám, ha az kegyelmeddel való együtt létemben
 e mostani zenebonában mód lehetne; holott mindent levélre biznya
 félelmes, de együtt lévén kegyelmeddel, bátorságosban beszélhetnék.
 Az koronának elvitelét én is bántam, sopánkodtam is rajta, főképen,
 hogy az tanácsuraknak és az országnak híre nekől lett; de arról jó
 lölki ösmerettel menthetem magamot és istenemmel is bizonyítom
 hogy nem én akaratomból esett s nem is volt sem híremmel sem ta-
 nácsommal, szintén azért is sápolódtam kiváltképen rajta; de hogy
 megértettem okát, honnét indéttatott ő felsége reá, elmémben meg-
 enyhődtem; mert urunk ő felségének is nem volt ingyen csak jó eszébe
 is, hogy elvitte volna; de féltette ellenség kezétől, vagy az lengyelek-
 től, vagy itt benn hazánkban levő belső ellenségtől s ha kegyelmed-
 del szemben lehetnék és okát kegyelmednek magam megjelenthet-
 ném, tudom, hogy kegyelmed is elméjében megcsendesesednék. Második
 czikkelyét az kegyelmed levelének a mi illeti, valaki mondotta azt
 kegyelmednek, hogy az Zsolnán levő német vitézeket Túróczra akar-
 nák vinni, megvétkezett szavában, holott ő felsége soha azt nem pa-
 rancsolta s nekem is nem volt eszemben is, hogy az kegyelmed vár-
 megyéjét azzal is terheljem; mert én kegyelmednek inkább szolgálni
 mintsem véteni igyekezem; melynek bizonyítására elegendő avagy
 csak ez is, hogy az németeknek útját meglátja kegyelmed csak két
 nap mulva is, hogy nem Túróczra leszen. Térek már az kegyelmed
 levelének utolsó részére; semmi oly hírem, édes bátyám uram nincsen
 a melyet kegyelmed is nem értene; de az bizonyos, hogy palatinus
 uram ő nagysága Jakossith András és Apponyi Pál uramékat (sic!)
 ennek előtte urunk ő felségének és az országnak Hamburgban az
 tractatusra bocsátott commissariusi lévén, Posenban Buquoyal
 együtt voltak; palatinus uram ő nagysága, mondják, hogy Szomor-
 jánál Csallóközben az ország zászlóját kitétette; kik mennek alája,
 azt én nem tudom; de azt tudom, hogy urunk ő felségének és az or-

szágnak följebb is megnevezett, az békesség tractálására Hamburgban bocsátott commissariusi most is Buquoyal vannak, mely ha illendő-e? bölcsen ítélje kegyelmed. Palatinus uram ő nagysága az ország zászlóját kitétette, netalántán ő felsége is, urunk, az ország zászlóját kitéteti s az egyik zászlója az országnak törökökkel és tárokkal és nem is kevés magyarokkal együtt lévén és a másikat németek között hordozván, mi leszen belőle, kegyelmed meggondolhatja; de erről bőségesben jobb szólni, mint írni. Ajánlván ezzel kegyelmednek szolgálatomat. Éltesse isten kegyelmedet sokáig jó egészségben. Datum in Arce Lichawa 7. Máji Anno 1621.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et Frater addictissimus

Comes Emericus Thurzó m. pria.

Külczim: Spectabili et Magnifico Domino Petro de Rewa stb.

(Eredetije a báró Révay család styavniczkai levéltárában).

XXVIII.

Cronpacher Révay Péternek: az ellenség által fenyegettetvén segélyt kér. Körmöczbánya 1621. máj. 30.

Spectabilis ac Magnifice Domine Baro, Domine gratiose. Servitorum meorum obsequentissima commendatione praemissa.

Arbitror spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram cognitum habere Illustrissimum Dominum Palatinum et Dominos Commissarios Caesareae Majestatis saepissime Montanas hasce cameras ac Civitates ad deditionem faciendam et fidelitatem Caeserae Majestatis declarandam instigasse. Unde nos metu atrocissimarum minarum literis praedictis interspersarum coacti fuimus Nuncios Nostros ad illos mittere, qui praecipue Illustrissimum Dominum Palatinum ut exercitum illum Caesareum extrema omnia nobis comminantum ab hisce Montanis auertere dignaretur, demisse oratum irent. Nos enim omnia ea, in quae reliqui Comitatus consensissent, libentissimo animo executuros. Quid vero praedicti nostri Nuncii responsi secum relaturi sint, postmodo cognoscemus. Metuo autem, ne sint in parva magna pericla mora. Nam hodie satis mane venit huc Caludy Joannes et circa VII. vespertinam iterum Pastor quidam, qui narrant exercitum

jam ultra Harnocza professum et prout ex eorum verbis conjecturam facere possint, eorum irruptionem crastino die vel huic vel Schemniciensi Civitati extimescendam. Quapropter Spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram obsequentissime rogamus, ne gravetur nobis in extremo hoc adversae fortunae articulo gratiosum suum consilium suppeditare et quidnam nobis faciendum putet, clementer detegere. Nos quidem ita remur, nisi nos quantum fieri potest ad Illustrissimi Domini Palatini et Dominorum commissariorum voluntatem accommodaverimus, de re nostra metallica, praeclarissimo inclyti hujus Regni thesauro, omnino actum esse. Comitatus Zoliensis se per literas Regiae Majestatis excusavit, quod propter exercitum Caesareum ubique hic grassantem ad Comitata Eperjesiensia venire nequeat. De caetero spectabilem ac Magnificam Vestram Dominationem prosperrime valere cupio. Cremnicii 30. Maji 1621.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Obsequentissimus Servitor

H. Cronpacher m. p.

Kulczim: Spectabili ac Magnifico Domino, Domino Petro de Rewa, libero Baroni in Selabina, Blattnic et Holics, Comiti Supremo Comitatus Thuroczie, Regiae Majestatis Hungariae Consiliario et Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori. Domino mihi gratioso.

(*Eredetiye a báró Révay család styavniczkai levéldárában.*)

XXIX.

A kassán összegyűlt rendek Révay Péternek: a koronának biztos helyre szállításáról. Kassa 1621. jun. 11.

Spectabilis ac Magnifice Domine, Amice et Frater Nobis obervande.

Salute et servitiorum Nostorum paratissima commendatione prlaemissa. Fidelis Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae circa conservationem sacrae Regni Hungariae Coronae, Nobis summe grate laudabiliterque praestiti officii memores, maximas sane Eidem pronunc etiam, nomine hocce agimus gratias. Et quia idem sacrum Regni Hungariae Diadema per injuriosa haec bellorum et motuum

intestinorum tempora, eo loci devenit ut suis prioribus custodibus destitutum, pro securiore ejusdem conservatione, hicce loci in domo thesauraria Suae Majestatis Regiae sit positum atque collocatum: de ejusdem in locum tutiorem repositione, ac fidelium conservatorum denominatione, continuique militis penes idem sacrum Diadema intentione accurate et diligenter per Nos est laboratum; postque multas et varias nostras consultationes eo descensum ut eadem sacra Regni Hungariae Corona hinc ad Ecsed natura loci et arte bene munitam arcem transferatur: conservationem ejusdem pristinam Vestrae Spectabili ac Magnificae Dominationi, tanquam fidei ipsius Achat, juxta antiquam Regni consuetudinem, cum plenaria et omni-modi autoritate, deferendam esse duximus. Proinde Spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram officiose amiceque requirentes Eandem majorem in modum rogamus, quatenus habito modernae afflictionis ipsius Regni Nostri Hungariae necessitatis respectu, haud gravatim huc venire, ac conservationis praedicti Sacri Regni Nostri Hungariae diadematis provincia suscepta, idem in antelatam arcem Ecsed reponere, ibidemque more pristino diligenter custodire velit. Sua Regia Majestas dabit operam ne Vestra Spectabilis ac Magnifica Dominatio ullum defectum patiat, imo bona etiam Sufficientia pro Eadem Spect. ac Magnifica Dominatione Vestra clementer ordinare dignabitur. In reliquo Vestram Spectabilem ac Magnificam Dominationem diutissime valere optantes. Datum in generali Dieta Cassoviensi die 11. Junii Anno 1621.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitores Amici et Fratres paratissimi:

N. N. Status et Ordines Regni Hungariae in generali dieta Cassoviensi congregati.

Külczim: Spectabili ac Magnifico Domino Petro de Rewa Comiti Comitatus Thuroczyensis, Dapiferorum Regalium per Hungariam Magistro, Serenissimae Regiae Majestatis consiliario ac Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori etc Domino Amico et Fratri nobis observandissimo.

Révai kezével: Redditae in arce Sklabinya 23. Junii.

Jegyzet. Kivül a rendek közül 18-an saját pecsételkel pecsételték le.

(Eredetiye a b. Révayuk styavnicskai levéltárában. Correspondentiae IX. nro 6.)

XXX.

*Bethlen Gábor Révay Péternek a korona elszállítása ügyében
Göncz, 1621 jun. 20.*

Gabriel Dei Gratia Electus Hungariae Dalmatiae Croatiae
Sclavoniae Rex Transylvaniae Princeps et Siculorum Comes etc.

Spectabilis ac Magnifice fidelis Syncere Nobis dilecte. Salutem
et benignitatis Nostrae continua incrementa. Kegyelmednek eddig
való böcsületes és dicséretes, mind mi hozzánk, mind pedig az or-
szághoz de kiváltképen egy néhány esztendeig az szent koronához
mutatott jó magaviselésén teljességesen, megnyugodván, az nemes
ország státusi ez múlt kassai gyűlésekből levelek által kglmedet
requiráltanak, kérvén azon, hogy minden késedelem nélkül az ko-
rona mellé siessen júni és mostani legkiváltképen való szükséges
állapotjában végig continuálja előbbeni conservatiojában praestálendő
synceritását. Mely ő kglmek kérését noha elhittük bizonynyal hogy
meg nem fogja vetni kegyelmed, sőt inkább azt az reménséget, me-
lyet az iránt kegyelmedbe vetettenek, be igyekezik inkább telje-
sitni, mindazáltal mivel magunk is kiszállottunk Kassáról táborban
és az ellenség felé szándékozunk, Istennek szent segítsége velünk
lévén, az holnapi napon megindulni, erre nézve az sz. koronát nem
akarnánk tovább szerencsáltatni (*sic*), hanem még ez előttünk levő
héten az országtól pro conservatione ejusdem securá az elrendelt helyre
vitetnünk. Annak okáért mi is szeretettel requiráljuk kglmedet, se
napot se órát ne várjon hanem mentül hamarébb induljon meg, és
jűttest jűjjon az korona mellé, megbizonyitván ezzel mind az ország-
hoz mind pedig azon szent koronához igaz körösztýén indúlatját,
mi hozzánk pedig syncera propensioját. Melyet mind mi, mind az
statusok háladóképen fegjuk recognoscalni kegyelmedtül. De coetero
fidelitati vestrae benigne propensi manentes. Datum in oppido Göncz,
20. Junii Anno Domini 1621.

Bethlen kezével: Kegyelmed minket tudositson mindjárt indu-
lása felől. Mi Istennek szent hírével megindultunk ellenségink ellen,
és késedelem nélkül sietünk oda érkezni. Halljuk az felőlünk való
sok hamis hírt, de meglátják az emberek jelenlétünket.

Gabriel m. p.

Kulczin : Spectabili ac Magnifico Petro de Rewa Comiti Comitatus Thuroczyensis Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori et consiliario Nostro etc. fideli syncere Nobis dilecto.

Cito. Tag und Nacht.

Revay kezével : Acepi in arce Sklab(inya) 23. Jun'i.

(*Eredetije a b. Révayak styavnickai levéltárában. Correspondentiae Fasc. IX. nro 9.*)

XXXI.

Cronpacher Révay Péternek : a környékben történt hadi eseményekről. Körmöczbánya 1621. júl. 9.

Spectabilis ac Magnifice Domine, Domine gratiose. Servitiorum obsequentissimorum commendatione praemissa.

Literas Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae 8. labentis mensis exaratas acepi et ex illis Eandem bona valetudine uti singulari cum voluptate percepi. In posterum quoque Spectabili ac Magnificae Dominationi Vestrae totique Illustri ipsius familiae optimam valetudinem, optatissimum florentissimae fortunae statum prosperrimumque decreti itineris successum animitus precor. De nostro statu nihil habeo, quod scribere operae pretium sit, quam quod cum Camerae tum Civitates Montanae Nuncios suos Vileckium ad Regiam Majestatem juxta Mandatum Ejusdem expediverunt, quos brevi reversuros speramus. Novi nihil scio, quam quod miles Suae Majestatis, qui Caesarios profligavit, de repente a Sua Majestate Vileckium revocatus, 75 plus minusve captivis vulneratisque germanis atque Hungaris in libertatem restitutis. Magnificus autem dominus Stephanus Pálffy, postquam in conflictu tria vulnera accepisset, Vileckium deportatus est; cui Regius miles ipse perhibet egregiae fortitudinis testimonium et quod duos suis manibus Turcas contrucidarit, et si ipsi strenue rem gerenti contigisset eadem ausurus passurusque miles, major utrinque strages edita fuisset. Provisor Civitatis Cremniciensis Stubniensis heri pro certo hic affirmavit, Comitibus Bucquoi milites ad unum caesos, adeo, ut tormentis et omni munitione bellica derelicta, vulneribus confossus, ipse ultro Danubium

fuga se salvare coactus fuerit. Mira res, si vera. Mea opinio est provisorum istum, quae avide cupit, libenter credere. Tempus omnia manifestabit, Leutshovia et Rosenberga perscribitur (nova illa Baymoczio mihi allata) ingentem Cosaccorum confluere colluviem et Polonici Regis Filium irruptionem in Hungariam superiorem meditari. Deus Ter Optimus Maximus deplorato huic rerum nostrarum statui ipse medeatur et miserrimo suo popello clementissime parcat. Quod reliquum est, Spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram Divinae tutelae, me vero gratiose Ejusdem patrocinio commendando. Cremnicii 9. Julii 1621.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Obsequentissimus Servitor

H. Cronpacher m. p.

Külczim: Spectabili ac Magnifico Domino, Domino Petro de Rewa stb.

(*Eredetiye a báró Révay család styavniczkai levéltárában*).

XXXII.

Révay Péter utasítása Feja György és Horváth Gáspár, Bethlen Gáborhoz küldött követei számára. Stubnya 1621 júli 9.

Instructio

Pro dominis Ablegatis ad suam Majestatem Generoso domino Georgio Feja et Casparo Horvatth.

Mindeneknek előtte az követ uraim ő Felségének ajánlják alázatos szolgálatomat, és hogy életében és cselekedeteiben mindennek ő Felségének szerencsések és boldogok legyenek, kívánják.

Annak utána eleiben adják, hogy az ő Felsége Göncz városából irt levelét és az kassai gyűlésből az statusoknak kíválképpen küldött levelét böcsülettel elvettem. Melyekből az én koronatartásom mellett való munkámnak tisztességes emlékezetit nagy hálaadással örökké megtartom, egyedül csak azon igyekezvén, hogy az én vékony tehetségem szerint cselekedett munkámnak ily jeles emlékezeti ennekutána is hasonlatosan hazámnak javára és tetszésére való igyekezetemmel és cselekedeteimmel megtartassék és kijelentessék. Ezzel együtt

parancsolnia méltóztatik ő Felsége, hogy mennél hamarébb az szent koronához vissza mennék, és az korona tartásnak tisztit felvén az koronát az ő neki rendeltetett jövendő lakóhólyében Ecsed várában letennem. Mely parancsolathoz oly vidámsággal és engedelemmel az mint illik magamot alkalmaztatni kész vagyok, az mint ennekelőtte is vévén ő Felségének levelem által megjelentettem. Mindazonáltal neminemű dolgokrúl szükségesnek ítiltem az ő Felsége kegyelmes dispositiójára és elrendelésére halasztani.

És elsőben is, midőn magamot és az nehezebb terheknek elhordozására való elég voltomat megvizsgálom, megtapasztolom nem kicsin nehézségnek lenni örömmek vékonyságát, mely rész szerint az idő által megkissebítettven, rész szerint az külömb külömb dolgokban szüntelen való fáradságotul elnyomatván, nyugodalmot kívánna. Idejárul az egészségtelenség is, melytől gyakorta bántatom és most is kételkedem, az égneek változásában megtarthatom-e mostani közép egészségemet. Ezeknek fölötte az elrendelt korona házának Ecsed várának távul volta az előbbeni koronának lakóhelyétül, és magam jószágátul, nem kicsin gondolkodást vet előmben, tudniillik hogy jószágomnak és marhámnak gondja viselésétül és meglátogatásátul távul lévén, könnyen történhetik az mostani állapotnak csalárdsága és az szerencsének most ide s most amoda hajlásátul való forgandó külömb külömbféle esetek által, hogy ez emilyen amolyan jószágomnak maradéka is (mert már némelyik váraimban marhámnak nagy veszedelmével jegyezhető kárvallásomot megtapasztoltam) utolsó veszedelemre jusson és szerencsétlenség s nagyobb kárvallások alá ejtsen. Mivel hogy ez Thurócz vármegyében lévő váraim is nem egészen hatalmom és birodalmom alatt vadnak holott pedig házostársommal és szerelmes gyermekeimmel való együtt lakásomtúl el kell mennem, az természetnek törvénye kívánja, hogy azoknak csendes és békességes megmaradásokra (mert sok szerencsétlen delog véletlenül szokott történni), provideáltassék. Minek okáért alázatosan könyörgök ő felségének, legyen oly kegyelmes gondviselése, hogy házastársom és kedves gyermekim csendesen és békességesen várainkban és jószáginkban megmaradhassanak. És mivel hogy ez esztendőnek terméketlensége miatt, jelesen ebben az vármegyében, gabonábúl nagy fogyatkozásra kell jutni: mert ez elmúlt esztendőbeli gabonám külömb külömbféle helyekben, pajtákban és asztogokban léven eltékozlatott, és ez idén alig terem annyi, kivel beérjem vetésemet: annak okáért

az Oszlán környékének kését (az mint hiják) házam népének táplálásának okáért vagy *gratiose conferralni*, vagy pedig fizetésemre in consuetu arenda hárántani ő Felsége méltóztassék ¹⁾.

II. Az ország praesidiumával az régi szokás szerint az koronának lakó helye erősítettett. Melynek szüntelen való megtartása felől írják az statusok, hogy mostan is munkálkodtanak Kassán, az mint ugyan azonrúl *Articulus* vagyon. Minémű annak okáért az léssen, és micsoda fizetéssel kellessék tartani és fogadni ő Felségének kegyelmesen magát resolválni méltóztassék. Holott énnékem kezemenél az koronára való pénzben semmi nincsen, sőt magam fizetésébe sok *restantia* vagyon, és nem is szolgáltatnak be semmit immár régen az *Dicatorok*, jóllehet mind ő felsége nekik parancsolta és én is gyakorta intettem, nem is tudom, az dolog így lévén, ennek utánna valamit szolgáltatnak-é be. Az vitézlő nép pedig fizetés nélkül álhatatlan és engedetlen szokott lenni, sőt még az koronatartók is fizetések nélkül meg nem maradhatnak ²⁾. Továbbá az porkolábok között egyik Kincsi András ekkédig az korona mellett híven szolgált, ez idő alatt Sklabinya várunkban volt, mely felől az mi ő Felségének tetszeni fog, resolválni magát kegyelmesen méltóztassék ³⁾.

III. Írják az statusok, hogy az korona tartásnak tisztét juxta *antiquam Regni consuetudinem cum plenaria et omnimoda auctoritate* deferálják. Az minap elmúlt kassai gyűlésnek pedig *articulusiban*

¹⁾ Oldalt jegyezve a fejedelmi irodában: *Mandata expediantur ad D. Franciscum utrumque de Rewa, necnon ad Comitatum Thurociensem, ut auxilio, consilio, defensioneque sint Dominae Consorti, et filijs filiabusque Domini Conservatoris sub graui indignatione Regiae Maiestatis Electae. Informet Praefectus bonorum Uiuariensium super decima. Post informationem annuit Regia Maiestas, ut medietas cultelli decimae Oszlaniensis gratis vice conferantur Domino Petro de Réwa; quia medietas est Domino Michaeli Bossani collata.*

²⁾ Oldalt jegyezve: Az praesidium dolgából nem leszen fogyatkozás, mert abból az száz gyalogból, melyet ezelőtt ő maga Révai uram megköteleztetett volt az koronának őrizésére Budai Dániel vajdasága alatt valókat, azok között 50-t bocsátott be Urunk az korona mellé; ha több kell, könnyű leszen, az Statusok végezvén felőle, 50-et ismét melléjük bocsátani. Fizetések pedig az szokott contributióból leszen; lám *restantiából* kiszedett pénz feles vagyon az *dicatoroknál*.

³⁾ Kincsi András uramot acceptálja ő Felsége korona porkolábjának cum consueta solutione.

kivályképen való mód praescribáltatik. Hogy peniglen ő Felsége az koronatartásban való hitezésnek formáját és az conservatoroknak autoritását kegyelmesen megérthesse mind az korona tartóknak, mind az porkoláboknak és közönséges vitézeknek esküvések elküldetett. Mely mivel hogy az ország végezésivel és az ő Felsége királyságra választásakor kiadott diplomájával egyez, approbálni és megtartani méltóztatik. De autoritate vero conservatorum ezer hat száz tizenhatsz esztendőbeli ily végezés extál az tizenhatodik Articulusban kifejezvéen, ut arx, portae ejus, munitiones, totum item militare praesidium soli Conservatoris juri et potestati subiaceant. Az miképen Zolyomban az kik nem voltak az korona őrző vitézek közül is hasonlatosan az több korona mellet valókhöz, meg kellett szünniek ¹⁾).

IV. Jóllehet Ecsed várát natura et arte megerősítettnek értem: mindazonáltal annak megerősítésére főképen illik hogy elegendő vitézi rend az helynek mivólta szerint legyen, éléssel és mindennemű szükséges dolgokkal minden történetek ellen megrakattassék, hogy az szent koronának ne minden szerencsétlenségtől (az mint az embert felindítani néminemű titkos erejével szokta) félni és szerencsétlen s hazájának ártalmas szarándokjárást annyszor felvenni lenne szükség. Annak okáért az szükségnek idején nagyobb segítség is adassék, az 1613. esztendőbeli végezésnek tizenhatszadik Articulusa szerint ²⁾).

V. Az statusoknak nekem irt levelekben való magok ajánlásáért, hogy tudniillik ő felsége azon lészen, hogy semminemű szükségem ne legyen, sőt még elegendő jószágot is kegyelmesen rendelni méltóztatik, követ uraim ő Felségének és a főförendeknek, kik penes ge-

¹⁾ Alia longe est conditio Arcis Eczed quam Arcis Poseniensis, aut Veteri Zoliensis; 5 enim portis, diversis munimentis fortalitium seceratum est, itaque Capitaneus quoque et aliud praesidium, excepto praesidio Coronae, intertenendum; nihilominus tamen tam Capitaneus quam totum praesidium juramentum deponant coram Domino Conservatore de Rewa, Electae Regiae Maestati et Coronae fidelitatem jurent. Ipse autem Dominus Conservator manebit in pristino fidelitatis vinculo, contenta eo erit Maestas Electa Regia. Et locus conservationis est eritque Arx suprema, seu ipsum corpus arcis, quod quinta clauditur porta.

²⁾ Auxilia undique copiose haberi possunt ex praesidijs viciniioribus, quibus serio demandabitur, ut praevia requisitione Coronae Conservatoris, fideliter assistentiam praebeant.

neralem insurrectionem jelen lesznek, agent, quas par est, gratias, semmit nem kételkedvén, hogy megtekintvén ő Felsége jószágom-tól való távul voltomot és nagy kárvallásimot, úgy rendeli állapotomot, hogy én is maiori cum alacritate mind ő Felségének mind pedig a nemes országnak szolgálhassak ¹⁾).

VI. Eleiben adják ő Felségének az követek : az mostani idő-hez képest az korona tartóknak fizetések kicsin, a mely csak arra rendeltetett, hogy néha néha lássanak az koronához. Mert az mostani felháborodott időben, különben hogy sem mint az békeességben, az korona tartóknak, elhagyván minden magok dolgait, nagy költség-gel szüntelen az korona meltett kell lenniük ²⁾).

VII. Ő Felségétől egy patens mandatomot impetráljon az vármegyékre, hogy az hol kívántatik, segítséggel legyenek, késértésbül és egyéb szükséges dologbúl is az úton ³⁾).

Végezetre az mi a koronatartásnak felvételét illeti, az korona minden hozzá tartozó dolgokkal, clenodiomokkal, és koronatartó helynek kulcsaival bizonyos Commissariusok által, az koronatartóknak láthatóképen az régi szokás szerint és az feljül harmadik punctban feljegyzett esztendőbeli articulusok szerint adattassék ⁴⁾).

Melyekről mindenkőrül az ő Felsége kegyelmes resolútióját és az felül ő Felsége eleiben tett punctomoknak jóvállását és valóságos véghez vitelét megnyerni követ uraim szorgalmatosak legyenek.

Actum in Thermis Stubnensibus die 9. Julii Anno Millesimo sexcentesimo vigesimo primo.

P. H.

Petrus Reway m. p.

(Eredetije a báró Révay család levéldrában Styavnyicskán (Correspond. Fasc. IX. Nro. 4.

¹⁾ Deputabit R. Maiestas possessionem unam, quam cum omni usu fructu, decimarumque perceptione possidebit Dominus conservator, excepto ordinario stipendio, etiam in vino provisio fiet in vindemia.

²⁾ In primitus celebranda Diaeta proponat negotium istud auctionis stipendij Ordinibus D. Conservator; Maiestati Regiae non erit contrarium.

³⁾ Fiet, expediantur patentes.

⁴⁾ Mikor Urunk ő Felsége visszatér szerencsésen, akkor satis fiet huic postulationi; interim pecsét alatt vagyon, sok fő ember látta helbe helheztesét az koronának.

XXXIII.

Bethlen Gábor határozata Révay Péter által a korona elszállítása ügyében hozzá küldött feltételekre. Érsekújvár 1621. júl. 25.

Resolutio.

Sacratissimae Electae Regiae Maiestatis Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. Principis Transylvaniae, et Siculorum Comitatus etc. Ad postulata Magnifici Petri de Rewa, Inelyti Regni Hungariae Coronae Conservatoris per eius ad Suam Maiestatem Regiam Ablegatos facta etc.

Benigne intellexit Sua Serenissima Regia Maiestas Domini Conservatoris postulata, per eius ad Suam Maiestatem Regiam Ablegatos praesentata, cuius obsequium fidelisque erga suam Maiestatem patriamque Suam animi affectum clementi gratia Sua Regia suscipit: Ac inprimis propensam eius ad pristini status sui dignitatem conservandam voluntatem, merito ut par est, collaudat, dignumque eius prudentiae et pristinae existimationis munus esse, intelligit; ideoque eam Regio suo fauore clementer prosequi dignum existimat.

Quantum autem ad primum eius postulatum attinet, non ignorat Sua Maiestas Regia iniuriam temporum, huiusque afflictissimi casus, ruinarum patriae, calamitatem, non minimam officio eius satis faciendi, illi remoram attulisse, tamen quoniam non oblitus sui muneris, ulterius etiam suum studium erga patriam declarare intendit. In quantum fieri potest Maiestas etiam Sua Regia necessitatibus illius prospicere benigne non grauabitur, Dominisque Seniori et Juniori Franciscis de Rewa, atque Comitatus Thurociensi sub gravi Regiae indignationis suae poena demandabit, ut familiae consortique eius in omni necessitate auxilium, consilium, defensionemque largiri teneantur, ne autem postulatum eius de decimis irritum maneat, primo Sua Majestas a Praefecto bonorum Uyvariensium informari postulavit, inde post informationem clementer annuit, ut medietas Cultelli (ut vocant) Decimae Oszlaniensis gratis, hac tantum vice, eidem conferatur, quoniam alia medietas Domino Michaeli Bossani iam antea collata est.

Quantum ad secundum attinet, de sufficienti Coronae praesidio nihil ut sit sollicita aequum est; cum Sua Maiestas Regia illorum Centum peditum, quos dominus Conservator iam antea Coronae defensionem obstrinxerat, quinquaginta cum praefecto eorum eodem Daniele Budaj Coronae defendendae destinaverit, illucque dimiserit. Si autem necessitate exigente plurium defensorum auxilio opus fuerit, facile erit Suae Maiestati deliberatione Statuum praehabita, quinquaginta illis addere; quorum stipendijs ex contributione solita satisfaciatur, cum restantiarum satis magna summa prae manibus datorum habeatur. Ut autem Andreas Kinczi pro castellano Coronae cum consueta solutione acceptetur, Sua Maiestas Regia benigne annuit.

Quod ad Tertium et Quartum, ubi modum conservandae Coronae describit, Sua Maiestas Regia clementer eidem Domino Conservatori significat, longe aliam esse conditionem Arcis Echiediensis quam Poroniensis aut Veteris Zoliensis, quinque enim illa diuersis Arcibus et munimentis obsepta est, ubi aliter fieri non potest, quin exceptis Conseruatoribus praesidioque Coronae alter etiam Capitaneus Arcis habeatur; nihilominus tamen ut tam Capitaneus quam omnes praesidiarij Juramentum Suae Maiestati Regiae et Sacrae Regni Coronae coram Domino Conseruatore deponant, Sua Regia Maiestas demandabit. Ipse autem Dominus Conseruator ut in pristino fidelitatis vinculo maneat, eo Sua Maiestas Regia contenta est. Locus autem Coronae conseruationi ut intima Arx, quae quinta clauditur porta, deputetur, Sua Maiestas prouidebit. Si autem rei necessitas postulabit, ut auxilia undequaque ex uicinioribus praesidijs copiose subministrentur, (praeuia requisitione Domini Conseruatoris) serio a Sua Maiestate demandabitur, qui fidelem etiam assistentiam Domino Conseruatori et in primis Sacrae Regni Coronae praebeant.

Ad Quintum. Sua Maiestas Regia clementer gratiam Suam Regiam hac etiam in parte Domino Conseruatori impartitur, Possessionemque unam, cum omni usu et fructu Decimarumque prouentibus Domino Conseruatori assignandam (excepto ordinario stipendio) demandabit. De vino etiam vindemiarum tempore adueniente eidem Domino Conseruatori Sua Maiestas Regia prouidebit.

Ad Sextum. Quod ad stipendiorum auctionem attinet, quoniam Sua Maiestas Regia absque consensu Statuum Regni hac de re nihil determinari vult, requiritur, ut Dominus Conservator imprimitus ce-

lebranda Diaeta negotium istud auctionis stipendij Ordinibus proponat, quorum deliberata Sua Maiestas Regia rata habebit.

Ad Septimum. Juxta postulatam Domini Conseruatoris sua Regia Maiestas patentes expediri demandabit.

Postremo. Quod Coronae clenodiorumque eius revisionem Dominus Conservator et clauium conservationem postulat, quoniam hoc tempore gravissimis bellorum negotijs Sua Maiestas Regia occupata est, ad foelicem suum redditum hoc reijcit, Dominoque Conseruatori hac in re abunde satisfactum iri clementer promittit. Interim tamen ne quicquam dubij hac in re habeat, benigne illi intimat, cum plerique praecipuae dignitatis fideique homines hac in re oculis ipsis visa testari possint.

Atque haec sunt quae Sua Maiestas Regia Domino Petro de Rewa responderi vult. Cui omnem gratiam benignitatemque Suam clementer defert. Actum in Castris ad Ersek Uyvar positis die 25 Julij, Anno Domini 1621.

Ad mandatum suae Maiestatis Regiae decretum hoc factum in Castris ad Ersek Vywar die 25. Julij Anno 1621.

Stephanus Kowachoczy,
m. p.

Kivül: Magnifico Petro de Reua Consiliario nostro Comiti Comitatus Turociensis et Sacrae Regni Hungariae Coronae Conseruatorj exhibendae.

(P. H.)

(Eredetiye a b. Révay család levéltárában Styavnyicskán).

XXXIV.

Bethlen Gábor levele Révay Péternek: a korona elszállítása ügyében. Strasnicza 1621 okt. 3.

Gabriel Dei Gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Slavoniae etc. Rex Transylvaniae Princeps ac Siculorum Comes.

Spectabilis et Magnifice fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et Gratiam nostram. Kegyelmed levelét vöttük, melyből mit írjon mi nekünk megértettük. Az mi azért az koronaörzö gyalogoknak fizet-

lenségek miatt való panaszolkodásokat illeti, arról kegyelmesen akarván provideálni megparancsoltuk Rákóczy Jánosnak, hogy mindjárt egy hópénzt adjon annak a koronaörzö ötven gyalognak. Miérthogy pedig az ország mind magának kegyelmeteknek s mind pedig az korona mellett levő gyalogoknak bizonyos fizetést rendelt az dicából, annak fölszedésére és kezéhez való vételére kegyelmednek magának legyen ezután gondja és mind az maga fizetését abból vegye ki, mind pedig az gyalogoknak onnat fizessen. Mi minden vármegyében levő dicatoroknak, valahol afféle restantiák hátra voltanak, serio demandtunk, hogy mindjárt felszedvén kgd kezében szolgáltatassák. Az mandatumokat Ruttkay kezében adattuk, eddig meg is küldözhetette abból kglmednek, mi ugy hisszük immár ezután fogyatkozása nem leszen. Azon legyen pedig hogy az gyalogoknak számát megszaportsa és százra kitöltse, kiknek fizetések az ország rendelte dicából járjon meg kglmed által ezután, és azmint feljebb is intimalók, maga salariumját onnét vegye ki. Az ecsedi kapitány és az vitézlő rend hogy az koronának való hitet praestálni difficultalta az kglmed levélből értjük, magok is megtaláltak bennünket alázatosan jelentvén, hogy ők annak az helynek megörzésére és az nekünk tetsző hűségre igen erős hittel volnának kötelesek s elégednénk meg azzal az ő előbbi hitökkel, melyre fogadják hogy az szent koronának is híven szolgálnak tehetségek szerint, ne terhelnök újabb juramentumnak deponálásával őket. Mely kívánságok minekünk méltónak látszott. De ha kglmednek valami oly dolog vagyon elméjében kiért szükségesnek véli, hogy a juramentumot deponálják, most egy kevéssé múlték, Is-ten ő felsége itt dolgunknak jó végét adván, magunk beszélünk és végezünk kglmeddel föléle és akkor osztán az mint legjobb ugy disponálhatjuk. Szűk voltát az helynek az mi nézi, abból is kglmed felől kglmesen provideálni akarván megparancsoltuk ott való gondviselőnknek, hogy egy falut rendeljen kglmed számára, kik kglmedet asztalára való élésből és fából, szénából segítsék. Annak felette, hogy valami búzát, abrakot, bort is adjon arról is demandáltunk neki. Bene valeat nec secus faciat. Cui in reliquo regia Nostra Gratia benigne propensi manemus. Datum in Castris Nostris Moravicis ad oppidum Stranicz a positis die 3 Oktobris 1621.

Bethlen kezével: Holicsyban 50 német volt, megvöttük és kglmed emberinek parancsoltunk kglmed házaira majorságira jószágára viseljenek szorgalmatos gondot, zsákmányosoktól is őriztetjük az

szegénységet. Szakalczában 260 jó német gyalog volt, Strazniczában 400, mely vár bizony erős hely, mindeniket meg vöttük és praesidiumokat mi szolgálóinkká tettük. Osztróban Veszelyében is 300 német gyalog vagyon a kettőben, azokat is ma holnap Isten kezünkben adja. Magyar-Barátot, Brunot, Szuzlót meghódoltattuk. Császár hadait, Püspökinél való táborát felgyűjtván 2. Octobris bizonyosan által költözött Austriában a Dunán Köpcsény felől, egy néhány pár falut várost égettek el Austriában az Dunántúl való török hadak. Az szerdár mostan érkezik nagy haddal Dunántúl való hadak mellé. Interim az tractára Cardinál Deitristjen, Pázmán, Prajner, Colatto Rawenspurkban szombaton érkeztenek, az mienk is Szakolczából ma indultanak. Az úr Isten mire adja eventus docebit. Adjon ő szent felsége tisztességes és állandó békességet.

Gabriel m. p.

Külczim: Spectabili ac Magnifico Petro de Rewa Comitatus Thuroczyensis perpetuo ac Supremo Comiti nec non Sacrae Regni nostri Hungariae Conservatori (sic) etc. fideli Nobis synceri dilecto.

Révai kezével kívül: Accepi in Ecsed 17. oct.

(Eredetiye a báró Révayak styavnickai levéltárában. Correspondentiae Fasc. IX. nro 8.)

XXXV.

Forgács Márja Révay Péterné, Révay Ferencznek férjéről küldött tudósítását köszöni. 1622. márcz. 18.

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint énnekem jóakaró uramnak s atyámfjának, istentől kívánom stb. Az kegyelmed levelét vettem, az melyben írja kegyelmed, hogy az úristen immár Kassára hozta uramot és onnat rövid időben közelebb hozza az úristen ő szent fölsége közinkben; megszolgálom kegyelmednek az jó hírt; legyen istennek hála ő szent fölségének, hogy kilemben adta, hogynem mint némelyrosz alávaló emberek hirdették uram felől, azoknak adja az isten az mit kívántak és hirdettek az ő magok fejekre; itt csoda kilemb-kü lömbféle hírek vannak; igen kétesek az emberek az szent békességben. Morvában igen fogadnak hadat; azt beszélík, hogy csehországi

király immár Prágában benn volna. Ezeknek utána istennek gondviselése alá ajánlom kegyelmedet. Datum ex Arce Holich 18. Martij Ao 1622.

Kegyelmednek

szolgáló ánya

Marya Forgách m. p.

Külczim: Az nemzetes és nagyságos öregbik Révay Ferencznek Túrócz vármegye főispánjának etc. Nekem jó akaró uramnak s atyámfjának adassék ez level kezében.

(Eredetiye a báró Révay család styavniczkai levéltárában).

XXXVI.

II. Ferdinánd Révay Péternek: megbizza hogy Pálffyval maradjanak a korona mellett. Bécs 1622 máj 3.

Ferdinandus secundus Dei Gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus ac Germaniae Hungariae Bohemiae etc Rex etc.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Tam ex relatione fidelium nostrorum Reverendj Joannis Pyber Episcopi Varadiensis et Magnificorum Stephanj Oztrosith, ac Emerici Czobor Consiliariorum nostrorum, Commissariorum nostrorum ad partes Regni istius nostri Hungariae Superiores ablegatorum, sicut et literis tuis ad Majestatem nostram nuper exaratis, fidelitatis et devotionis officia erga Majestatem Nostram declarata, et solertem ac diligentem vigilantiam, in fida Sacrae Regni Coronae custodia exhibitam, cum benigna satisfactione nostra intelleximus: certa quaevis nobis pollicentes fidelitatem tuam in posterum etiam munerj obeundo, ita invigilaturam ut et gratum officium Reipublicae Hungaricae huiusmodi tua sollicitudjne et dexteritate praestitum fuisse certum habeatur; et nos synceritatis tuae testimonijs luculenter hic quoque expertis, gratia et clementj recognitione successu temporis occuramus. Coeterum temet ipsum perspicere non dubitamus, statum temporis et rerum conditionem id modis omnibus exigere ne vel modico spatio temporis praesentia tua ipsa sacra Corona destituatur. Unde licet non ingratum Nobis accidisset si tractationi Diaetae interesse potuisses, ex justa tamen et merita circa rem hanc excusatione, quam merito admittendam censemus, eo inclinandum nobis fuit, prout etiam Nos resolvimus, uti fidelitas tua, una cum

fidelj nostro magnifico Stephano Falffy etc ad custodiam Coronae destinato penes sacram Coronam remaneat, et ea quae diligenti eius custodiae et conservationj deserviunt, pro dexteritate et prudentia vestra mutuo curetis. Quoniam vero castrum Trinchiniense possidetur a fidelj nostro Magnifico Caspare Ilieshajz eum quoque ex benigno mandato nostro interpellare et monere debetis una cum praefato ad Sacrae Coronae custodiam deputato socio (cui idipsum hic coram demandavimus) ut is quoque tanquam bonus patriae civis, ex fidelitate et devotione nobis debita, dum ad hoc praestandum per Vos requiretur, de cujus promptitudine et parata voluntate nos non ambigimus, ad defensionem et custodiam Coronae juxta quod necessum judicaveritis correspondere, et in quantum opus foret, vobis adminiculo esse velit et debeat. Gratia et clementia nostra Caesarea et Regia tibi in reliquo benigne propensi manentes. Datum in Civitate nostra Vjenna die Tertia mensis Majj. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo.

Ferdinandus m. p.

Laurentius Ferenczffy m. p.

Külczim: Magnifico Petro de Rewa, Comiti Comitatus Thurociensis, Dapiferorum nostrorum Regalium in Hungaria Magistro Sacrae ejusdem Coronae Conservatori et consiliario nostro etc fideli nobis dilecto.

Cito stb.

Révay kezével: Accepi in Threnczen 19 Maji sub. vespere.

(*Eredetije a báró Révaiak styavnickai levéltárában. Correspondentiae Fasc. IX. nro 12).*

XXXVII.

II. Ferdinánd Révay Péter özvegyének: a korona átvételére biztosokat küld. Sopron 1622. jun. 28.

Ferdinandus Secundus Dej gratia electus Romanorum Imperator semper augustus ac Germaniae Hungariae Bohemiae etc, Rex.

Generosa ac Magnifica Domina nobis grata. Quandoquidem sacram Regni istius nostri Hungariae Coronam per certos Commisarios nuper Cassovia reductam, et juxta conclusionem Tractatus

Nikljpurgensis in ista Libera Civitate nostra Trinchiniensi depositam, cum fidelibus nostris Statibus et Ordinibus nunc hic in libera Civitate nostra Soproniensi pro generalj Regni Diaeta celebranda constitutis decreverimus, primo huc Sopronium esse adducendam, hinc vero postmodum postquam cum annexis clenodiis perlustrata fuerit, ad solitum conservationis ejusdem locum Posonium transferendam esse Commissarios nostros, eosdem videlicet quibus reductio antea commissa fuerat, fideles nempe nostros Reverendum Joannem Pyber Episcopum Varadiensem Magnificos item Emericum Czobor de Czobor Szentmihály ac Stephanum Ostrozyt de Giletnitz Consiliarios nostros una cum fidei nostro magnifico Paulo Apponi consiliario nostro subrogato nimirum in locum defunctj maritj tui fidelis nostri quondam Petri de Rewa etc. Custode Coronae expedivimus, quibus etiam Status et Ordines suos speciales adjunxerint Commissarios. Qui quidem nostri et a regnicolis deputati Commissarii praefatam Sacram Regni Coronam una cum alijs clenodiis levaturj, hucque allaturi, te sufficienter quietaturj et expeditam reddituri sunt. Ne videlicet aliquid oneris ab hoc in posterum qualitercunque tibi incumbere possit, vel aliqua impetitionis causa supersit, sed et si interfuerit, pro ampliori assecuratione tui et tuorum de alijs quoque idoneis cautionis remedijs prospecturj sumus. Tibique clementia nostra Caesarea et Regia propensj manemus. Datum in libera Civitate nostra Soproniensi die 28 Mensis Junij Anno Domini 1622.

Ferdinandus m. p.

Laurentius Ferenczy m. p.

Külczim : Generosae ac Magnificae Dominae Mariae Forgach de Ghimes Magnifici quondam Petrj de Rewa etc. Relictae Viduae etc. Nobis gratae.

Alább : Exhibitae sunt jn Trinczin 5 die Julij Anno 1622.

Marya Forgach.

(Eredetiye a b. Révások stgavnickai leveltdrában. Correspond. IX. nro 15.)

XXXVIII.

Thurzó Szaniszló Révay Péter özvegyének a korona átvétele ügyében. Sopron 1622. jun. 28.

Generosa ac Magnifica Domina, soror nobis honoranda.

Salutem et servitiorum stb. Mind császár urunk ő felsége s mind mi országul szánakodtunk rajta, hogy szegény Révay Péter urunkat atyánkfiát isten ez világból kivette, de úgy kellett lenni, az mint ő szent felsége akarta, kívánjuk azt, hogy isten kegyelmedet keserűségben megvigasztalja. Emlékezhetik kegyelmed arról, hogy az nickls-purgi végezés szerint Kassáról az commissarius urak az szent koronát Trincsinben hozták és szegény, istenben elnyugodt Révay Péter urambátyám, úgymint az szent koronaőrző úr kezében adták vala. Mivel penig, hogy immár császár urunk ő felsége az nemes országgal együtt elvégezte, hogy az szent koronát onnan Trincsinből ide hozzák látni és ő felsége az nemes országgal együtt commissariusokat is küldött érte; noha ő felsége is ezen dologról ír klmednek, de mi is mind ő felsége s mind az nemes ország akaratjából tisztünk szerint requiráljuk kegyelmedet, hogy az szent koronát az szerint, mint szegény Révay Péter urambátyám kezéhez adták volt, kegyelmed az koronaőrző és commissarius nrak kezéhez adja, kik, ha kegyelmed kívánja, ugyanott mindjárt quietálják fölöle kegyelmedet és ezután ha articulushban is be akarja kegyelmed íratni, az országot is megtalálhatja kegyelmed; szóval is mind ő felsége s mind az ország izentünk kegyelmednek, kit kegyelmed az commissarius uraktól megért. Ezzel isten sokáig éltesse kegyelmedet jó egészségben. Datum Sopronii die 28 Junii Anno 1622.

Generosae ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et Frater paratissimus

Comes Stanislaus Thurzó m. p.

Kivül más kézzel: Exhibitae sunt in Trincsin 5. die Julii Anno 1622. Márya Forgách.

Kulczim: Generosae ac Magnificae Dominae Mariae Forgách de Gyimes, spectabilis ac Magnifici quondam Domini Petri Révay Relictae Viduae etc. Dominae sorori nobis honorandae.

(Eredetiye a báró Révay család styavniczkai levéltárában).

XXXIX.

A korona átvételével megbizottak bizonyáglevelé a korona átvételéről. Trencsin 1622. jul. 5.

Nos Johannes Pyber Episcopus Varadiensis et Praepositus major Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis, Stephanus Pálffy és Paulus Appony sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatores; nec non Stephanus Osztrosith de Gylethnicz et Emericus Czobor de Czobor Szent-Mihály Sacrae Caesareae Regiae Majeststis Consilarii, Paulus de Petrócz et Leopoldus Peck ad reducendum Sopronium Sacram Regni Coronam cum omnibus Clenodiis suis, ab eadem Sua Sacra Caesarea Regiaque Majestate reliquisque Statibus et Ordinibus Regni Hungariae deputati Commissarii. Adjuk tudtára mindeneknek az kiknek illik, hogy minekutána Isten ő szent felsége elvégezett akaratjából az tekintetes és nagyságos Réway Péter urunkat atyánkfiát, Thurócz vármegyének örökös főispánját, császár urunk és királyunk ő felsége tanácsát, főasztalnok mesterét és az szent koronának conservatorát, ki az szent koronának tizennégy esztendeig és holtáig igaz és hű censervatora volt, ez árnyékvilágból kiszóllította volna, császár urunk ő felsége az szent korona és ahoz tartozandó clenodiomokra kegyelmes gondot akarván viselni az nemes országgal együtt, ugy mint commissariusokat az felől megirt szent koronának és ahoz tartozandó clenodiumoknak revidelésára és innen Trincsenből Sopronba az mostani országgyűlésre való vitelére deputált és rendelt. Mi az szent koronát minden clenodiáival együtt, quae juxta inventarium prae manibus Spectabilis ac Magnifici quondam domini Petri de Rewa habebantur, épen és minden fogyatkozás nélkül találtunk, és az nemzetes és nagyságos Forgács Mária asszonytól az megnevezett Révay Péter urunknak meghagyatott özvegyétől kezünkhöz vettük, kiről ő kegyelmét Forgács Mária asszonyt és maradékit, császár s király urunk ő felsége és az nemes ország nevével ez mi pecsétünk és kezünk írása alatt költ levelünkben quietáljuk és ez mostani soproni gyűlésbe articulusokban debito modo inseraltatjuk. Datum in libera Regia Civitate

Thrincziniensi die quinta Julij Anno Millesimo sexcentesimo vigesimo 2-do.

(P. H.)

Johannes Pyber Episcopus
Varadiensis m. p.

(P. H.)

Pálffy István m. p.

(P. H.)

Paulus Apponj m. p.

(P. H.)

Stephanus Oztrosith
de Giletincz m. p.

(P. H.)

Emericus Czobor m. p.

(P. H.)

Paulus Petrőczy m. p.

(P. H.)

Leopoldus Peck m. p.

Jegyzet. Eredetiye ivrét szélleben van írva, s a biztosok által egy sorban aláírva. Meg van a báró Révaiak styavniczkai levéltárban. Correspondentiae Fasc. IX. nro 16.

FÜGGELÉK *).

I.

Nobiles, Prudentes et Circumspectj Dominj Amicj Nobis observandissimj.

Praemissa salute et officiorum nostrorum commendatione: Significamus Nobilibus Prudentibus et Circumspectis Dominationibus Vestris Serenissimum Hungariae et Transylvaniae Principem Dominum Nostrum clementissimum Nos in certa quadam commissione, coram, Deo volente specificanda, ad hasce Civitates suas Montanas cum plenis mandatis expedire dignatum fuisse, iamque hic initio impositae nobis Provinciae facto, futura septimana hinc ad vestras Dnes Nouisolum transire constituisse, ibidem quoque Commissionis nrae munia bono Dno peracturj: Quapropter Easdem praesentibus tempestive requirendas esse duximus, rogantes, velint nobis commodum interea hospitium ad aduentum usque nostrum procurare; superinde vero penes hasce nostras Dnos quoque Libetenses sine mora certificare, nomine suae Serenitatis lisdem iniungendo, quatenus e medio sui certas personas futuro die Mercurij Nouisolum (quo ut aliarum pariformiter Ciuitatum Montanarum legati compareant hinc iam prouisionem fecimus) expediant, ad excipienda commissionis nostrae postulata et propositiones: Utrumque ita dextre et rite Dnes Vras administraturas nobis pollicemur, ne quis defectus circa alterutrum obveniat. De coetero Easdem bene et feliciter valere optamus. Datum in Regia Liberaque Ciuitate Montana Cremniciensi die decima nona Mensis Octobris Anno Domini 1619.

Nob: Pruden: et Circumsp: Dmnum Vrarum

Amici ad officia paratissimi

Hieroslaus Zmesskal de Domanowecz m. p.

Johannes Krausz m. p.

---

*) Zmeskaltól ezen időrc vonatkozólag a besztercebányai gazdag és becses levéltárban három levelet őriznek, melyeket mint ezen idők történetéhez kiválóan érdekes adalékokat, Ipolyi Arnold püspök úr szíves közléséből érdekesnek tartok mellékelve közölni.

Külczim : Nobilibus Prudent. et Circumspectis Dominis Judici et Juratis Civibus Civitatis Liberae Montanae Nouisoliensis etc. Dnis Amicis nobis observandis. — Nouisolium.

Kivül : Praesent. An. 1619. Octobr. 19.

(*Eredetiye a beszterczébányai levéltárban*).

II.

Generosi Egregij Prudentes ac Circumspecti Domini et amici observandissimi. Servitiorum nostrorum commendatione praemissa.

Dum Sua Serenitas Nouisolij fuisset quidam ex Domnibus Vris (quamvis sua Serenitas eundem ipsum Nouisoliensem Ciuem esse declarat) Filium suum Lautenistam Suae Serenitati commendavit. Item ille Discantista, qui Cassoviam cum sua Serenitate abiit, vellet penes se in schola Cassoviensi habere quosdam socios. Quapropter de praescript's omnibus Domnes Vrae diligenter inquirant, eosdemque huc in Claustrum ad me expediant, proped'em enim cogor me Deo dante ad mandatum Suae Serenitatis Cassoviam conferre. Interea temporis, si quid occurrerit, ut opera mea indigerent, me posteaquam hinc discessero, Cassoviae reperient. In reliquo Vras Dnes recte valere desidero. Ex Znyio Warallya 18. Febr. Anno 1620.

Generosarum Egregiarum Prudentium et Circumspectarum
Dominationum Vestrarum

Amicus et Servitor

Hieroslaus Zmesskal mp.

Kozakones, qui in Moraviam irrupserunt, sunt per Moravos caesj.

Külczim : Generosis, Egregiis, Prudentibus et Circumspectis Dominis N. N. Judicibus Juratisque Montanarum Civitatum — Dominis et amicis observandis.

(*Eredetiye a beszterczébányai levéltárban*).

III.

Egregii Prudentes etc. In negotio expeditionis illorum mille peditum, quanto melius sciui, cum sua Regia Majestate egi; primum itaque obtinui, ut saltem sexcenti pedites expediantur, sequenti deinde die denuo implorabam suam Mattem, quod isto modo quoque erit onerosum Vris Dominationibus pedites expedire, nam uno pediti octo flor. coguntur solvere, quod se extendet in magnam summam, ac sic obtinui apud suam Mattem, ut D. Vestrae quantocitius expediant pecuniam pro singulo pedita fl. 4., quod constituet ad unum mensem ut opinor, a sexcentis peditibus fl. bis mille et quadrigenti, iam enim sua Mttas ad petitionem meam praefatam summam misit ad Confiniorum Capitaneos, ut illi hos sexcentos milites conducant. Quapropter Vestrae Dnationes hanc pecuniam quantocitius ad manus suae Mittis transmittant, in reliquo Egregias Prudentes ac Circum. D. Vras divinae protectioni commendans, recte valere opto, Ex Lasskar 5 Octobris Anno 1620.

Egregiarium Prudentium ac Circumsparum Dominationis Vestrararum.

Amicus benevolus
Hieroslaus Zmesskal.

(*Eredetiye a beszterczebányai levelkárban.*)

V. Szám.	Nevezetes per lőcsei polgárok között 1421—1429. Wenzel Gusztávtól. 1873. 34 l.	20 kr.
VI. Szám.	Révai Ferencz nádori helytartó fiainak hazai és külföldi iskoláztatása 1538—1555. Frankl Vilmostól. 1873. 94 l.	50 kr.
VII. Szám.	Diósgyőr egykori történelmi jelentősége. Wenzel Gusztávtól. 1873. 82 l.	50 kr.
VIII. Szám.	Adalékok Bethlen Gábor szövetkezéseinek történetéhez. Szilágyi Sándortól. 1873. 96 l. Egy táblával.	60 kr.
IX. Szám.	Emlékbeszéd Érdy János felett. Nagy Ivántól. 1873. 26 l.	20 kr.
X. Szám.	A székelyek alapszerződése. Balássy Ferencztől. 1873. 57 l.	40 kr.

Harmadik kötet. 1873.

I. Szám.	Egy főbenjáró per a XVII. századból. Nagy Ivántól. 1873. 33 l.	20 kr.
II. Szám.	Adalék 1352-ből az Arany Bulla néhány czikkének alkalmazásához és magyarázásához. Wenzel Gusztávtól. 1873. 15 l.	10 kr.
III. Szám.	Adalék az erdélyi szászok történetéhez az Andreanum előtti időből. Wenzel Gusztávtól. 1873. 24 l.	15 kr.
IV. Szám.	Trentsini Chák Máté és kortársai. Botka Tivartól. 1873. 71 l.	45 kr.
V. Szám.	Rajzok Erdély államéletéből a XVIII. században. Szilágyi Ferencztől. 1873. 135 l.	1 frt.
VI. Szám.	Tanulmányok agóthok művészetéről. Henszlmann Imrétől. 1874. 24 l. egy képtáblával	20 kr.
VII. Szám.	A magyarországi avar leletekről. Pulszky Ferencztől. 1874. 12 l.	10 kr.
VIII. Szám.	Felsőbüki Nagy Pálemlékezete. Tóth Lőrincztől. 1874. 64 l.	50 kr.
IX. Szám.	Palugyay Imre emlékezete. Keleti Károlytól. 1874. 10 l.	10 kr.
X. Szám.	Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században. Fraknói Vilmostól. 1874. 92 l.	50 kr.

Negyedik kötet. 1874.

I. Szám.	Nápolyi történelmi kutatások. Óváry Lipóttól 1874. 17. l. Ára	12 kr.
II. Szám.	Stibor Vajda. Életrajzi tanulmány. Wenzel Gusztáv rendes tagtól	1 frt 30 kr.
III. Szám.	Júda, Izrael és Aram. Történelmi tanulmány. Beöthy Leóttól	60 kr.
IV. Szám.	Az egri vár 1867-diki feladásának alkupontjai és a törökök maradékai Egerben. Balássy Ferencz lev. tagtól	30 kr.
V. Szám.	A pelaszg kérdés mai állása s a jobbágyság a helleneknél és rómaiaknál. Ribáry Ferencztől.	30 kr.

ERTEKEZESEK

a társadalmi tudományok köréből.

Első kötet. 1867—1870.

I. Szám.	Az uzsora törvényekről. Szinováczy György től. 1867. 17 l.	Ára 12 kr.
II. Szám.	A magyar mezőgazdaság. Keleti Károlytól. 1867. 19 l.	12 kr.
III. Szám.	A nemzet szellemi élete a párisi kiállításon. Dr. Konek Sándortól. 1868. 42 l.	30 kr.
IV. Szám.	A magyar Korona országainak legújabb népesedési mozgalmai. Dr. Konek Sándortól. 1868. 52 l.	35 kr.
V. Szám.	Jogtudomány s nemzetgazdaságtan. Kautz Gyulától. 1868. 38 l.	25 kr.
VI. Szám.	A statistika hivatalos és tudományos művelése. Keleti Károlytól. 1868. 41 l.	30 kr.
VII. Szám.	A római jog s az újabbkori jogfejlődés. Pulszky Ágostontól. 1869. 27 l.	20 kr.
VIII. Szám.	Gaius. Rentmeister Antaltól. 1869. 116 l.	70 kr.
IX. Szám.	Zádor György magyar akadémiai tag emlékezete. Tóth Lőrincztől. 1869. 26 l.	25 kr.
X. Szám.	A törvénykezés reformja. Ökröss Bálinttól. 1869. 18 l.	25 kr.
XI. Szám.	A büntetés rendszerről általában, különösen a halálbüntetésről Poroszországban. Osatskó Imrétől. 1870. 26 l.	25 kr.
XII. Szám.	A bírósági szervezet, különösen a bíróságok megalakulása. Baintner Jánostól. 1870. 37 l.	25 kr.

Második kötet. 1870—1874.

I. Szám.	A fogyasztási egyletek. Dr. Vécsey Tamástól. 1870. 59 l.	40 kr.
II. Szám.	Az emberi öntudat jelenfokáról. Dr. Barsi Józseftől. 1870. 27 l.	20 kr.
III. Szám.	Kassa város parketkészítése a XV. század kezdetén. Wenzel Gusztávtól. 1870. 43 l.	20 kr.
IV. Szám.	Emlékezés Császár Ferencz tiszti tag fölött. Dr. Suhayda Jánostól. 1871. 12 l.	10 kr.
V. Szám.	Szemle a magyar jogászgöyűlések munkássága s eredményei felett. Tóth Lőrincztől. 1872. 88 l.	55 kr.
VI. Szám.	Modern alkotmányos monarchiai intézmények. Ladányi Gedeontól. 1873. 28 l.	20 kr.
VII. Szám.	Emlékezés Rau Károly Henrik felett. Kautz Gyulától. 1873. 16 l.	10 kr.
VIII. Szám.	A nemesség országgyűlési fejenként való megjelenésének megszűnése. Hajnik Imrétől. 1873. 18 l.	12 kr.
IX. Szám.	A részvénytársulati ügy törvényhozái szempontból. Dr. Matlekovits Sándortól. 1873. 32 l.	20 kr.
X. Szám.	Mezőgazdasági statistika a nemzetközi kongresszusokon. Keleti Károlytól. 1874. 32 l.	20 kr.
XI. Szám.	A székelý kérdés. Galgóczy Károlytól. 1874. 24 l.	15 kr.
XII. Szám.	Az emberi élet-tartam és a halandóság kiszámításáról; 4 graphicus rajzzal. Körösi Józseftől. 1874. 52 l.	50 kr.

Harmadik kötet. 1875.

I. Szám.	A lényyszer-egység a csodeljárásban. Apáthy Istvántól. 1875. 25 l.	18 kr.
----------	--	--------

Budapest, 1875. Nyomatos az Athenaeum nyomdájában.

